

“อันปรีดี พนมยงค์”

๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๖

ปรีดี พนมยงค์

DOC

2013

641500

“จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์
ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม”

TULIB

3 1379 01421998 5

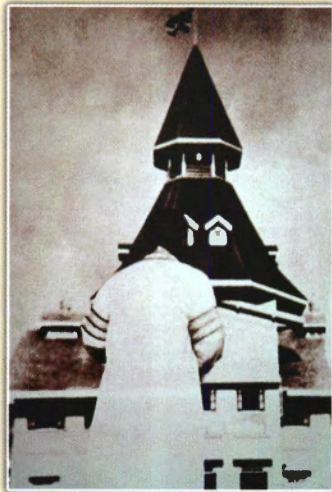
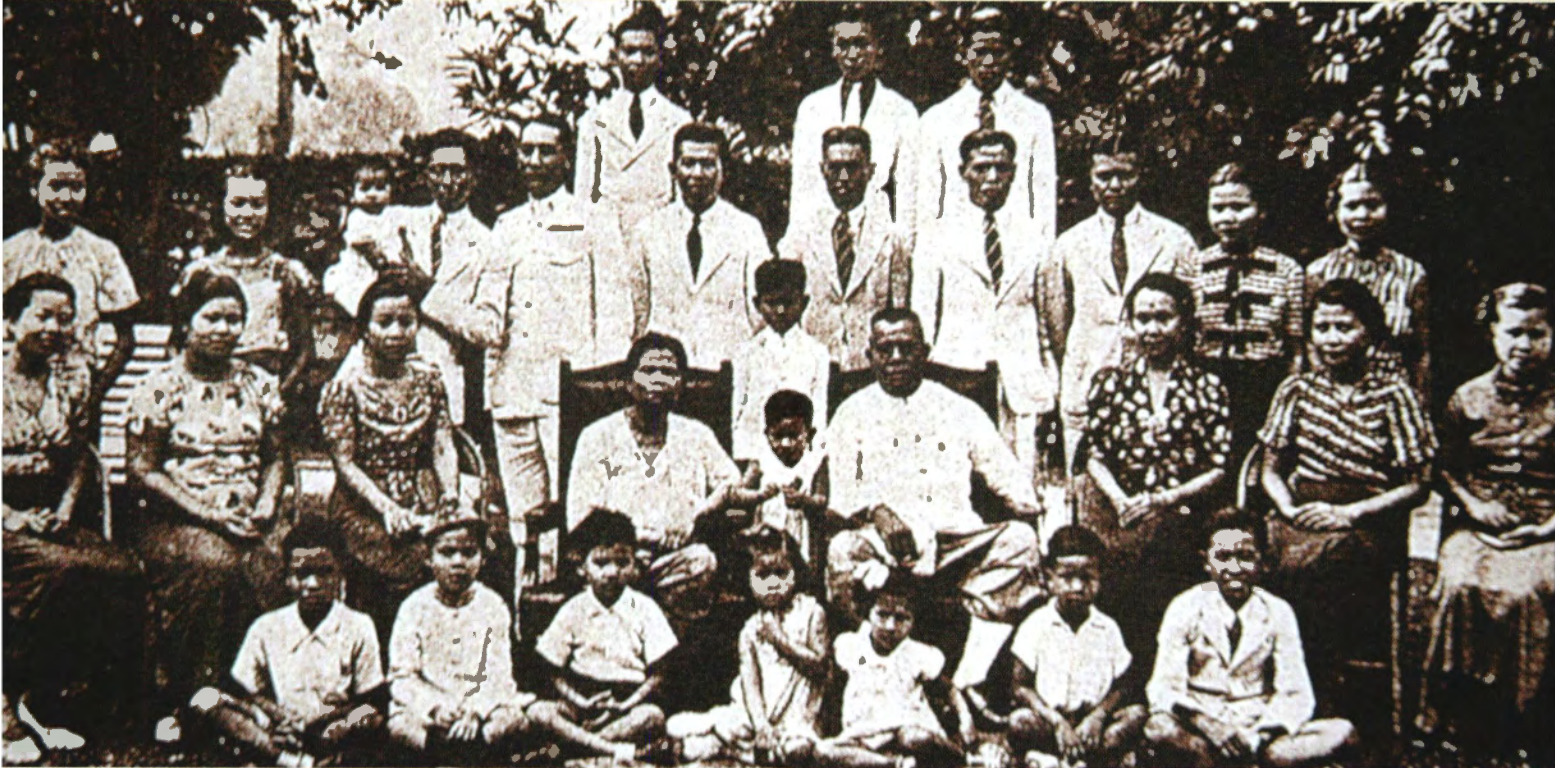

‘ต้องใช้ปัญญาประกอบด้วยสติ
พัฒนาระบบปกครองของประเทศไทย
ให้บรรลุถึงซึ่งระบบประชาธิปไตยสมบูรณ์
และป้องกันชาวไทยผู้รักชาติแท้จรัส
มิให้หลงเชื่อการโฆษณาที่จะดั่งการปกครอง
ประเทศไทยให้ถอยหลังเข้าคลอง’

ศาสตราจารย์ ดร. ปรดี พนมยงค์

With the Compliments

17 ม.ค. 2557

DOC
2013
641500

จงพิทักษ์เจตนารมณ์ ประชาธิปไตยสมบูรณ์ ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม

สารบัญ

- ๐ ข้อเขียนจากประธานมูลนิธิปรีดี พนมยงค์
โดย ดร.มารวย พดุงสิทธิ์ ๒
- ๐ สาร อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๔
- ๐ บทนิพนธ์ “จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม”
โดย ปรีดี พนมยงค์ ๕
- ๐ ข้อเขียน เบื้องหน้าและเบื้องหลังบทความ
“จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม”
โดย อ.วานี พนมยงค์ สายประดิษฐ์ ๒๘
- ๐ ข้อเขียน “แนวคิดว่าด้วยประชาธิปไตยสมบูรณ์ของปรีดี พนมยงค์”
โดย ดร.ฐาปนันท์ นิพิฏฑกุล ๓๑
- ๐ ข้อเขียน “คณะราษฎรกับเศรษฐกิจไทย”
โดย รศ.ดร.พอพันธ์ อุยยานนท์ ๔๕
- ๐ กำหนดการปาฐกถาปรีดี พนมยงค์ ประจำปี ๒๕๕๖ ๕๗
- ๐ กอดกบ/เสวนาประจำปี ๒๕๕๕ “ปรีดี พนมยงค์ กับการแก้ไขปัญหาคอขวดขัดแย้งภายในชาติ”
โดย ศ.ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และ ดร.อนุสรณ์ ธรรมใจ ๕๘

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	: http://www.tu.ac.th
จุฬาสารธรรมศาสตร์	: เพื่อเผยแพร่ข่าวสาร เรื่องน่ารู้ และกิจกรรมต่างๆ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แก่อาจารย์ ข้าราชการ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป
ที่ปรึกษา	: สิ้นสุดวาระ ยodobางเคย
บรรณาธิการบริหาร	: นวพรรณ อิ่มดวง
กองบรรณาธิการ	: ณีฐกาญจน์ หันจรัส ปฐมา ศรีสังข์ นพรัตน์ พลอยชื่น ภาณุวัฒน์ โคตรโนนกกอก นิพิฐพนธ์ เมืองสินุ่น ประภาพันธ์ ว่องไว ศิลาวุฒิ นवलนุกุล ศักดิ์เดช ธนาพรกุล เฉลิมขวัญ จันทรช่วงศรี ศุภณา เอ็นเป็นสุข
จัดทำโดย	: งานประชาสัมพันธ์ กองงานศูนย์รังสิต สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โทรศัพท์: ๐-๒๕๖๔-๔๔๘๓, ๐-๒๕๖๔-๔๔๘๐-๗๙ ต่อ ๑๑๑๗-๘, ๑๑๒๐-๑ โทรสาร: ๐-๒๕๖๔-๔๔๘๓
พิมพ์ที่	: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โทรศัพท์ : ๐-๒๕๖๔-๓๑๐๕ ถึง ๑๑ โทรสาร : ๐-๒๕๖๔-๓๑๑๙ http://www.tu.ac.th/org/tuprint

สารจากประธานมูลนิธิปรีดี พนมยงค์

เป็นที่น่ายินดีเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนชาวไทยจะได้มีโอกาสแสดงออกซึ่งกตเวทีกุลแด่ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสของประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง ในวาระ ๑๑๓ ปี ชาตกาลของท่านซึ่งมาถึงในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ในปณิธานปรีดี พนมยงค์ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะจัดให้มีพิธีบำเพ็ญกุศลทางศาสนาเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับท่านและท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ และพิธีวางพานดอกไม้เพื่อสักการะและระลึกถึงคุณงามความดีและคุณูปการต่างๆ ที่ท่านได้กระทำไว้ต่อประเทศชาติและประชาชนชาวไทยตราบนานชั่วชีวิตของท่านที่ลานอนุสาวรีย์ “ปรีดี พนมยงค์” ผู้ประศาสน์การ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่วิทยาเขตท่าพระจันทร์ รวมทั้งยังจัดให้มีการเสวนาทางวิชาการและกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับคุณูปการของท่านเช่นเดียวกันกับวันครบชาตกาลของท่านในทุกๆ ปีด้วย

ชาตกาลปีที่ ๑๑๓ ของท่านอาจารย์ปรีดีในปีตรงกับวันครบรอบ ๘๐ ปีของการเสนอเค้าโครงเศรษฐกิจหรือแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของประเทศไทย โดยการเสนอเค้าโครงเศรษฐกิจนี้เป็นการอนุวัตตามเจตนารมณ์แห่งหลัก ๖ ประการของการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือกบฏพฤษภาทศวรรษซึ่งเป็นประชาธิปไตยของคณะราษฎรเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจได้ระบุว่า “จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำจะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอดูดาย” เค้าโครงเศรษฐกิจนี้แสดงให้เห็นถึงความมีวิสัยทัศน์อันกว้างไกลและล้ำยุคของท่านอาจารย์ปรีดี รวมทั้งความมุ่งมั่นของท่านที่จะกระทำทุกอย่างเพื่อความอยู่ดีมีสุขของราษฎรไทย เค้าโครงเศรษฐกิจของท่านประกอบด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งภาคเกษตรกรรม และภาคอุตสาหกรรมซึ่งเกือบจะยังไม่มีในประเทศไทยในขณะนั้นไปด้วยกัน เป็นการสร้างความสมดุลในทางเศรษฐกิจซึ่งจะทำให้ประเทศไทยสามารถพึ่งพาตัวเองได้ ท่านได้เน้นถึงการนำแรงงานที่ว่างเปล่ามาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่และเหมาะสม และการใช้ระบบสหกรณ์ ซึ่งจะทำให้ไม่มีการว่างงานในประเทศ (Full employment) การใช้เครื่องจักรกลหรือวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการผลิต ทำให้ต้นทุนสินค้าที่ผลิตมีราคาต่ำ หรือที่เรียกตามศัพท์ในปัจจุบันว่า “เพิ่มความสามารถในการแข่งขัน” รวมทั้งวิธีการจัดหาทุนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการจัดตั้งธนาคารชาติไว้ด้วย อย่างไรก็ตามที่จุดเด่นที่สุดของเค้าโครงเศรษฐกิจนี้ก็คือ มีการผนวกเค้าร่าง พ.ร.บ.ว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร (Social assurance) เอาไว้ด้วย โดยราษฎรทุกคนจะมีรายได้ และได้รับการประกันจากรัฐบาลว่า “..ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งสิ้นชีพ ซึ่งในระหว่างนั้นจะเป็นเด็กหรือเจ็บป่วยหรือพิการหรือชราภาพทำงานไม่ได้ก็ดี ราษฎรจะได้มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ ปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต...” หรือกล่าวสั้นๆ ก็คือ ราษฎรทุกคนจะได้รับการคุ้มครองให้มีการยังชีพอยู่ได้โดยไม่ลำบากตลอดชีวิต

ที่กล่าวว่า เค้าโครงเศรษฐกิจของท่านอาจารย์ปรีดี เป็นสิ่งที่ล้ำยุคในสมัยนั้นหรือแม้แต่ในสมัยปัจจุบันก็ตาม ก็เพราะว่าการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจโดยปกติแล้วจะเป็นไปในรูปแบบของการสร้างความเติบโตของเศรษฐกิจ เป็นประการสำคัญ (Growth model) โดยมีได้คำนึงถึงการกระจายรายได้ไปสู่ประชาชนให้เท่าเทียมกันเป็นความสำคัญอันดับแรก เนื่องจากมีสมมติฐานว่า เมื่อเศรษฐกิจเติบโตแล้วการกระจายรายได้ไปสู่ประชาชนโดยเท่าเทียมกันก็จะไปเองโดยอัตโนมัติ แม้แต่การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ ก็ถือรูปแบบแนวทางการเติบโตทางเศรษฐกิจนี้เป็นหลักเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงปรากฏว่า การวางแผนเศรษฐกิจแบบนี้ไม่ได้ทำให้การกระจายรายได้ให้เกิดความเท่าเทียมกัน ได้ผลตามสมมติฐานเท่าไรนัก ข้ำรายได้ในบางกรณีกลับทำให้เกิดช่องว่างรายได้ระหว่างกลุ่มคนรวยและคนจนห่างกันมากออกไปอีก ดังนั้น ในระยะหลังๆ นี้ นักวิชาการทางการวางแผนเศรษฐกิจกลุ่มหนึ่งจึงได้เสนอรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจโดยให้มีการกระจายรายได้ไปพร้อมๆ กัน กับการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจเสียตั้งแต่เริ่มแรก (Income-distribution model) เพื่อแก้ไขจุดอ่อนของแบบการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเดิม ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจที่แท้จริงและยั่งยืนขึ้นในสังคม โดยการยกมาตรฐานการครองชีพและสร้างความเสมอภาคทางเศรษฐกิจให้กับคนส่วนใหญ่ของประเทศดีขึ้น แต่ที่น่าอัศจรรย์ก็คือเมื่อ ๘๐ ปีที่แล้วมาท่านอาจารย์ปรีดีได้เสนอแผนเศรษฐกิจของประเทศในแบบที่ให้มีการกระจายรายได้ไปพร้อมๆ กันมาแล้ว ก่อนที่นักวิชาการทางการพัฒนาเศรษฐกิจในปัจจุบันจะเสนอแผนพัฒนาเศรษฐกิจในรูปแบบการกระจาย

รายได้ตามแนวทางของท่านอาจารย์ปรีดี ดังนั้น การที่จะกล่าวว่า ท่านอาจารย์ปรีดีมีความคิดที่ล้ำยุคจึงไม่เกินจากความเป็นจริงแม้แต่น้อย อีกประการหนึ่ง “การประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร” หรือ การประกันสังคมตามแนวคิดของท่านอาจารย์ปรีดีก็เป็นความคิดที่ใหม่สำหรับคนในยุคนั้นเช่นเดียวกัน แม้แต่ในประเทศที่เจริญแล้ว เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประธานาธิบดีแฟรงคลิน ดี รูสเวลท์ (Franklin D. Roosevelt) ก็เพิ่งนำนโยบายการประกันสังคมมาใช้ในการบริหารประเทศเป็นครั้งแรก โดยการออกกฎหมายหรือรัฐบัญญัติความมั่นคงทางสังคมในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ หรือ ๓ ปีหลังจากที่ท่านอาจารย์ปรีดีได้เสนอแนวคิดเรื่องประกันสังคมในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยใน พ.ศ. ๒๔๗๕ และในเวลาต่อมาอีกหลายๆ ประเทศในยุโรปรวมทั้งประเทศอังกฤษด้วยก็ได้นำแนวคิดการประกันสังคมมาใช้เพื่อสร้างความสมบูรณ์พูนสุขให้กับราษฎรของประเทศนั้นเช่นเดียวกัน ความคิดที่ล้ำลึกและล้ำยุคของท่านอาจารย์ปรีดีจึงน่าจะเป็นความภาคภูมิใจของคนไทยทุกคน

นอกจากการพ้องกันกับการเสนอเค้าโครงเศรษฐกิจของท่านอาจารย์ปรีดีแล้ว วาระ ๑๑๓ ปี ชาตกาลของท่านในปีนี้ยังพ้องกันกับวาระครบรอบ ๔๐ ปีของเหตุการณ์ที่สำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ถึงแม้จะไม่เกี่ยวข้องกับท่านอาจารย์ปรีดีโดยตรงแต่ก็เป็นสิ่งที่ท่านยกย่องและชื่นชม คือ การรวมตัวของนิสิตนักศึกษาและประชาชนทุกหมู่เหล่ามากกว่า ๕ แสนคนในวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เพื่อเดินขบวนต่อต้านและขับไล่รัฐบาลเผด็จการทหารที่ยึดครองการบริหารประเทศมายาวนาน จนเป็นผลสำเร็จสามารถนำการปกครองระบอบประชาธิปไตยกลับมาสู่ประเทศไทยได้อีกครั้งหนึ่ง ในการนี้นักศึกษาและประชาชนต้องอุทิศเลือดเนื้อและชีวิตไปเป็นจำนวนมากจนถึงกับมีการเรียกขานวันนี้ว่าเป็น “วันมหาวิปโยค” ดังนั้นจึงเป็นการสมควรที่ชาวไทยผู้รักประชาธิปไตยทั้งหลายจะระลึกถึงเหตุการณ์วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ของนิสิตนักศึกษาและประชาชนผู้กล้าหาญเหล่านี้ไว้ตลอดไปด้วย

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าชีวิตของท่านอาจารย์ปรีดีได้ประสบเคราะห์กรรมอย่างหนักจากการถูกกล่าวร้ายป้ายสีทางการเมืองซึ่งเป็นเหตุผลให้ทหารกลุ่มหนึ่งได้ก่อการรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองของประเทศและได้บริหารประเทศด้วยระบบเผด็จการ จนทำให้ท่านต้องลี้ภัยไปอยู่ในต่างประเทศจนถึงอสัญกรรมเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ ที่เมืององโตนี (Antony) ขานกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ตลอดระยะเวลาดังกล่าวได้มีความพยายามต่างๆ ที่ปกปิดหรือบิดเบือนคุณูปการที่ท่านอาจารย์ปรีดีได้กระทำไว้ต่อประเทศไทย

อย่างไรก็ดี “เมื่อกงล้อแห่งประวัติศาสตร์ได้หมุนไป” สัจธรรมหรือความจริงที่เกี่ยวกับท่านอาจารย์ปรีดีก็ได้รับการเปิดเผยเป็นลำดับไม่ว่าจะเป็นเรื่องความบริสุทธิ์ของท่านจากการถูกใส่ร้ายป้ายสีและคุณูปการของท่านที่มีต่อประเทศชาติ อาทิเช่น บทบาทของท่านในการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองหรือการอภิวัฒน์ประชาธิปไตยในวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ การก่อตั้งขบวนการเสรีไทยซึ่งประกอบด้วยคนไทยทุกหมู่เหล่าเพื่อดำเนินการต่อต้านและสู้รบกับกองทัพญี่ปุ่นที่ยึดครองประเทศไทย โดยร่วมมือกับประเทศสัมพันธมิตรจนทำให้ประเทศไทยพ้นจากการเป็นประเทศผู้แพ้สงครามในสงครามโลกครั้งที่ ๒ และยังคงดำรงเอกราชอธิปไตยของประเทศไทยมาได้จนถึงทุกวันนี้ และการแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคกับประเทศมหาอำนาจรวม ๑๔ ประเทศ ซึ่งเป็นผลให้ประเทศไทยได้อำนาจทางการเมือง ทางศาล และทางเศรษฐกิจกลับคืนอย่างสมบูรณ์ เป็นต้น

บัดนี้คุณงามความดีของท่านอาจารย์ปรีดี ก็ได้เป็นที่ประจักษ์แล้วมิใช่เฉพาะในหมู่ประชาชนชาวไทย แม้แต่ในสังคมโลกก็ได้ยกย่องท่านเช่นเดียวกัน ดังที่องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) ได้ประกาศให้ท่านเป็นบุคคลสำคัญของโลกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ อันเป็นไปตามพุทธวจน “อโก สัจฉินสส ผล น นสสติ (ผลของการที่ก่อสร้างไว้ดีแล้ว ย่อมไม่สูญหาย)” ดังนั้น ในวาระ ๑๑๓ ปี ชาตกาลของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ อดีตนายกรัฐมนตรี และผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง มูลนิธิปรีดี พนมยงค์ จึงขอเชิญชวนให้ประชาชนชาวไทยทั้งหลายได้ร่วมกันรำลึกถึงคุณูปการอันใหญ่หลวงและความเสียสละของท่านที่มีต่อประเทศชาติของเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามและความมุ่งมั่นของท่านที่จะนำความสุขและความเท่าเทียมกัน (Equality) มาสู่ประชาชนชาวไทยโดยทั่วหน้ากัน

ดร.มารวย ผดุงสิทธิ์

สารอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ของทุกปีเป็นวันสำคัญอย่างยิ่งวันหนึ่งของชาวธรรมศาสตร์ เพราะเป็นวันคล้ายวันเกิดของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสและผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คุณูปการของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ต่อประเทศและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีมากมายหลายประการท่านเป็นผู้นำคณะราษฎรสายพลเรือน ผู้นำในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของสยามจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ทั้งยังเป็นผู้ที่เพียรพยายามต่อสู้เพื่อเอกราชประชาธิปไตยและความยุติธรรมในสังคมเพื่อความสันติภาพของมวลมนุษยชนโดยในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ท่านเป็นผู้นำขบวนการเสรีไทยต่อต้านกองทัพจักรวรรดิญี่ปุ่น ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการเป็นผู้แพ้สงคราม นอกจากนี้ยังเป็นผู้นำสำเร็จราชการแทนพระองค์ ในสมัยรัชกาลที่ ๘ และได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ยกย่องในฐานะ “รัฐบุรุษอาวุโส”

ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ มีบทบาทที่สำคัญยิ่งในด้านการศึกษาคือการเสนอรัฐบาลให้ก่อตั้งสถาบันอุดมศึกษาซึ่งจัดการเรียนการสอนในแบบ “ตลาดวิชา” เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาให้แพร่หลายแก่ราษฎรซึ่งสถาบันอุดมศึกษาดังกล่าว คือ “มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง” (มธก.) และได้สถาปนาขึ้นเมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๗ เพื่อสนองเจตนารมณ์ของคณะราษฎรที่ว่า “จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร” ด้วยเห็นว่าในขณะนั้น สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มีอยู่ไม่ได้เปิดกว้างมากนัก ดังนั้น มหาวิทยาลัยใหม่ตามแนวความคิดของท่าน จึงเป็นมหาวิทยาลัยที่เปิดกว้างเพื่อราษฎรเป็นตลาดวิชา ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการศึกษาเล่าเรียนเท่าเทียมกัน หลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองในระยะเริ่มแรกนั้น เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องด้วยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองที่สำคัญๆ ได้แก่ กฎหมาย รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และการทูต ซึ่งได้แบ่งการสอนออกเป็นสามระดับ คือระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก รวมถึงการศึกษาระดับเตรียมปริญญาหรือที่เรียกว่า เตรียม มธก. รวมทั้งจัดการศึกษาในระดับประกาศนียบัตร จากวิสัยทัศน์ของอาจารย์ปรีดี ทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยจนจบปริญญาและประกาศนียบัตรเพื่อไปรับใช้ประเทศชาติในทางการเมือง ราชการ ทบวง กรมต่างๆ และอาชีพอิสระตั้งปรัชญาของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ที่ว่า “...มหาวิทยาลัยย่อมอุปมา ประดุจบ่อน้ำบำบัดความกระหายของราษฎร ผู้สมัครแสวงหาความรู้ อันเป็นสิทธิและโอกาสที่เขาควรมีควรได้ตามหลักเสรีภาพของการศึกษา...”

ในวาระโอกาสที่ “วันปรีดี พนมยงค์” ได้เวียนมาบรรจบอีกครั้งในปี นี้ ในฐานะผู้บริหารมหาวิทยาลัย ผมขอเชิญชวนประชาคมธรรมศาสตร์ ร่วมกันระลึกถึงคุณงามความดีที่ท่านอาจารย์ปรีดีได้สั่งสมไว้ให้แก่ชาวธรรมศาสตร์และสังคมไทยเพื่อให้คนธรรมศาสตร์รุ่นต่อไปได้รู้จัก และนำเอาคุณงามความดีของท่านมาเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตสืบไป

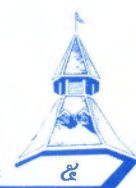

(ศาสตราจารย์ ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จงพิทักษ์
เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์
ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม

“เศรษฐกิจเป็นรากฐานสำคัญแห่งมนุษยสังคม ส่วนระบบการเมือง เป็นแต่เพียงโครงร่างเบื้องต้น ที่จะต้องสมานกับความต้องการ ทางเศรษฐกิจของมวลมนุษย์ในสังคม ถ้าหากรัฐธรรมนูญ อันเป็นแม่บทแห่งกฎหมายสอดคล้องกับความต้องการ ทางเศรษฐกิจนั้น วิฤตการณ์ทางสังคมก็ไม่เกิดขึ้นและ ประเทศชาติก็ดำเนินก้าวหน้าไปตามวิถีทางวิวัฒน์ (Evolution) อย่างสันติ ถ้าหากรัฐธรรมนูญไม่สอดคล้องกับความต้องการ ทางเศรษฐกิจของสังคม วิฤตการณ์ก็ต้องเกิดขึ้นตามกฎธรรมชาติ แห่งข้อขัดแย้งระหว่างสองสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์กัน”

จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม

ด้วยคณะกรรมการจัดงานสังสรรค์ชาวธรรมศาสตร์ในสหราชอาณาจักร (อังกฤษ)
ประจำปี ๒๕๑๖ ประารณาได้บทความหรือคำขวัญของข้าพเจ้าไปลงพิมพ์
ในหนังสือที่ระลึกซึ่งจะจัดทำขึ้น ข้าพเจ้ายินดีสนองศรัทธาโดยให้คำขวัญว่า

“จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม”

ข้าพเจ้าได้เรียบเรียงบทความเป็นนอร์ธอริบาย
พอสังเขปประกอบคำขวัญนั้น ดังต่อไปนี้

๑.

วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นวันสำคัญ
วันหนึ่งแห่งประวัติศาสตร์ของชาติไทย คือเป็นวันชัยชนะ
ก้าวแรกของเยาวชนหญิงชายไทย ภายใต้การนำของนิสิต
ศึกษานักเรียนแห่งสถาบันศึกษามากหลาย ซึ่งได้รับ
การสนับสนุนและร่วมมือจากราษฎรไทยทุกชนชาติ และ
ทุกชั้นวรรณะที่รักชาติจำนวนหลายล้านคน ผนึกกันเป็น
ขบวนการเรียกร้องรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยสมบูรณ์ให้
แก่ปวงชนชาวไทย ฝ่ายครองอำนาจรัฐสังหารและ
ตำรวจเฉพาะส่วนที่ย่อมเป็นเครื่องมือของพวกเขา ใช้
อาวุธทันสมัยเข้าปราบปรามขบวนการนั้น ซึ่งมีแต่มีเปล้า
หรือบางคนมีเพียงแต่ไม้พลองเพื่อป้องกันตัว แต่ขบวน
การนั้นมีได้หวาดหวั่น โดยยืนหยัดมั่นคงยอมพลีชีพกับ
สละความสุขความสำราญส่วนตัว เพื่อชาติและมวล
ราษฎร ซึ่งเป็นที่เคารพยกย่องยิ่งที่สุด วีรชนเป็นจำนวน
มากต้องถูกฆ่าตายและได้รับบาดเจ็บและสาบสูญไป ส่วน
ผู้ที่ยังคงมีชีวิตอยู่โดยมิได้รับบาดเจ็บทางกาย ก็ได้รับความ
เหน็ดเหนื่อยทางกายและทางสมองอย่างหนัก ผล
แห่งความเสียสละแห่งวีรชนทั้งหลายในการต่อสู้โดยชอบ
ธรรมได้บรรลุชัยชนะก้าวแรก คือรัฐบาลซึ่งมีจอมพล
ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรีและจอมพลประภาส
จารุเสถียร เป็นรองนายกรัฐมนตรีต้องลาออกพร้อมทั้ง
ตำแหน่งผู้บัญชาการและรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด

ครั้นแล้วได้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายสัญญา
ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้แถลงยืนยันจะจัดให้
มีรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย และมีการเลือกตั้งภายใน
๖ เดือน

ข้าพเจ้าขอร่วมกับมวลราษฎรไทยที่รักชาติแสดง
ความสักการะและสดุดีวีรชนทั้งปวงนั้น พระพุทธองค์ทรง
เทศนาสั่งสอนไว้มีใจความสำคัญตอนหนึ่งว่า สาธุชนพึง
บำเพ็ญตนด้วยกตัญญูต่อกตเวทิต่อผู้มีอุปการคุณ ชาวไทยที่
เป็นคริสต์ศาสนิกชนและอิสลามิกชน ก็บำเพ็ญตนปฏิบัติ
ตามทำนองคลองธรรมเช่นเดียวกับของพระศาสดา ดังนั้น
จึงเป็นการสมควรแล้วที่เราชาวไทยที่รักชาติจำนวนมาก
หลายแสดงกตัญญูรู้อุปการคุณของวีรชนโดยทางกาย
วาจา ใจ และการบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน ตลอด
ทั้งร่วมมือกันในการสร้างอนุสาวรีย์ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่
วีรชนทั้งหลายนั้น

พระพุทธองค์ตรัสไว้อีกว่า กตัญญูจะต้องควบคู่
ไปกับกตเวทิตี ฉะนั้นการพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตย
สมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม ให้มั่นคงไว้และพัฒนา
ยิ่งขึ้นนั้น จึงเป็นกตเวทิตีสำคัญยิ่งที่สาธุชนผู้รักชาติพึง
ปฏิบัติ

๒.

สาธุชนที่รักชาติโดยยกชาติเหนือประโยชน์
ส่วนตัวก็ยอมใช้ทรศนะจากจุดยืนหยัดในมวลราษฎร

วินิจฉัยเจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม ได้ เพราะวีรชนทั้งหลายนั้นมีใจมีแต่บุคคลที่มี เหล่ากำเนิดหรือมีฐานะแห่งชนชั้นวรรณะหนึ่งใดโดยเฉพาะ หากวีรชนเหล่านั้นมีเหล่ากำเนิดและมีฐานะทาง เศรษฐกิจและทางการเมืองชนิดต่างๆ ซึ่งมีทั้งคนจน กรรมกร ลูกจ้าง ชาวนา ข้าราชการชั้นผู้น้อย คนพอทำ พอกิน ผู้มีทุนน้อย และนายทุนรักชาติที่ยกชาติเหนือ ประโยชน์ส่วนตัวและทุกชนชาติไทย (National minorities) ที่มีสัญชาติไทย ดังนั้นเจตนารมณ์ของวีรชน ทั้งหลายนี้ต้องการรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยสมบูรณ์ทั้ง ในทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ทางทรงระชนอันเป็น คติธรรม ใช้เป็นหลักนำในการปฏิบัติเพื่อความไพบลูย์ของ ทุกชนชั้นวรรณะและทุกชนชาติที่รักชาติ

ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ตั้งแต่ยุคปฐมกาล เป็นต้นมา แสดงให้เห็นตามที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในหลาย บทความ และหลายปาฐกถาแล้วว่า เศรษฐกิจเป็นรากฐาน สำคัญแห่งมนุษยสังคม ส่วนระบบการเมืองเป็นแต่เพียง โครงสร้างเบื้องต้นที่จะต้องสมานกับความต้องการทาง เศรษฐกิจของมวลมนุษย์ในสังคม ถ้าหากรัฐธรรมนูญ อันเป็นแม่บทแห่งกฎหมายสอดคล้องกับความต้องการ ทางเศรษฐกิจนั้น วิฤตการณ์ทางสังคมก็ไม่เกิดขึ้น และประเทศชาติก็ดำเนินก้าวหน้าไปตามวิถีทางวิวัฒน์ (Evolution) อย่างสันติ ถ้าหากรัฐธรรมนูญไม่สอดคล้อง กับความต้องการทางเศรษฐกิจของสังคม วิฤตการณ์ ก็ต้องเกิดขึ้นตามกฎธรรมชาติแห่งข้อขัดแย้งระหว่าง สองสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์กัน ถ้าสาธุชนที่รักชาติพิจารณาให้ ถ่องแท้แล้วก็จะเห็นได้ว่ามูลเหตุที่วีรชนได้พลีชีพและสละ ความสุขสำราญส่วนตัวเรียกร้องรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย สมบูรณ์นั้น ก็สืบมาจากมวลราษฎรไทยได้รับความอึดอัด ขัดสนอย่างแสนสาหัส แต่ระบบการเมืองที่ไม่มี รัฐธรรมนูญ หรือมีเพียงแต่ชื่อว่ารัฐธรรมนูญนั้น ขัดแย้ง กับความต้องการทางเศรษฐกิจของมวลราษฎร วีรชนจึง ได้พลีชีพและสละความสุขสำราญส่วนตนเพื่อปรารถนา ให้ชาติไทยมีระบบการเมืองโดยระบอบรัฐธรรมนูญ ประชาธิปไตยสมบูรณ์ ที่สมานกับความต้องการทาง

เศรษฐกิจของมวลราษฎรและเพื่อให้ทุกคนชาติร่วมเป็น เอกภาพแห่งประเทศไทย

สาธุชนที่รักชาติย่อมมีความสลดใจที่เห็นว่า กลิ่น คาวโลหิตของวีรชนยังไม่ทันหมดไปก็มิบุคคลแห่งบาง พรรคพยายามช่วงชิงชัยชนะก้าวแรกของวีรชนไป เพื่อ ประโยชน์ของพรรคพวกเขาโดยเฉพาะ อาทิ การถือเอา รัฐธรรมนูญที่พวกเขาทำขึ้นเป็นแบบฉบับในการร่าง รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ แทนวิธีร่างที่จะตั้งต้นจากเจตนารมณ์ ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชนทุกชนชั้นวรรณะ และทุกชนชาติที่มีสัญชาติไทยเป็นแม่บทสภาพการณ์ เช่นนี้ย่อมอำนวยให้ฝ่ายที่ต้องการพิทักษ์เจตนารมณ์นั้น ของวีรชนต้องหาทางต่อสู้ขนาดเบาหรือขนาดรุนแรง สุดแท้แต่วิธีการของแต่ละองค์การที่เป็นฝ่ายนำของแต่ละ ชนชั้นวรรณะ และแต่ละชนชาติฝ่ายที่ใช้วิธีรุนแรงอยู่แล้ว ก็จะสามารถระดมมวลราษฎรโดยอ้างสภาพการณ์เช่นนั้น เป็นสิ่งชี้ให้เห็นว่าวิธีร่างรัฐธรรมนูญแบบนี้ นำไปสู่ ประโยชน์ของอภิสิทธิ์ชนเท่านั้น ซึ่งมวลราษฎรไม่อาจ อาศัยระบอบรัฐธรรมนูญที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยสมบูรณ์แก้ ความทุกข์ยากของมวลราษฎรถ้วนหน้าได้ ฉะนั้นเพื่อ ความสงบสุขของบ้านเมือง ข้าพเจ้าจึงขอร้องให้รัฐบาล และผู้ที่เกี่ยวข้องในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ ละเว้น วิธีร่างที่ตั้งอคติเอารัฐธรรมนูญเพื่อประโยชน์ของอภิสิทธิ์ ชนเป็นแบบฉบับนั้น แล้วตั้งทรงระชนตามเจตนารมณ์ ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม

๓.

มวลราษฎรไทยส่วนมากที่มีความอึดอัดผิดเคือง และถูกกดขี่เบียดเบียนจากอำนาจเผด็จการปฏิกริยาอย่าง สาหัสนั้นย่อมได้บทเรียนแล้วว่า จะหันหน้าไปพึ่งใครให้ ปลดเปลื้องความทุกข์ยากนั้นได้อย่างแท้จริงหรือไม่ ฉะนั้นจึงได้สมานกำลังกันพึ่งตนเองภายใต้การนำของ ศูนย์นิสิตนักศึกษากระทำกรต่อสู้เพื่อสิทธิประชาธิปไตย ของตน สมดังพระพุทธโฆษาทที่ว่า “อิตตาหิ อัตโนนาโถ” แปลว่า “ตนของตนนั้นแหละเป็นที่พึ่งแห่งตน” คติธรรม นี้ก็ตรงกับที่ศาสนาคริสต์สอนไว้ว่า “ช่วยตนเอง แล้ว

พระเจ้าจึงจะช่วย” อิสลามมิกแท้ย่อมถือคตินิยมของพระมะหะหมัดทำนองเดียวกับที่กล่าวนั้น

๓.๑ ในการพิทักษ์ชัยชนะก้าวแรกของวีรชนให้มั่นคงและพัฒนาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นนั้น มวลชนราษฎรไม่อาจหวังพึ่งบุคคลใดแต่คนเดียวหรือคณะใดคณะเดียวเท่านั้น นอกจากพลังของมวลราษฎรเอง ซึ่งเป็นพลังอันแท้จริง โดยมีศูนย์ที่มีการจัดตั้งที่เข้มแข็งทั้งในทางคุณภาพและปริมาณ อันเป็นกองหน้าของมวลราษฎรที่จะต้องต่อสู้ไปอีกเป็นระยะยาวนาน ในการป้องกันมิให้อำนาจเผด็จการปฏิกริยาส่วนที่พ่ายแพ้ไปแต่ในนามเท่านั้น แต่ซากแห่งพลังนั้นยังคงมีอยู่ รวมทั้งต้องต่อสู้ซากแห่งพลังโต้ประชาธิปไตยชนิดต่างๆ ที่ยังคงมีอยู่ แม้จะมีใช้เป็นพวกโดยตรงหรืออำนาจเผด็จการที่สิ้นอำนาจไปแล้วเพียงในนามนั้นก็ตาม

ศูนย์ที่เป็นกองหน้าของมวลราษฎร รวมทั้งมวลราษฎรจะต้องกุมชัยชนะนั้นโดยตนเองอย่างเข้มแข็งทุกคนมีวินัยโดยจิตสำนึกซึ่งตั้งไว้ให้มั่น ต้องระวางระไวมิให้ศัตรูของประชาธิปไตยช่วงชิงเอาไปเป็นพวกเขาโดยเฉพาะได้ และจะต้องยึดพรรคนะให้มั่นคงบนรากฐานแห่งพรรคนะประชาธิปไตยสมบูรณ์ จึงจะเป็นหลักนำการดำเนินไปสู่ประชาธิปไตยสมบูรณ์เพื่อมวลราษฎรได้บุคคลใดยึดถือทัศนคติที่ประชาธิปไตยก็ดำเนินการปฏิบัติไปได้เพียงกึ่งประชาธิปไตย บุคคลใดยึดถือพรรคนะที่ตกค้างมาจากระบบทาสก็ดำเนินการปฏิบัติให้มีการปกครองเยี่ยงระบบทาสและเป็นกำลังเกื้อกูลให้ระบบเผด็จการที่ปกครองราษฎรเยี่ยงระบบทาสกลับฟื้นขึ้นมาได้ตามที่ปรากฏในประวัติศาสตร์

๓.๒ ข้าพเจ้าได้เคยกล่าวไว้ในหลายบทความและหลายปาฐกถาว่า ก่อนที่จะมีระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตกและแบบสมัยใหม่ชนิดอื่นๆ นั้น มนุษยชาติได้มีระบบสังคมหลายประเภทมาแล้วในอดีต คือ ประเภทระบอบประชาธิปไตยปฐมสหการ ประเภทระบบทาส ประเภทระบบศักดินา

ประวัติศาสตร์ได้แสดงให้เห็นว่า แม้ระบบสังคมใดในอดีตได้ล้มเลิกไปแล้ว โดยอำนาจของฝ่ายสถาปนาระบบสังคมใหม่ที่ดีหรือจะเป็นโดยทางนิตินัยก็ดี แต่ในทางพฤตินัยนั้น พรรคนะอันเกิดจากระบบเก่ายังมีได้หมดสิ้นไป คือยังถ่ายทอดสืบต่อมาถึงชนรุ่นใหม่มบางจำพวกที่แม้จะเกิดมาภายหลังที่ระบบเก่าได้สิ้นสุดไปในทางนิตินัยแล้ว ในประเทศประชาธิปไตยแผนใหม่และประเทศที่เข้าสู่ระบบสังคมนิยมแล้ว และมีชนรุ่นใหม่เกิดขึ้นภายใต้ระบบสังคมใหม่ที่ดี แต่พรรคนะแห่งระบบเก่าโดยเฉพาะแห่งระบบทาสก็ยังคงมีซากตกค้าง และแทรกซึมอยู่ในจิตใจของชนรุ่นที่เกิดใหม่บางจำพวกเป็นเวลาอีกช้านาน ซึ่งพยายามดิ้นรนที่จะฟื้นระบบเก่าและระบอบที่ปกครองราษฎรอย่างทาสขึ้นมาอีก ทั้งนี้เป็นไปตามกฎที่ว่า สิ่งที่กำลังจะดับสูญก็ดีและสิ่งที่ดับสูญแต่ยังคงมีซากเหลืออยู่นั้น ก็ย่อมดิ้นรนที่จะคงชีพไว้หรือฟื้นสิ่งที่สูญไปแต่ในนามให้กลับฟื้นคืนมีชีวิตอยู่ได้อีกต่อไป

ในประเทศไทยนั้น แม้ระบบทาสจะสุดสิ้นในทางนิตินัยตามพระราชบัญญัติทาส ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๙) และพระพุทเจ้าหลวงได้ทรงพระกรุณายกเลิกขนบธรรมเนียมหลายอย่างที่ดีสืบมาจากระบบทาสก็ดี แต่ซากแห่งพรรคนะอันเกิดจากระบบทาสยังคงมีเหลืออยู่ ซากพรรคนะทาสมิได้เกาะแน่นอยู่กับทุกคนแห่งระบบเก่า เพราะเชื้อพระวงศ์หลายท่าน และขุนนางกับชาวไทยหลายคนแห่งระบบเก่าได้เจริญรอยตามพระราชประสงค์ของพระพุทเจ้าหลวงอย่างแท้จริงแล้ว ได้ปลดเปลื้องซากพรรคนะทาสให้หมดหรือลดน้อยไป แต่ชนรุ่นเก่าบางจำพวกที่เกาะแน่นในพรรคนะทาสได้ถ่ายทอดพรรคนะนั้นสืบต่อมาให้สิ่งสถิตอยู่ในจิตใจของคนรุ่นใหม่มบางจำพวก ดังปรากฏตัวอย่างในประเทศฝรั่งเศส ภายหลังเลิกระบอบสมบูรณาญา ในทางนิตินัยแล้ว ต่อมาอีกประมาณ ๑๐๐ ปีก็มีชนรุ่นใหม่มบางจำพวกบำเพ็ญตนเป็น “Ultraroyaliste” คือ “เป็นผู้นิยมราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์ราชาธิปไตย” (ข้าพเจ้ากล่าวไว้ในหนังสือว่าด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ฯ และภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕) ในประเทศไทยเราก็อยม

เห็นได้ว่า คนรุ่นใหม่บางจำพวกที่ถือทรศนะทาสนั้นนิยมชมชอบผู้เผด็จการบางคนที่ปกครองราชอาณาจักรสยาม โดยคนจำพวกนั้นไม่พิจารณาว่าผู้เผด็จการนั้นได้ตัดพระราชอำนาจที่พระมหากษัตริย์พึงมีตามระบอบประชาธิปไตยและไม่คำนึงว่า ผู้เผด็จการนั้นใช้อำนาจยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แล้ว เขาก็สนับสนุนผู้เผด็จการที่ปกครองราชอาณาจักรสยาม และไม่ซ้าก็เร็ว คนจำพวกที่มีทรศนะทาสก็จะเกื้อกูลสนับสนุนให้มีระบอบเผด็จการปกครองสยามขึ้นมาอีก ดังที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ของไทยในระยะเวลา ๒๖ ปีมานี้

๓.๓ เพื่อประกอบการพิจารณาของนิสิต นักศึกษานักเรียนและมวลราษฎรที่รักชาติ ในวิธีการรักษาและพัฒนาเจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม นั้น ข้าพเจ้าขอเสนอให้ท่านทั้งหลายศึกษาความผิดพลาดบกพร่องของคณะราษฎรและคณะอื่นๆ ที่ปรากฏในทางประวัติศาสตร์ว่า ไม่สามารถรักษาชัยชนะก้าวแรกไว้ได้ และไม่อาจพัฒนาให้เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์ได้ ทั้งนี้เพื่อท่านทั้งหลายจะอาศัยเป็นบทเรียนที่ไม่ทำการพลาดซ้ำอีก และในขณะที่เดียวกัน ก็ควรศึกษาถึงวิธีการที่คณะหรือองค์การอื่นสามารถรักษาชัยชนะก้าวแรกไว้ได้อย่างมั่นคง แล้วสามารถพัฒนาก้าวต่อไปให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นได้ ทั้งนี้เพื่อนำเอาความถูกต้องมาประยุกต์ตามสภาพท้องถิ่นที่กาลสมัยของประเทศไทย

ก. คณะราษฎรมีความผิดพลาดหลายประการ อันเป็นผลประจักษ์อย่างหนึ่งที่รู้กันว่า มีความแตกแยกกันในคณะราษฎร ปัญหาที่จะต้องพิจารณาคือเหตุใดคณะราษฎรจึงมีความแตกแยกกัน *ความแตกแยกกันนั้นเกิดขึ้นเพราะความแตกต่างกันในระดับจิตสำนึกแห่งความเสียดสี การเห็นแก่ตัวภายหลังที่ได้ชัยชนะก้าวแรกแล้ว และแตกต่างกันในทรศนะทางสังคม ที่แต่ละคนและกลุ่มบุคคลที่มีชากทรศนะเก่าค้างอยู่น้อยบ้างมากบ้าง สมาชิกทุกคนมีทรศนะตรงกันและยอมพลีชีพร่วมกัน เฉพาะการล้มระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เท่านั้น เมื่อ*

ได้ชัยชนะก้าวแรกแล้ว ได้แตกแยกกันตามทรศนะคงที่ถอยหลัง ก้าวหน้าที่แต่ละคนแต่ละกลุ่มมีอยู่ฝ่ายทรศนะคงที่ก็พอใจที่ล้มระบอบสมบูรณาญา แล้วฝ่ายก้าวหน้าต้องการพัฒนาประเทศให้เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ฝ่ายถอยหลังต้องการปกครองประเทศตามระบอบเผด็จการที่แม้ดูผิวเผินว่าเป็นคนละอย่างกับระบบทาส แต่ถ้าวิจารณ์ให้ถ่องแท้ คือ การปกครองอย่างระบบทาสที่ถอยหลังไปยิ่งกว่าระบบศักดินา

ข. การแตกแยกกันในคณะ หรือภายในพรรคต่างๆ นั้นเป็นปรากฏการณ์มีอยู่ทั่วไป ไม่ปรากฏว่ามีพรรคหรือคณะกรรมการเมืองใดในโลกนี้ทั้งที่เป็นมาแล้วในอดีตและปัจจุบัน ที่ไม่มีข้อขัดแย้งระหว่างสมาชิกภายในพรรค หรือคณะนั้น ซึ่งจะปะจวบจรดนิยามหรือกลางๆ หรือสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ เราจะได้ยินว่า ภายในพรรคต่างๆ ดังกล่าวแล้วมีความขัดแย้งกันอันเป็นเหตุให้ส่วนหนึ่งแตกแยกออกมาตั้งเป็นหลายพรรคใหม่ขึ้น หรือได้ยินว่าสมาชิกส่วนหนึ่งของพรรคนั้นๆ ถูกขับไล่ออกจากพรรค หรือบางพรรคที่ได้อำนาจรัฐแล้ว เช่น พรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต และพรรคคอมมิวนิสต์จีน ได้ชำระล้างสมาชิกบางส่วนที่ทรยศต่ออุดมการณ์ของพรรคในการฟื้นฟูแนวทางเก่า ดังนั้น ถ้าสมมุติว่าเราได้เข้ามาว่าภายในศูนย์นิสิตนักศึกษาที่มีความขัดแย้งเกี่ยวกับทรศนะ หรือวิธีการรักษากับพัฒนาชัยชนะแล้วเราก็ไม่ควรท้อแท้ว่ามีเหตุการณ์ตามที่สมมุตินั้นเกิดขึ้น เพราะเป็นเรื่องธรรมดาที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติแห่งการขัดแย้งระหว่างทรศนะเก่ากับทรศนะใหม่

ปัญหาสำคัญอยู่ที่พรรค หรือศูนย์กลางแห่งขบวนการสามารถจัดการแก้ปัญหาคือความขัดแย้งนั้นให้หมด หรือลดน้อยลงไปได้อย่างไร และรักษาส่วนที่ดำเนินตามอุดมคติของพรรค หรือศูนย์ฯ นั้นไว้ได้หรือไม่ แทนที่จะผิดพลาดซ้ำอย่างคณะราษฎรที่ต้องสลายไป เพื่อประกอบการพิจารณา จึงควรศึกษาวิธีการของพรรคต่างๆ ที่ภายในเกิดขัดแย้งกัน แต่พรรคนั้นสามารถแก้ข้อขัดแย้งภายในได้ โดยรักษาพรรคนั้นไว้ได้อย่างสมบูรณ์หรือถ้า

จำเป็นก็รักษาส่วนที่มั่นคงในอุดมคติของพรรคนั้นให้เป็นพลังสำคัญในการรักษาพรรคหรือศูนย์ฯ นั้นให้มั่นคงอยู่ได้ตลอดไป จนบรรลุตามเจตนารมณ์ที่สมบูรณ์

สิ่งที่จะช่วยให้พรรคหรือศูนย์ฯ ดำรงคงอยู่ได้ แม้มีข้อขัดแย้งภายใน อันเป็นไปตามกฎธรรมชาติ นั่นคือ การยึดมั่นในพรรคคนคิดประชาธิปไตยสมบูรณ์ เป็นหลัก นำในการบรรลุถึงซึ่งเจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ อันเป็นสัมมาทิษฐิ และการหมั่นสำรวจตนเองอยู่เนืองนิตย์เพื่อแก้ไขความผิดพลาดและหลงผิดของตนเอง และช่วยเพื่อนให้แก้ไข

ค. จริงอยู่ที่มีปรากฏการณ์ว่า นายทหารส่วนหนึ่งในคณะราษฎรได้ใช้อำนาจทหารเป็นกำลังให้นายทหารอื่นๆ เป็นใหญ่ในรัฐบาลแล้วปกครองราษฎรตามระบอบเผด็จการทหาร แต่ความจริงนั้นสมาชิกคณะราษฎรที่เป็นทหารยังมีอีกหลายคนที่ยึดมั่นต่ออุดมคติประชาธิปไตยของราษฎรอาทิ พระยาพหลพลพยุหเสนา ที่ในระหว่างเป็นผู้บัญชาการทหารบกก็ดี เป็นนายกรัฐมนตรีก็ดี ไม่เคยกระทำการใดขัดต่อระบอบประชาธิปไตย และไม่เกาะแนบในการครองตำแหน่งนั้นๆ คือเมื่อถึงกำหนดออกตามวาระในรัฐธรรมนูญก็ลาออกโดยคุณนิยภาพ นายทหารบก เรือ คณะราษฎรอีกหลายคนก็ยึดมั่นต่ออุดมการณ์ประชาธิปไตย คงมีเฉพาะนายทหารส่วนน้อยเท่านั้น ที่เมื่อได้อำนาจแล้วก็ฉีกกำลังกันแสวงการปกครองประชาธิปไตยให้เป็นระบอบเผด็จการ สมาชิกคณะราษฎรที่เป็นพลเรือนหลายคนที่มีทรรศนะเห็นแก่ตัวหวังในลาภยศจากอำนาจเผด็จการได้ หันไปเกื้อกูลสนับสนุนอำนาจนั้น

ฉะนั้นปัญหาที่มีได้อยู่ที่ว่าถ้าผู้ใดเป็นทหารแล้ว ย่อมนิยมลัทธิเผด็จการ หรือผู้ใดเป็นพลเรือนแล้วย่อมสนับสนุนประชาธิปไตย ปัญหาอยู่ที่ซากทรศนะที่ตกค้างมาจากระบบทาสยังคงฝังอยู่ที่บุคคลใดไม่ว่าคนนั้นเป็นทหารหรือพลเรือนก็ทำให้บุคคลนั้นๆ ถือเป็นหลักนำ ดำเนินการปฏิบัติไปในแนวทางที่ต้องการ หรือสนับสนุนให้มีระบอบเผด็จการที่ปกครองราษฎรอย่างระบบทาส

อันที่จริงนั้นหลักการตามพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหารตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๐ เป็นต้นมาได้กำหนดไว้ชัดแจ้งว่า ชายไทยทุกคนต้องเป็นทหารซึ่งเมื่อคนที่มีอายุย่างเข้า ๑๘ ปีต้องขึ้นทะเบียนเป็นทหารกองเกินอัตราที่ถูกระดมเป็นทหารประจำการได้ พระราชประสงค์ของรัชกาลที่ ๖ นั่นคือ ต้องการให้ชายไทยเป็นทหารของราษฎรไทย หากการอบรมฝึกฝนทหารในสมัยหลังภายใต้อำนาจเผด็จการ ได้ทำให้ทหารประจำการเป็นเครื่องมือของอำนาจเผด็จการ เจตนารมณ์ของนายทหารผู้ใหญ่ในคณะราษฎรนั้นต้องการให้กองทัพไทยดำเนินเยี่ยงกองทัพสวีตเซอร์แลนด์ ซึ่งพลเมืองชายเป็นทหารรักษาท้องถิ่น คือเป็นกองทัพของราษฎร ในการนั้นได้เริ่มทำไปเป็นเบื้องต้นแล้ว โดยกองทัพไทยในยามปกตินั้น นายทหารมียศสูงสุดเพียงนายพันเอก คงมีนายพลเพียงคนเดียวซึ่งเป็นสมุหราชองครักษ์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และได้จัดระเบียบกองทัพตามเขตมณฑลและจังหวัด มิใช่ในรูปกองพล กองทัพน้อย กองทัพเหมือนสมัยระบอบสมบูรณ์ฯ กองทัพไทยสมัยแรกของคณะราษฎรมิใช่ให้ฉายาว่า “ทหารจังหวัด” ถ้าหากนายทหารส่วนที่นิยมอำนาจเผด็จการไม่ขัดขวางแล้ว แผนการจัดตั้งชายไทยให้เป็นทหารของราษฎร ก็ดำเนินต่อไปได้สำเร็จ และจะเป็นพลังของฝ่ายราษฎรในการรักษาและพัฒนาระบอบประชาธิปไตยสมบูรณ์ของราษฎรได้

ขบวนการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. ๑๗๘๙ ไม่อาจใช้ทหารแห่งระบอบราชาธิปไตยเก่าได้ นอกจากบางคนที่จะเข้าข้างฝ่ายราษฎร ดังนั้นจึงได้อาศัยราษฎรฝรั่งเศสนั้นเองติดอาวุธขึ้นต่อสู้ศัตรูภายในของราษฎรและต่อสู้นานาชาติประเทศที่ยกกำลังปฏิกริยามาประชิดประเทศฝรั่งเศสเพื่อทำลายระบอบประชาธิปไตย

ขบวนการปฏิวัติของหลายประเทศในสมัยต่อมาที่สามารถรักษาและพัฒนาชัยชนะได้นั้น ก็อาศัยการจัดตั้งราษฎรให้เป็นทหารของฝ่ายราษฎรเป็นหลักสำคัญและต้อนรับทหารแห่งระบอบเก่าที่ถือประโยชน์ของราษฎรเหนือส่วนตัว จึงได้อาสาเข้ามาอยู่ในกองทัพของราษฎร

ดังนั้น ปัญหาที่มีอยู่ที่ว่าขบวนการวิวัฒน์ปฏิเสฐ
ความสำคัญของทหาร แต่ทหารที่ว่าเป็นคือทหารของฝ่าย
ราษฎร ที่มาจากราษฎร โดยราษฎร ได้รับการฝึกฝนอบรม
ให้ปฏิบัติกาเพื่อราษฎร ไม่ยอมเป็นเครื่องมือของอำนาจ
เผด็จการที่ปกครองทหารอย่างทาส

ประวัติศาสตร์ของบางประเทศปรากฏว่าเมื่อ
ทหารที่ถูกเกณฑ์มาทางรู้ได้ว่าขบวนการของราษฎรทำเพื่อ
พ่อแม่ของทหารนั่นเองซึ่งได้รับความเดือดร้อน เช่นทหาร
ลูกขวานรู้ว่า ขบวนการนั้นนำผลไปสู่อแม่ขวานด้วย
ทหารลูกคนจน และลูกกรรมกรรู้ว่า ขบวนการนั้นนำผล
ไปสู่อแม่ที่มีฐานะนั้นด้วยทหารลูกผู้มีทุนน้อยและลูก
ข้าราชการผู้น้อยรู้ว่า ขบวนการนั้นนำผลไปสู่อแม่ที่มี
ฐานะนั้นด้วย ทหารลูกนายทุนรักชาติที่ถูกอภิสิทธิ์ชน
ข่มเหงรู้ว่า ขบวนการนั้นนำผลไปสู่อแม่ที่มีฐานะนั้นด้วย
ทหารเหล่านี้ก็ไม่ยอมเป็นเครื่องมือของฝ่ายที่มีอภิสิทธิ์
เบียดเบียนข่มเหงพ่อแม่ ทหารเหล่านี้ก็จะหันมาประกอบ
เป็นพลังส่วนหนึ่งของขบวนการราษฎรที่แท้จริงแห่งชาติ
นั้นๆ (ไม่ใช่ขบวนการที่ทำเพื่อการรักษาอำนาจ การแผ่
อำนาจ การแผ่อิทธิพลของชาติอื่น)

ง. คณะราษฎรได้เชิญขุนนางเก่ามาร่วม
ประกอบเป็นรัฐบาล โดยมีพระยามโนปกรณ์ฯ เป็น
หัวหน้ารัฐบาล

เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๖ พระยามโนปกรณ์ฯ
ได้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการในพระราช-
กฤษฎีกาการปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร และให้ตั้งใช้
รัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ค.ศ. ๒๔๗๕ บางมาตราแล้ว ได้มี
พระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ลงโทษผู้ที่มีความคิด
สังคมนิยมชนิดต่างๆ แม้มิใช่เป็นคอมมิวนิสต์

มีหลายท่านที่หวังดีสมัยนั้นได้วิจารณ์ว่า ข้าพเจ้า
มิได้ถอดถอนบทเรียนจากการที่ขุนยัดเขินได้มอบอำนาจ
ให้หยวนซีไช่ขุนนางแห่งระบอบเก่าของจีนเป็นประมุข
รัฐบาลจีนภายหลังที่การปฏิวัติ ค.ศ. ๑๙๑๑ ของจีนได้

ชัยชนะก้าวแรกแล้ว จึงเป็นเหตุให้หยวนซีไช่ทำลาย
ชัยชนะก้าวแรกของการปฏิวัตินั้นแล้วตนเองได้ดำเนิน
ถอยหลังเข้าคลองทีละขั้นๆ แล้วก็สถาปนาตนเองเป็น
จักรพรรดิจีน (อยู่ได้ชั่วคราาก็ถึงแก่กรรม) ข้าพเจ้ายอมรับ
ว่า ข้าพเจ้าผู้เดียวที่ทำผิดในการเสนอคณะราษฎรให้เชิญ
พระยามโนปกรณ์เป็นหัวหน้ารัฐบาล เพราะสมาชิกคณะ
ราษฎรอื่นๆ มิได้คุ้นเคยกับพระยามโนปกรณ์ฯ มาก่อน
เท่ากับข้าพเจ้า ที่ได้เคยร่วมงานกับท่านผู้นี้ในกรมร่าง
กฎหมาย และในการร่วมเป็นกรรมการสอบไล่นักเรียน
กฎหมายหลายครั้ง จึงได้มีการสนทนากับท่านผู้ี้แสดง
ว่าท่านนิยมประชาธิปไตย และการปฏิบัติของท่านใน
ระหว่างเป็นอธิบดีศาลอุทธรณ์นั้นแสดงว่า ท่านกล้าตัดสินใจ
คดีโดยมิได้เกรงกลัวอำนาจสมบูรณาฯ ซึ่งนักเรียน
กฎหมายหลายคนสมัยนั้นได้นิยมชมชอบท่าน ข้าพเจ้าจึง
เห็นว่า ท่านมีลักษณะต่างกับหยวนซีไช่ที่เคยทรยศพระ
จักรพรรดิของจีนที่ประสงค์จะพระราชทานระบบ
รัฐธรรมนูญให้แก่จีน ข้าพเจ้ามีความผิดที่ไม่ได้วิจารณ์ลึก
ซึ้งว่า พระยามโนปกรณ์ฯ เป็นบุคคลที่มีชาคความคิดแห่ง
ระบอบเก่าเหลืออยู่มาก แต่ข้าพเจ้าขอให้ความเป็นธรรม
แก่พระยามโนปกรณ์ฯ ว่า ถ้าโดยลำพังท่านผู้เดียวแล้ว ก็
ไม่สามารถที่จะกระทำการได้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตยได้
หากท่านได้รับความสนับสนุนจากบางส่วนของคณะ
ราษฎรเอง ที่มีทรศนะอันเป็นซากตกค้างมาจากระบอบ
เก่าและบุคคลอื่นๆ ที่เป็นขุนนางเก่าที่ได้รับเชิญให้เข้ามา
ร่วมรัฐบาล

ความผิดพลาดของข้าพเจ้าดังกล่าวนี้ ย่อมเป็น
บทเรียนของศูนย์นิสิตนักศึกษาและนักเรียนและชนรุ่น
ใหม่ในปัจจุบันนี้ที่จะไม่ทำผิดซ้ำอีก โดยต้องวิจารณ์
ลักษณะอันเป็นธาตุแท้ของบุคคลที่จะร่วมมือหรือมอบ
หมายในการรักษาและพัฒนาชัยชนะก้าวแรกของวีรชน
คือบางคนอาจแสดงความเป็นประชาธิปไตยชั่วขณะหนึ่ง
แต่เมื่อถึงระยะที่จะพัฒนาชัยชนะต่อไปแล้ว ก็อาจจะ
ดำเนินไปตามทรศนะอันเป็นซากแห่งความคิดเก่าของ
คนที่ตกทอดมา อันเป็นการบั่นทอนไปถึงรากฐานแห่งการ
ที่จะรักษาชัยชนะที่ได้มาในก้าวแรกนั้นด้วย

จ. พันเอกพระยาพหลฯ ได้เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อจากพระยามโนปกรณษ์ ได้ดำเนินกิจการบ้านเมืองตามระบอบประชาธิปไตยทุกประการ และเมื่อถึงกำหนดออกตามวาระที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ก็ได้ลาออก โดยพันเอกหลวงพิบูลฯ เป็นนายกรัฐมนตรีสืบแทนต่อมา

ในระยะแรกที่พันเอกหลวงพิบูลฯ เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ได้ดำเนินกิจการบ้านเมืองตามระบอบประชาธิปไตย มีอยู่อย่างหนึ่งที่ปฏิบัติผิดไปจากอุดมคติเดิมของคณะราษฎรที่นายทหารในยามปกติมียศอย่างสูงเพียงชั้นนายพันเอกเท่านั้น แต่หลวงพิบูลฯ ได้รับแต่งตั้งจากคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้เป็นนายพลตรี

ครั้นอยู่ต่อมาไม่นานก็มีบุคคลที่มีทรศนะสืบเนื่องจากระบบทาสสนับสนุนให้หลวงพิบูลฯ ปกครองประเทศตามระบอบเผด็จการนาซีและฟาสซิสต์ ซึ่งเป็นการปกครองราษฎรอย่างทาส คนสมัยนั้นได้กล่าวขวัญกันถึงว่า มีบางคนได้เข้าไปกราบไหว้วา ได้แลเห็นแสงรัศมีอันเป็นอภินิหารออกจากกายของหลวงพิบูลฯ คำเล่าลือนั้นอาจขยายมากเกินไป ความจริงมีเพียงว่าในค่ำวันหนึ่งมีการแสดงละครวังสวนกุหลาบ ในโอกาสวันเกิดของหลวงพิบูลฯ ข้าพเจ้ากับเพื่อนก่อการหลายคนได้รับเชิญไปในงานนั้นด้วย ซึ่งผู้ที่มีชีวิตอยู่ในขณะนั้นยังคงจำกันได้ว่า หลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้นำละครมาแสดงและในบางฉาก ท่านผู้นี้ก็แสดงเองด้วย มีฉากหนึ่งแสดงถึงระบำฝูงไก่ (หลวงพิบูลฯ เกิดปีระกา) ระบำฝูงนั้นแสดงว่า คนมีบุญได้จุติมาเกิดในปีระกา ซึ่งเป็นมิ่งขวัญของชาติไทย อีกฉากหนึ่งหลวงวิจิตรวาทการแสดงเป็นชายชรา ร้องเปลี่ยเมื่อได้ออกมาเห็นหลวงพิบูลฯ ผู้มีบุญแล้วได้กราบอภิวาทวันทา ความมั่งงอยเปลี่ยของชายชรานั้นก็หมดสิ้นไป หลวงพิบูลฯ ได้หันหน้ามาทางข้าพเจ้าแสดงอาการขวยจีน แล้วได้หันประณมมือรับไหว้หลวงวิจิตรวาทการ ข้าพเจ้าเห็นว่า ขณะนั้นหลวงพิบูลฯ ก็ยังไม่คิดที่จะเป็นผู้เผด็จการ แต่ต่อมาเมื่อชากทรศนะเก่าของบุคคลอีก

หลายคน ได้สนับสนุนบ่อยๆ ครั้งเข้า รวมทั้งมีพวกที่ได้ฉายาว่า จตุสดมภ์ที่คอยยกยอปอขึ้น ก็ทำให้หลวงพิบูลฯ ซึ่งเดิมเป็นนักประชาธิปไตยได้เคลิบเคลิ้มเปลี่ยนจากแนวทางเดิมไปได้

ข. เมื่อได้มีการสงบศึกกับอินโดจีนฝรั่งเศสแล้ว มีผู้สนับสนุนให้หลวงพิบูลฯ ขอพระราชทานเลื่อนยศสูงขึ้น หลวงพิบูลฯ ได้พูดกับข้าพเจ้าและอีกหลายคนว่าจะคงมีศเพียงนายพลตรีเท่านั้น แต่คณะผู้สำเร็จราชการซึ่งเวลานั้นประกอบด้วยพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ และเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ฯ ในพระปรมาภิไธยพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้เลื่อนยศหลวงพิบูลฯ จากนายพลตรีเป็นจอมพล โดยขอให้หลวงอดุลเดชจรัสช่วยเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ เรื่องนี้หลวงพิบูลฯ มิได้รู้ตัวมาก่อน แต่เมื่อได้ทราบจากประกาศในราชกิจจานุเบกษาก็ยังไม่สมัครใจที่จะรับยศจอมพลนั้น และไม่ยอมไปรับคทาจอมพลจากคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นเวลาหลายเดือน ต่อมาพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ จึงได้นำคทาจอมพลไปมอบให้จอมพล ป. ที่ทำเนียบวังสวนกุหลาบ

ต่อมาคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตั้งให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด อันเป็นโอกาสให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำเนินการปกครองประเทศตามระบอบเผด็จการยิ่งขึ้น แล้วนำประเทศเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ ๒

เราสังเกตได้ว่า ถ้าคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไม่ยอมลงนามตั้งหลวงพิบูลฯ เป็นจอมพลและผู้บัญชาการทหารสูงสุดแล้ว หลวงพิบูลฯ จะมีศและมีตำแหน่งนั้นได้อย่างไร แม้จะมีผู้รับสนองพระบรมราชโองการ คณะผู้สำเร็จฯ ก็ปฏิเสธได้ เพราะร่างพระราชบัญญัติก็สามารถยับยั้งไม่ยอมลงนามได้ ปัญหาอยู่ที่คณะผู้สำเร็จฯ จะถือเอาประโยชน์ของชาติเหนือกว่าความเกรงใจหลวงพิบูลฯ หรือไม่

เมื่อการปฏิบัติของจอมพล ป. นำความเสียหาย ทั้งภายในและภายนอกมาสู่ประเทศชาติ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งประเภทที่ ๑ และประเภทที่ ๒ ซึ่งมีสมาชิกคณะราษฎรที่รักษาอุดมคติประชาธิปไตยอยู่ด้วย นั้น ได้พร้อมใจกันจัดการโดยวิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมาย ให้จอมพล ป. ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ข้าพเจ้าในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็ได้ปฏิบัติตามความต้องการของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น แล้วต่อมาข้าพเจ้าในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ได้ประกาศพระบรมราชโองการปลดจอมพล ป. จากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด แล้วได้ยุบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดโดยตั้งตำแหน่งแม่ทัพใหญ่อันเป็นตำแหน่งที่ถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก และตั้งให้พระยาพลฯ ดำรงตำแหน่งแม่ทัพใหญ่นี้ เพื่อบังคับบัญชาทหารตามหลักประชาธิปไตย (ข้าพเจ้าได้กล่าวรายละเอียดไว้ในหนังสือเล่มที่อ้างข้างบนนั้น)

๔.

ปรากฏการณ์ต่อไปนี้ ย่อมเป็นบทเรียนว่า อำนาจเผด็จการปฏิกริยาพื้นดินซีฟได้อย่างไร

๔.๑ เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร ได้พระราชทานรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยทางการเมืองอย่างสมบูรณ์ คือ ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกของวุฒิสภา (Senate) โดยทางอ้อม และเลือกสมาชิกสภาผู้แทน (House of Representatives) โดยตรง อันเป็นการพระราชทานให้ราษฎรของพระองค์ได้ใช้อำนาจอธิปไตย โดยผ่านผู้ที่ตนเลือกตั้งขึ้นอย่างสมบูรณ์ แทนที่จะมีกึ่งประชาธิปไตยมีสมาชิกประเภทที่ ๒ หรือวุฒิสมาชิกที่ได้รับแต่งตั้ง ฝ่ายชากได้ประชาธิปไตย ก็ไม่พอใจในประชาธิปไตยทางการเมืองอย่างสมบูรณ์ เมื่อพวกเขาสู้ไม่ได้ตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ พวกเขาก็ใช้วิธีแยบยลให้เกิดมีรัฐประหารขึ้น

ในระหว่างที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ยังทรงพระเยาว์ รัฐสภาได้ลงมติตั้งผู้สำเร็จราชการ ๒ ท่าน คือ กรมขุนชัยนาทนเรนทร และพระยามานวราชเสวี

ซึ่งทั้งสองท่านได้ปฏิญาณต่อรัฐสภาที่จะรักษาและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้มีนายทหารจำนวนน้อยไม่กี่คนผินเจตนาธรรมณ์ประชาธิปไตยของทหาร ส่วนมากที่เป็นลูกหลานกรรมกรและชาวนาได้ทำรัฐประหารโค่นล้มระบอบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยทางการเมืองที่สมบูรณ์ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พระราชทานด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎรดังกล่าวแล้ว ครั้นแล้วคณะรัฐประหารก็ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับชั่วคราว ๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ของพวกเขา ซึ่งมีฉายาว่า “รัฐธรรมนูญใต้ตุ่ม” โดยกรมขุนชัยนาทฯ ผู้เดียวยอมเป็นผู้ลงนามอ้างพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์เองมิได้ทรงรู้เห็นด้วย ส่วนพระยามานวราชเสวีมิได้ลงนาม

รัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่มนั้น มีผู้รับสนองพระบรมราชโองการ คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ลงตำแหน่งว่า “ผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย” จึงเป็นการยอมรับให้จอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่พ้นจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดไปแล้วในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ นั้น กลับฟื้นคืนอำนาจขึ้นมาอีก

๔.๒ เรื่องที่ผู้รักชาติประชาธิปไตยคาดคิดไปไม่ถึงคือ คณะอภิรัฐมนตรีที่เป็นสถาบันใหม่ตั้งขึ้นโดยรัฐธรรมนูญใต้ตุ่ม ทำหน้าที่เป็นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ตั้งนายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปไตยเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งนายควง อภัยวงศ์ ก็ได้จัดตั้งคณะรัฐบาลของตน ประกอบด้วยขุนนางเก่าและสมาชิกประชาธิปไตยหลายคน ส่วนวุฒิสภาที่เปลี่ยนชื่อใหม่เรียกว่า “วุฒิสภา” โดยสมาชิกได้รับแต่งตั้งจากการที่คณะรัฐบาลประชาธิปไตยเสนอคณะผู้สำเร็จราชการให้แต่งตั้งในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ก็ประกอบด้วย ขุนนางเก่า ผู้สำเร็จขุนนางเก่า ผู้มีบรรดาศักดิ์สูงหลายคน ดังปรากฏรายชื่อสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับแต่งตั้งเมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ นั้นแล้ว ซึ่งเป็นการตัดสิทธิ์ของมวลราษฎรไทยในการมีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๙

การตัดสิทธิมวลาราษฎรเพียงเท่านั้น ก็ยังไม่สาม
ใจของรัฐบาลประชาธิปไตย คือรัฐบาลพรรคประชาธิปไตย
ได้อาศัยวุฒิสภาซึ่งทำหน้าที่เป็นรัฐสภาชั่วคราวตาม
รัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่มนั้น แก่กฎหมายการเลือกตั้งสมาชิก
ผู้แทนตามรัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่ม มีข้อความปรากฏตาม
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับชั่วคราว (ฉบับ
ใต้ตุ่ม) แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๙๐ ดังต่อไปนี้

ในการเลือกตั้งในวาระเริ่มแรกนี้ ให้นำบทบัญญัติ
แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไข
เพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๔๗๙ และที่จะแก้ไข

เพิ่มเติมมาใช้บังคับ เว้นแต่อายุของผู้สมัครรับเลือกตั้งตาม
ความในมาตรา ๑๖ (๑) แห่งราชบัญญัติการเลือกตั้ง
พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช
๒๔๗๙ นั้นให้กำหนดเป็นไม่ต่ำกว่า ๓๕ ปี บริบูรณ์
และยกเว้นการห้ามตามความในมาตรา ๑๗ (๑) แห่ง
พระราชบัญญัตินั้น

เมื่อได้มีการเลือกตั้งในวาระเริ่มแรกแล้ว ถ้า
ตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนว่างลงเพราะเหตุอื่น นอกจาก
ถึงคราวออกตามอายุของสภาหรือยุบสภา และจะมีการ
เลือกตั้งสมาชิกขึ้นแทน ก็ให้นำบทบัญญัติแห่งวรรคก่อน
มาใช้บังคับ

ผู้สนองพระบรมราชโองการ

ควง อภัยวงศ์

นายกรัฐมนตรี

นิสิตนักศึกษาผู้ศึกษากฎหมายรัฐธรรมนูญ ย่อมชี้แจงแก่เยาวชนหญิงชายได้ว่า รัฐธรรมนูญประชาธิปไตยของ
ประเทศใดในโลกนี้บ้าง ที่กำหนดอายุขั้นต่ำของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสภาล่างไว้ ๓๕ ปี ท่านจะพบว่า ทุกประเทศ
ในโลกได้กำหนดอายุผู้สมัครรับเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรหรือสภาล่างไว้เพียงไม่ต่ำกว่า ๒๕ ปี ส่วนสภาสูง (Senate)
ซึ่งรัฐธรรมนูญใต้ตุ่มเรียกว่า “วุฒิสภา” นั้นต้องการผู้มีอายุสูงกว่าสมาชิกสภาล่างหรือสภาผู้แทน เขาจึงกำหนดอายุ
ขั้นต่ำไว้เพียง ๓๐-๔๐ ปี เช่น ของสหรัฐอเมริกากำหนดอายุขั้นต่ำของสมาชิกไว้ ๓๐ ปี ส่วนสภาผู้แทนหรือสภาล่าง
เขากำหนดไว้เพียงไม่ต่ำกว่า ๒๕ ปี

เมื่อรัฐบาลประชาธิปไตยได้สมาชิกผู้แทนที่สูงอายุ
ประกอบด้วยวุฒิสมาชิกส่วนมากเป็นขุนนางรุ่นเก่าแล้ว
พวกเขาที่ได้จัดร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ ขึ้นโดยอ้าง
ว่าเป็นประชาธิปไตยที่สุด แต่จะเป็นประชาธิปไตยที่สุด
ได้อย่างไร เพราะร่างขึ้นโดยวุฒิสมาชิกที่มีได้รับการเลือก
ตั้งจากราษฎรโดยตรงหรือโดยทางอ้อม และสภาผู้แทน
ที่ประกอบด้วยสมาชิกมีอายุกว่า ๓๕ ปี แม้รัฐธรรมนูญ

ฉบับ ๒๔๙๒ จะแสดงความกรุณาแก่ชนรุ่นหนุ่มกว่า
รัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่มบ้างคือ ได้แก่อายุสมาชิกสภาผู้แทน
ขั้นต่ำจาก ๓๕ ปีบริบูรณ์มาเป็น ๓๐ ปีบริบูรณ์ก็ตาม แต่
ก็มีใช่เป็นความกรุณามากมายอะไรเลย เพราะอายุขั้นต่ำ
๓๐ ปีบริบูรณ์ เท่ากับอายุขั้นต่ำของสมาชิกวุฒิสภา
อเมริกันซึ่งเป็นสภาของคนมีอายุสูง

ขอให้เยาวชนหญิงชายรับทราบไว้ว่า ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราวฉบับ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ พระราชทานเป็นครั้งแรกนั้น มาตรา ๑๑ ได้กำหนดอายุของผู้สมัครรับเลือกตั้งไว้เพียง ๒๐ ปีบริบูรณ์เท่ากับอายุขั้นต่ำของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ต่อมาในการร่างกฎหมายเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้รับสั่งให้พระยาพหลฯ หัวหน้าคณะราษฎรกับข้าพเจ้าเข้าเฝ้าเกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญและกฎการเลือกตั้ง ณ พระตำหนักจิตรลดาทรงมีพระราชปรารภว่าชายไทยจะต้องรับราชการทหาร ฉะนั้นการกำหนดอายุผู้สมัครเลือกตั้งขั้นต่ำไว้เพียง ๒๐ ปี ก็จะไม่สะดวกแก่ชายไทยจำนวนมากที่รับราชการทหาร เพราะถ้าจะอนุญาตให้ลาไปทำการหาเสียงเลือกตั้ง ก็จะต้องใช้เวลาขาดราชการทหารไปหลายวันหลายเดือน จึงสมควรขยายอายุขั้นต่ำของผู้สมัครรับเลือกตั้งไว้เป็น ๒๓ ปีบริบูรณ์ เพื่อให้ผู้ซึ่งต้องรับราชการทหารเวลาปลดเป็นกองหนุนและอุปสมบทเป็นพระภิกษุครบถ้วน ๑ พรรษาเสียก่อน พระยาพหลฯ และข้าพเจ้าเห็นชอบด้วยพระราชดำริจึงได้ร่างกำหนดอายุผู้สมัครเลือกตั้งขั้นต่ำไว้ ๒๓ ปีบริบูรณ์ กฎหมายเลือกตั้งนี้ก็ได้ใช้สืบต่อมาจนกระทั่งถูกยกเลิก โดยกฎหมายเลือกตั้งของพรรคประชาธิปัตย์

ข้าพเจ้ามีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งว่า คณะบุคคลที่เพียรพยายามโฆษณาตนเองว่าเป็นผู้นับถือพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และเป็นเดือดเป็นแค้นคณะราษฎรที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้สละราชสมบัตินั้น เหตุใดเขาไม่เคารพพระราชประสงค์ของพระองค์ที่พระราชทานสิทธิประชาธิปไตยดังกล่าวนั้น

๔.๓ เราย่อมเห็นได้ว่าการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามกับคณะได้กลับฟื้นขึ้นมาอีกนั้น โดยการเกื้อกูลร่วมมือจากบุคคลที่มีทรศนะตกค้างจากระบอบเก่าที่ได้ประชาธิปไตย

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ยอมให้รัฐบาลประชาธิปไตยครองอำนาจได้เพียงไม่กี่เดือน แล้วก็มีการทหารไม่กี่คนไปขอให้นายควงลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ครั้นแล้วคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้แต่งตั้งจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีและจัดตั้งรัฐบาลขึ้นแทนที่นายควง ทั้งๆ ที่วุฒิสภาที่ได้รับแต่งตั้งดังกล่าวแล้วและสมาชิกสภาผู้แทนที่เลือกตั้งตามกฎหมายตัดสิทธิราษฎรที่มีอายุต่ำกว่า ๓๕ ปี ยังคงมีอำนาจควบคุมราชการแผ่นดินอยู่นั้นก็ได้ให้ความไว้วางใจจอมพล ป. ในการบริหารราชการแผ่นดิน

๔.๔ ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๔๙๒ ได้มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งลงมติโดยรัฐสภา ซึ่งประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนดังกล่าวแล้ว โดยซ่อนเงื่อนไขไว้หลายประการ ที่ควรกล่าวในที่นี้คือ มาตรา ๑๘๑ มีความว่า

“ให้สมาชิกวุฒิสภา ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) เป็นสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญนี้ และกำหนดเวลาแห่งสมาชิกภาพให้นับแต่วันที่ได้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งสมาชิกชุดนั้น”

ผู้ศึกษากฎหมายรัฐธรรมนูญย่อมเห็นได้ไม่ยากว่ารัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ ได้ยกเอาวุฒิสภาซึ่งแต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราวคือรัฐธรรมนูญฉบับได้คุม มาเป็นวุฒิสภาของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ คือ เป็นการเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างคณะรัฐประหารและพลังเก่า

๔.๕ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๔ มีนายพลบก นายพลเรือ นายพลอากาศ รวม ๙ คน ได้ประกาศทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ตั้งตนเองเป็น “คณะบริหารประเทศชั่วคราว” ครั้นแล้วได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานนำรัฐธรรมนูญฉบับ

๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ มาใช้อีก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้โปรดพระราชทานให้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๗๕ นั้นได้โดยให้สภาผู้แทนราษฎรปรับปรุงตามความเหมาะสม

๔.๖ ภายหลังจากที่นายเฉลียว ปทุมรส นายชิต สิงหเสนี นายบุศย์ ปัทมศรินทร์ ถูกประหารชีวิตฐานต้องหาว่าปลงพระชนม์รัชกาลที่ ๘ แล้ว จอมพล ป. ได้ข้อเท็จจริงใหม่หลายประการที่แสดงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาเหล่านั้น จึงส่งตัวแทนไปแจ้งกับข้าพเจ้าที่อาศัยอยู่ในประเทศจีนว่าจะดำเนินการยุติธรรมโดยให้มีพิจารณากรณีสวรรคตรัชกาลที่ ๘ ขึ้นใหม่ ตามวิธีพิจารณาของบางประเทศที่อารยะแล้ว ส่วนการปกครองประเทศนั้นจะดำเนินตามวิถีประชาธิปไตยสมบูรณ์ แต่จอมพล ป. จะทำจริงตามนั้นหรือไม่เป็นอีกปัญหาหนึ่ง

ฝ่ายซกทรรคระบบทาสได้โฆษณาใส่ร้ายจอมพล ป. ว่าไม่เคารพพระมหากษัตริย์ ทำให้คนรุ่นใหม่สมัยนั้นจำนวนหนึ่งหลงเชื่อ ครั้นแล้วพวกซกทรรคระบบทาสได้สนับสนุนให้จอมพลสฤษดิ์ทำรัฐประหารโค่นล้มจอมพล ป. แล้วช่วยโฆษณาให้แก่จอมพลสฤษดิ์ว่าเป็นผู้รักษาพระราชบัลลังก์ไว้

ในระยะเริ่มแรก จอมพลสฤษดิ์ยกให้นายพจน์ สารสิน แล้วต่อมา พลเอกถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี ปกครองประเทศตามรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม แต่ไม่เข้าธาตุแท้ของจอมพลสฤษดิ์ก็แสดงออก โดยได้รับคำปรึกษาของหลวงวิจิตรวาทการ ทำรัฐประหารอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ โดยเลิกล้มระบบรัฐธรรมนูญทุกฉบับ แล้วปกครองประเทศโดยสิ่งที่เรียกว่า “คณะปฏิวัติ” มีอำนาจยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญา มีอำนาจจับคนมายิงเป้าได้ โดยไม่ต้องนำตัวขึ้นศาล แม้ในระหว่างนั้นพวกเขาประกาศกฎอัยการศึก ซึ่งตั้งศาลสนามได้ พวกเขาไม่ทำดังนั้น พวกเขาได้จับคนบางรายแล้วยิงเป้าที่กำแพงวัดมหาธาตุ อันเป็นวัดที่หลวงวิจิตรวาทการบวชเรียนจน

เป็นเปรียญ ทำให้พระภิกษุและอุบาสก อุบาสิกา อนาถ ใจยิ่งนัก ไม่สมกับที่ซกทรรคระบบทาสโฆษณาว่า จอมพลสฤษดิ์กับพวกเป็นผู้เคารพพระบวรพุทธศาสนา ที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๐๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรที่ตัดพระราชอำนาจหลายประการ รวมทั้งมีความตามมาตรา ๑๗ ที่ให้รัฐบาลสั่งประหารชีวิตคนได้โดยไม่ต้องส่งตัวให้ศาลชำระซึ่งตัดพระราชอำนาจที่ทรงพระราชทานอภัยโทษ อันเป็นประเพณีมาตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหง และเป็นหลักตามรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ รวมทั้งรัฐธรรมนูญสมัยจอมเผด็จการมุลโสลินี อันที่จริงถ้าเห็นว่ากฎหมายที่มีอยู่เดิมลงโทษน้อยแก่โจรผู้ร้ายก็ควรแก้กฎหมายลงโทษให้สูงขึ้นและถ้าวิธีพิจารณาอาญาล่าช้า ก็แก้กฎหมายนั้นให้มีการพิจารณาเร็วขึ้น แต่จอมพลสฤษดิ์กับพวกซกทรรคระบบทาสที่อ้างว่าเคารพพระมหากษัตริย์ก็กลับตัดพระราชอำนาจที่พระองค์พึงมีตามระบอบประชาธิปไตยและตามพระราชประเพณีแห่งทศพิธราชธรรม

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ จอมพลสฤษดิ์ ถึงแก่กรรมแล้ว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลถนอมต้องยอมทำตามคำเรียกร้องของผู้รักชาติไทยในการชำระสะสางบัญชีเงินของรัฐเท่าที่จะเป็นไปได้ ปรากฏว่าจอมพลสฤษดิ์ได้ยกยอกเอาไปใช้บำรุงฮาเริ่มของตนกว่า ๒ พันล้านบาท เมื่อความทุจริตปรากฏขึ้นมาเช่นนี้ เชื่อพระวงศ์บางองค์ที่มีได้เกาะแน่นอยู่ในทรศนะใต้ประชาธิปไตย ก็ทรงเห็นความว่าจอมพลสฤษดิ์ไม่ซื่อสัตย์ต่อราชบัลลังก์ แต่คนหนุ่มจำนวนหนึ่งที่มีซกทรรคระบบทาสได้โฆษณาแก้ตัวแทนจอมพลสฤษดิ์ว่า “แม้จอมพลสฤษดิ์จะโกงเงินของชาติไปสักกี่พันล้านก็ตามแต่การที่จอมพลสฤษดิ์ได้รักษาราชบัลลังก์ไว้วันนี้มีค่าสูงสุด” วิญญูชนยอมเห็นได้ว่าค่าแก้ตัวแทนจอมพลสฤษดิ์โดยพวกปฏิบัติเก่าใหม่เช่นนี้เป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ เพราะประชาชนไทยเป็นผู้รักษา

ราชบัลลังก์ และทำให้เสียพระเกียรติของพระมหากษัตริย์ ว่าราชบัลลังก์อยู่ได้โดยจอมพลสฤษดิ์ผู้ซึ่งได้นำเงินของชาติไปบำเรอความสุขสำราญและเอาหญิงไทยร่วมร้อย มาเป็นนางบำเรอ

๔.๗ จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี แทนจอมพลสฤษดิ์ และมีจอมพลประภาส จารุเสถียร เป็น รองนายกรัฐมนตรี ได้ปกครองประเทศตามธรรมนูญการ ปกครองราชอาณาจักร ที่ตัดพระราชอำนาจพระมหากษัตริย์หลายประการ ต่อมาอีกหลายปีจนกระทั่งทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับมิถุนายน ๒๕๑๑ ที่ได้ใช้เวลาร่างถึง ๑๐ ปี นับเป็นประวัติการณ์ของโลก ซึ่งไม่เคยมีการร่างรัฐธรรมนูญของประเทศใดใช้เวลานานถึงเพียงนั้น และต้องใช้จ่ายเงินของชาติไปเป็นจำนวน มาก แม้รัฐธรรมนูญของจอมเผด็จการมูสโสลินีก็ใช้เวลาร่างไม่กี่เดือน รัฐธรรมนูญ ๒๕๑๑ นี้ใช้มาประมาณ ๓ ปี เท่านั้น คือในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๑๔ จอมพลถนอม กิตติขจร กับคณะก็ได้ทำรัฐประหารยกเลิกรัฐธรรมนูญ ฉบับนั้น โดยปกครองประเทศตามระบอบเผด็จการของตน ต่อมาอีกประมาณ ๑ ปี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๕ ซึ่งใช้อยู่ต่อมาจนถึงขณะที่ข้าพเจ้าเขียน บทความนี้

๔.๘ จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ย่อมเห็นได้ว่า ชาวทหรคนจะทาสเป็นภัยอันตรายต่อชาติและราษฎรไทย และไม่ช้าก็เร็วจะเป็นกำลังเกื้อกูลสนับสนุนให้อำนาจ เผด็จการที่ปกครองราษฎรอย่างทาสได้กลับฟื้นคืนมา มี อำนาจอีก เพียงแต่จะเปลี่ยนตัวผู้เผด็จการจากคนเก่ามา เป็นคนใหม่เท่านั้น

๕.

นิสิตนักศึกษาและผู้แทนสื่อมวลชนหลายคนได้ เขียนมาถามความเห็นข้าพเจ้าว่ามีข้อเสนออย่างใดบ้างใน การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ข้าพเจ้าจึงขอรวมตอบเพื่อ ประกอบการพิจารณาของผู้ที่สนใจเพียงบางประการ ดังนี้

๕.๑ *ขอให้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้เป็นไปตาม เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม ดังกล่าวมาแล้ว เพื่อรัฐธรรมนูญฉบับนี้จะดำรง อยู่ได้นานและเพื่อมวลราษฎรจะได้ตั้งหน้าประกอ บอาชีพเพื่อความไพบุลย์ในทางเศรษฐกิจโดยสันติสุข แทนที่จะต้องใช้เวลาคอสู้เพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ไม่เป็น ไปตามเจตนารมณ์ดังกล่าวแล้ว*

เจตนารมณ์ดังกล่าวก็ตรงกับพระราชประสงค์ ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ที่เป็นแม่บทสำคัญ แห่งการเปลี่ยนรากฐาน ได้โอนพระราชอำนาจ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญ ประชาธิปไตย บุคคลใดไม่อาจละเมิดแม่บทสำคัญอัน เป็นการเปลี่ยนระบอบรากฐานของระบอบดังกล่าวนี้ได้

การศึกษากฎหมายนั้นจะศึกษาเพียงที่บัญญัติ ไว้เป็นมาตราๆ เท่านั้นยังไม่พอ เพราะการตีความใน กฎหมายจะต้องอาศัยความมุ่งหมายของกฎหมายนั้น ประกอบด้วย ความมุ่งหมายนั้นย่อมปรากฏอยู่ในพระ ราชปรารภ

๕.๒ บางคนได้ฟังกระเส็นกระสายจากศัตรู ของคณะราษฎรทำให้เข้าใจผิดไปว่าพระบาทสมเด็จพระ ปกเกล้าฯ เพียงแต่ลงพระปรมาภิไธยรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ ตามที่รัฐบาลสมัยนั้นเสนอมานั้น ประดุจพระองค์ทรงเป็นเพียงพระราชสัญลักษณ์สำหรับ ประทับบนรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติ ความจริง พระองค์ได้ “ทรงพระราชวิจารณ์ถ้อยวันทั่วกระบวน ความ” ตามที่จารึกไว้ในพระราชปรารภแห่งรัฐธรรมนูญ ฉบับนั้น คือได้พระราชทานพระราชหัตถเลขาไปยังรัฐบาล บ้าง รับสั่งให้พระยามโนปกรณฯ และพระยาพหลฯ กับ ข้าพเจ้าไปเฝ้าฯรับพระกระแสพระราชดำริเกี่ยวกับร่าง รัฐธรรมนูญฉบับนั้น โดยเฉพาะพระราชปรารภ อันเป็น ความมุ่งหมายสำคัญของรัฐธรรมนูญนั้น คณะราษฎรได้ ขอพระมหากษัตริย์คุณ ทรงยกร่างขึ้นโดยพระองค์เองเพื่อ ให้สมตามพระราชประสงค์ พระองค์ก็ทรงรับพระราช-

ภาระนี้ เมื่อได้ทรงยกร่างเสร็จแล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระ
สารประเสริฐ (นาคะประทีป) นำต้นร่างของพระองค์มา
พระราชทานข้าพเจ้าว่าจะมีความเห็นประการใดบ้าง
ข้าพเจ้าก็ขอให้พระสารประเสริฐนำความกราบบังคมทูล
ว่า ข้าพเจ้าเห็นพ้องด้วยพระราชดำริทุกประการแล้ว คณะ
กรรมการร่างรัฐธรรมนูญก็เห็นพ้องด้วยว่า เป็นพระ
ราชปรารภที่ต้องกับความมุ่งหมายของปวงชนและพระ
ราชปณิธานแล้ว พร้อมทั้งได้อรรถรสไพเราะยิ่งนัก สภา
ผู้แทนราษฎรได้พิจารณาแล้วลงมติพร้อมเพรียงกันเห็น
ชอบด้วยพระราชปรารภนั้น

พระราชประสงค์ให้ปวงชนชาวไทยมีอิสระ
ประชาธิปไตยโดยบริบูรณ์นั้นปรากฏความในพระ
ราชปรารภดังต่อไปนี้

“จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือ
กระหม่อม สั่งให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม
ประสิทธิ์ประสาทประกาศพระราชทานแก่ประชากร
ของพระองค์ให้ดำรงอิสรภาพโดยบริบูรณ์ตั้งแต่วันนี้
เป็นต้นไป”

ส่วนการที่รัฐธรรมนูญฉบับนั้นมีบทเฉพาะกาล
โดยมีสมาชิกประเภทที่ ๒ จำนวนกึ่งหนึ่ง ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตั้งขึ้นนั้นก็โดยความจำเป็นในระหว่างหัวต่อ
หัวเลี้ยวจากระบบสมบูรณาญา มาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญ
ประชาธิปไตย เพราะไม่ว่าการเปลี่ยนระบบการเมืองที่
สำคัญใดๆ อันเป็นการเปลี่ยนรากฐานทางการเมืองนั้น
จำเป็นต้องมีบทบัญญัติเฉพาะกาล แต่เมื่อกำหนดเวลา
ตามบทเฉพาะกาลได้เสร็จสิ้นไปแล้ว สมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรก็คงเหลือประเภทเดียว คือประเภทที่ราษฎรได้
เลือกตั้งขึ้นมา ซึ่งสมกับพระราชประสงค์ให้ประชากรของ
พระองค์ ดำรงอิสรภาพโดยสมบูรณ์ โดยพระองค์ไม่มี
พระราชประสงค์ที่จะได้คืนพระราชอำนาจในการทรง
แต่งตั้งสมาชิกรัฐสภาส่วนใดส่วนหนึ่ง

สมควรชี้แจงไว้ด้วยว่า เมื่อสงครามยุโรปได้เกิด
ขึ้น และมีกรณีที่รัฐบาลไทยในสมัยนั้นเตรียมระดมทหาร

กองหนุนและกองเกินอัตราเข้าประจำการ เพื่อรับ
สถานการณ์อันอาจเกิดขึ้นในภาคอินโดจีน ซึ่งไม่อาจที่จะ
ให้ชายไทยเหล่านั้นใช้สิทธิเลือกตั้งได้สะดวกเสมอภาคกับ
ผู้ที่ไม่ถูกระดมและไม่ทราบวาทภัยแห่งสงครามจะยึดเยื้อ
ไปนานเท่าใด ดังนั้น รัฐบาลสมัยนั้นจึงเสนอสภาผู้แทน
ราษฎรให้แก้ไขเพิ่มเติมขยายบทเฉพาะกาล จาก ๑๐ ปี
เป็น ๒๐ ปี การประชุมพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรได้
ดำเนินตามบทบัญญัติที่ว่าด้วยวิธีการแก้ไขรัฐธรรมนูญนั้น
ทุกประการ และมีใช้เฉพาะสมาชิกประเภทที่ ๒ เท่านั้น
ที่ลงมติให้ขยายบทเฉพาะกาลดังกล่าวแล้ว หากสมาชิก
ประเภทที่ ๑ ซึ่งได้รับการเลือกตั้งโดยตรงมาจากราษฎร
ก็ได้ลงมติเห็นชอบด้วยเป็นเอกฉันท์ ครั้นเมื่อได้ใช้
บทเฉพาะกาลมาถึงปีที่ ๑๔ แล้ว บทเฉพาะกาลนั้นหมด
ความจำเป็นที่จะให้คงอยู่จนครบ ๒๐ ปี ดังมีความปรากฏ
ตามหลักฐานในพระราชปรารภแห่งรัฐธรรมนูญเฉพาะ
๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ ดังต่อไปนี้

“ต่อมานายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งดำรงตำแหน่ง
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในขณะนั้น ได้ปรารภกับ
นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี ว่ารัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทยนี้ พระมหากษัตริย์ได้พระราชทานแก่
ชนชาวไทยมาแล้วเป็นปีที่ ๑๔ ถึงแม้ว่าการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตยอันมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักนี้ จะได้ยัง
ความเจริญให้เกิดแก่ประเทศชาตินับเป็นอนุเคราะห์
ทั้งประชาชนจะได้ซาบซึ้งถึงคุณประโยชน์ของการ
ปกครองระบอบนี้เป็นอย่างดีแล้วก็จริง แต่เหตุการณ์บ้าน
เมืองก็เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ถึงเวลาแล้วที่ควรจะได้
เลิกบทเฉพาะกาล อันมีอยู่ในรัฐธรรมนูญนั้นและปรับปรุง
แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นายก-
รัฐมนตรีจึงนำความนั้นปรึกษาหารือกับสมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ พร้อมกับคณะผู้ก่อการขอ
พระราชทานรัฐธรรมนูญ เมื่อได้ปรึกษาคงตกลงกันแล้ว
รัฐบาลคณะนายควง อภัยวงศ์ จึงเสนอญัตติต่อสภา
ผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๘๙
ขอให้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญคณะหนึ่งเพื่อพิจารณา
ตรวจสอบว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ สมควร
ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไร เพื่อให้เหมาะสม

กับสถานการณ์ของบ้านเมือง และเพื่อให้การปกครอง
ระบอบประชาธิปไตยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น”

๕.๓ ตามที่นายประกอบ หุตะสิงห์ ประธาน
กรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ให้สัมภาษณ์แก่
หนังสือพิมพ์บางฉบับว่า จะเลือกเฟ้นเอาสิ่งดีจาก
รัฐธรรมนูญไทยในอดีตมาประกอบการพิจารณาร่าง
รัฐธรรมนูญใหม่นั้น

เพื่อช่วยให้กรรมการร่างรัฐธรรมนูญและรัฐบาล
กับสภานิติบัญญัติที่จะพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญในขั้น
สุดท้ายได้รับฟังความเห็นอย่างกว้างขวางจากนิสิต
นักศึกษา นักเรียนไทยภายในประเทศ และที่ศึกษาอยู่ใน
ต่างประเทศ รวมทั้งจากมวลราษฎรที่จะต้องตกอยู่ภายใน
ระบอบรัฐธรรมนูญใหม่นี้ และเพื่อขจัดความเข้าใจผิดอัน
เกิดจากการโฆษณาชวนเชื่อที่ปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์
บางฉบับที่เป็นปากเสียงของเฉพาะบางพรรคว่า รัฐธรรมนูญ
ฉบับนั้นๆ ที่พวกเขาสร้างขึ้นเป็นประชาธิปไตยที่สุด
ข้าพเจ้าเห็นสมควรที่นิสิตนักศึกษานักเรียนและมวล
ราษฎร จะได้จัดตั้งกลุ่มศึกษารัฐธรรมนูญทุกๆ ฉบับ
ที่ประเทศไทยเคยมีมาพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนว่า
ฉบับใดมีความเป็นประชาธิปไตยที่สุดจริงหรือไม่เพียงใด
แล้วเสนอต่อกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ รัฐบาลและสภา
นิติบัญญัติ

ในการนี้ก็เป็นที่กลุ่มศึกษาต่างๆ ดังกล่าวแล้ว
จะต้องมีตัวบทรัฐธรรมนูญของไทยทุกฉบับดังกล่าวแล้ว
ให้กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ รัฐมนตรี และสภานิติบัญญัติ
ได้มีไว้เป็นเครื่องมือในการประกอบพิจารณา ข้าพเจ้า
จึงขอเสนอรัฐบาลให้พิมพ์หนังสือขึ้นขึ้นเผื่อกลุ่มศึกษา
เหล่านั้นด้วย โดยจำหน่ายในราคาที่ย่อมเยาแม้จะพิมพ์
บนกระดาษปรู๊ฟ ทั้งนี้ขอให้รีบพิมพ์ขึ้นโดยเร็วเพื่อให้ทัน
การ ส่วนค่าพิมพ์นั้น ก็คงไม่มากมาเกินไปนักเมื่อเทียบกับ
เบี่ยประชุมและค่าใช้จ่ายในการร่างรัฐธรรมนูญหลาย
ฉบับที่แล้วมา

๕.๔ โดยที่ปรากฏมาแล้วในอดีตว่า มีบางคน
แอบอ้างพระบรมราชโองการมาเป็นประโยชน์ส่วนตัวโดย
ไม่เข้าใจบ้าง หรือสร้างทำเป็นไม่เข้าใจบ้าง ทั้งนี้เนื่องจาก
วิธีเขียนรัฐธรรมนูญบางฉบับทำให้คนเข้าใจผิดโดยเฉพาะ
เรื่องรับสนองพระบรมราชโองการ จึงขอให้ในรัฐธรรมนูญ
ใหม่เขียนไว้ให้ชัดแจ้งว่า ในกรณีใดที่ถวายพระราชอำนาจ
ให้พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจโดยพระองค์เอง
ที่ทรงดำริขึ้น หรือโดยคำแนะนำและยินยอมของผู้ใด
และประการใด ซึ่งเรื่องนี้ก็ปฏิบัติมาแล้วในเรื่องพระราช-
บัญญัติที่กล่าวไว้ชัดแจ้งว่า “โดยความเห็นชอบของ
รัฐสภา” ดังนั้น ในการตราพระราชกฤษฎีกาและพระบรม-
ราชโองการแต่งตั้งบุคคลต่างๆ ก็ควรเขียนไว้ให้ชัดแจ้งใน
รัฐธรรมนูญว่า การนั้นๆ ได้ทรงกระทำโดยพระองค์เอง
หรือความเห็นชอบของผู้ใด องค์การใด เช่น สมมติว่า จะ
ถวายให้ทรงแต่งตั้งวุฒิสมาชิกตามรัฐธรรมนูญฉบับ
๒๕๕๒ ที่มีผู้อ้างกันว่า เป็นประชาธิปไตยที่สุดนั้น ก็ขอให้
เขียนว่า “ทรงพระกรุณาแต่งตั้งวุฒิสมาชิกโดยประธาน
องคมนตรี หรือคณะองคมนตรีเป็นผู้เสนอ” ไม่ควรจะ
เขียนว่า “ทรงพระกรุณาแต่งตั้ง” แล้วขมวดท้ายว่า
“ประธานองคมนตรีเป็นผู้ลงนามสนองรับพระบรม-
ราชโองการ” เพราะทำให้มวลราษฎรเข้าใจผิดว่า พระ
มหากษัตริย์ทรงเลือกตั้งตามพระราชอัธยาศัยก่อน แล้ว
จึงพระราชทานให้ประธานองคมนตรีลงนามรับสนอง
มวลราษฎรก็จะรู้ได้ว่า องคมนตรีนั้นเองคัดเลือกผู้ที่ตน
เห็นว่า ควรเป็นสมาชิกเสนอพระมหากษัตริย์ให้ทรงลง
พระปรมาภิไธย ทำนองเดียวกัน ถ้าจะแต่งตั้งวุฒิสมาชิก
ตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๑ โดยรัฐบาลเป็นผู้สนองรับ
พระราชโองการ ก็เขียนไปให้ชัดในรัฐธรรมนูญว่า สมาชิก
วุฒิสภานั้น รัฐบาลเป็นผู้เสนอให้พระมหากษัตริย์เป็น
ผู้ทรงแต่งตั้ง เช่น เมื่อครั้งใช้รัฐธรรมนูญฉบับใต้ร่มและ
รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๕๒ มีวุฒิสมาชิกบางคนแอบอ้างว่าที่
ตนเองรับตำแหน่งวุฒิสมาชิก เพราะชัดพระบรม
ราชโองการไม่ได้ ทั้งๆที่ตนเองรู้ดีแก่ใจตนเองว่า องคมนตรี
หรือรัฐบาลเป็นผู้เสนอตามความพอใจว่า เป็นพวกของตน
แล้วจึงกราบทูลให้พระมหากษัตริย์ลงพระปรมาภิไธย

๕.๕ รัฐธรรมนูญฉบับ ๙ พ.ค. ๒๔๘๙ ได้เคารพพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ที่เป็นแม่บทแห่งระบอบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ที่ให้ประชากรของพระองค์ “ดำรงอิสรภาพโดยบริบูรณ์” ดังนั้น ในการที่รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนนั้น ก็ได้กำหนดให้สมาชิกของทั้งสองสภาเป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นมา เพราะถ้าสมาชิกวุฒิสภา (วุฒิสภา) เป็นผู้ที่รัฐบาลหรือองคมนตรีให้พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งแล้ว ก็เป็นการขัดต่อพระราชประสงค์ที่ไม่ทรงปรารถนาตัดอิสรภาพโดยบริบูรณ์ของปวงชนชาวไทย และผลก็ไม่ต่างอะไรกับสมาชิกประเภทที่ ๒ ที่เลิกไปแล้ว และซ้ำร้ายยิ่งกว่าเพราะสมาชิกประเภทที่ ๒ มีอยู่เพียงแต่เฉพาะกาลเท่านั้น เมื่อหมดเวลาเฉพาะกาลแล้วก็หมดไปคงเหลือแต่สมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นมา ส่วนระบอบวุฒิสมาชิกโดยการแต่งตั้งนั้น คงอยู่ตลอดกาลนานตราบเท่าที่รัฐธรรมนูญไข้อยู่ ระบอบชนิดนี้เป็น “กึ่งประชาธิปไตย” มิใช่ “ประชาธิปไตยสมบูรณ์”

ประเทศญี่ปุ่น และประเทศในยุโรปที่มีพระราชอาธิปไตยเป็นประมุข โดยรัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนนั้น แทบทุกประเทศสมาชิกวุฒิสภาเป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นมาโดยวิธีการเลือกตั้งโดยตรงหรือเลือกตั้ง ๒ ชั้นโดยราษฎรเลือกตั้งองค์การเลือกตั้งวุฒิสมาชิกชั้นหนึ่งก่อน แล้วองค์การนั้นจึงเลือกตั้งวุฒิสมาชิก ยกเว้นสมาชิก “House of Lords” (สภาลอร์ด) ของอังกฤษที่มีคนแปลเป็นภาษาไทยคลาดเคลื่อนไปว่า “สภาขุนนาง” จึงหลงคิดว่าขุนนางเก่าๆ ของไทยควรได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาแต่ “Lords” (ลอร์ด) ของอังกฤษนั้น เป็นเจ้าศักดินาซึ่งสืบมรดกจากบรรพบุรุษที่เป็นเจ้าแคว้นน้อยใหญ่ซึ่งรวมอยู่ในสหราชอาณาจักรหาใช่ขุนนางที่เป็นข้าราชการมีบรรดาศักดิ์อย่างไทยไม่ “สภาลอร์ด” ของอังกฤษเปรียบเสมือนเป็นสภาของสหพันธ์เจ้าศักดินาแห่งแคว้นต่างๆ ที่ในสมัยโบราณรวมกันอยู่ใต้พระราชอาธิปไตยอังกฤษ ในสมัยต่อมาและสมัยปัจจุบันมีบางคนเป็นสมาชิกสภาลอร์ดอังกฤษ โดยที่พระราชอาธิปไตยได้สถาปนาให้มีคนเป็นเจ้าศักดินาเพียงในนามมิใช่มีดินแดนครองอำนาจ

ราชอาณาจักรเดนมาร์กมีสภาผู้แทนราษฎรเดียวเรียกว่า “Folketing” ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิก

ราชอาณาจักรสวีเดนมีสภาผู้แทนราษฎรเดียวเรียกว่า “Riksdag” ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิก

ราชอาณาจักรนอร์เวย์มีรัฐสภา “Storting” แบ่งออกเป็น ๒ สภา คือ “Lagting” กับ “Odelsting” ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกโดยตรงและทางอ้อม

ราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ (ฮอลแลนด์) มี ๒ สภา คือสภาสูงซึ่งสมาชิกได้รับเลือกตั้งจากสภาจังหวัดและสภาล่างซึ่งสมาชิกรับเลือกจากราษฎรโดยตรง

ราชอาณาจักรเบลเยียมมี ๒ สภา คือ วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้ง และพระราชโอรสของพระมหากษัตริย์เป็นสมาชิกโดยตำแหน่งด้วย แต่ในทางปฏิบัติมิได้ใช้สิทธินี้ และสภาผู้แทนที่สมาชิกได้รับเลือกตั้งจากราษฎร

ราชอาณาจักรนิโกรบางประเทศในอาฟริกาที่ได้รับเอกราชใหม่ๆ นั้นมีรัฐธรรมนูญให้พระราชอาธิปไตยทรงตั้งสมาชิกสภาสูงได้

๕.๖ ขอให้พิจารณาเรื่องประธานองคมนตรีที่เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งวุฒิสมาชิกตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ นั้นว่า ตามหลักทั่วไปแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญมีอย่างไร และในทางปฏิบัตินำไปสู่ผลอย่างไร เพื่อกระจ่างแจ้งเป็นรูปธรรมแก่นิสิตนักศึกษา นักเรียนและมวลราษฎรด้วย

ก. รัฐธรรมนูญของประเทศราชาธิปไตยในโลกนี้มีของประเทศใดบ้างที่บัญญัติไว้ตั้งรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒

ข. นิสิตนักศึกษาไทยในอังกฤษยอมทราบดีว่าองคมนตรีของประเทศนั้นมีจำนวน ๓๐๐ คนเศษซึ่งประธานไม่มีอำนาจรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งวุฒิสมาชิก ส่วนในประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ นั้น องคมนตรีมีจำนวนไม่เกิน ๙ คน (เก้าคน) รวมทั้งประธานด้วย

ค. แม้รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๖๒ เขียนว่า พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งองคมนตรีก็ดี แต่ประธานรัฐสภาเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ นิสิตนักศึกษาที่สนใจในกฎหมายรัฐธรรมนูญย่อมรู้แล้วว่าการรับสนองพระบรมราชโองการคืออะไร

ง. ในทางปฏิบัตินั้น การรับสนองฯ แต่งตั้งวุฒิสภา ประธานฯ จะทำโดยลำพังไม่ได้ คือจำเป็นต้องปรึกษาคณะองคมนตรี ไม่เกิน ๙ คนนั้น

จ. ในทางปฏิบัตินั้น จำต้องพิจารณาตามสภาพจริงว่า บุคคลใดบ้างเป็นองคมนตรี เท่าที่ข้าพเจ้าจำได้ว่า ขณะนี้กรมหมื่นพิทยลาภฯ ผู้เป็นประธาน เจ้าพระยาศรีธรรมวิเศษ พระยามานวราชเสวี พระยาศรีเสนา พลเอกหลวงสุรณรงค์ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ (ถ้าขาดตกบกพร่องขอให้ผู้อ่านช่วยเติมรายนามให้ครบด้วย)

ข้าพเจ้าลองระลึกย้อนไปถึงท่านที่เคยเป็นองคมนตรีที่สิ้นชีพแล้วบ้าง และที่ลาออกเพราะไปดำรงตำแหน่งอื่นบ้าง ก็นึกได้ว่า พลเอกหลวงเสนาณรงค์ (บิดา พลโทแสวง เสนาณรงค์) พระยาบริรักษ์เวชการ พลเอกหลวงกำปนาท แสนยากร (อดีต รมต. ในคณะจอมพลป. และในคณะจอมพลสฤษดิ์) ดูเหมือนหลวงจำรูญนิติศาสตร์เคยเป็นองคมนตรี แล้วลาออกเพราะรับตำแหน่งเป็น รมต.ว่าการกระทรวงยุติธรรม ถ้าข้าพเจ้าจำผิดไปก็ขออภัยด้วย

นิสิตนักศึกษามวลราษฎรย่อมใช้วิจารณญาณมองเห็นได้ว่า วิธีแต่งตั้งวุฒิสมาชิกตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๖๒ บังเกิดผลแท้จริงในทางปฏิบัติอย่างไร

๕.๗ ในระหว่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธ.ค. มีปัญหาว่า จะควรเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญหรือไม่ว่าพระมหากษัตริย์มีหน้าที่พิทักษ์รัฐธรรมนูญ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาพหลฯ และข้าพเจ้าเข้าเฝ้าที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน มีพระราชกระแสรับสั่งว่า รัฐธรรมนูญของหลายประเทศที่ประมุข

รัฐเป็นประธานาธิบดีนั้นได้เขียนไว้ว่า ประมุขแห่งรัฐมีหน้าที่พิทักษ์รักษารัฐธรรมนูญและต้องปฏิญาณตนก่อนเข้ารับหน้าที่ว่า จะพิทักษ์รักษารัฐธรรมนูญไว้ ส่วนสยามนั้นรับสั่งว่าไม่จำเป็นต้องเขียน เพราะเมื่อพระองค์พระราชทานแล้วก็เท่ากับให้สัตยาธิษฐาน และยิ่งกว่านั้นตามพระราชประเพณีได้ทรงสัตยาธิษฐานในพิธีราชาภิเษก ข้าพเจ้ากราบทูลว่า เมื่อได้เปลี่ยนการปกครองมาเป็นราชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแล้ว จะโปรดเกล้าฯสำหรับพระมหากษัตริย์องค์ต่อไปให้มีความโดดเด่นไว้ในพระราชสัตยาธิษฐานในพิธีราชาภิเษกบ้าง รับสั่งว่า มีความในพระราชปรารภที่ขอให้พระบรมวงศานุวงศ์สมัครสมานกับประชากรราษฎร ในอันที่จะรักษาปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว เจ้านายที่จะทรงเป็นพระมหากษัตริย์องค์ต่อไป ก็เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ จึงมีหน้าที่พิทักษ์รัฐธรรมนูญ

ครั้นแล้ว ได้รับสั่งให้มหาดเล็กนำราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษ พ.ศ. ๒๔๖๘ มาพระราชทานให้ข้าพเจ้าอ่านดูความตอนพระราชสัตยาธิษฐานดังต่อไปนี้

“แล้วจึงมีพระบรมราชโองการเป็นคำไทย ตามความภาษามคธดังนี้”

“ดูกรพราหมณ์ บัดนี้เราทรงราชภาวระครองแผ่นดินโดยธรรมสม่ำเสมอ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและสุขแห่งมหาชน เราแผ่ราชอาณาจักรเหนือท่านทั้งหลายกับโภคสมบัติเป็นที่พึ่ง จัดการปกครองรักษาป้องกันอันเป็นธรรมสืบไป ท่านทั้งหลายจงวางใจอยู่ตามสบายเถอญ”

พระราชครูรับพระบรมราชโองการเป็นปฐมว่า

“ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระบรมราชโองการพระปັນฑุรสุรสิงหนาทปฐมธรรมิกราชวาจาด้วยเกล้า ด้วยกระหม่อมขอเดชะ”

“เสร็จแล้ว...”

“ทรงตั้งสัตยาธิษฐานตั้งพระราชหฤทัยดำรงทศพิธราชธรรมจักรวรรดิวัตรจรรยาและอื่นๆ ตามพระบรมราชประสงค์”

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงอธิบายว่า พระราชประสงค์ตอนท้ายนี้ก็ชัดเจนอยู่แล้ว คือพระมหากษัตริย์องค์ต่อไปต้องรักษารัฐธรรมนูญ

ต่อมาพระราชพิธีราชาภิเษกนี้ก็มีขึ้นอีกครั้งในรัชสมัยของรัชกาลปัจจุบัน

พระราชปรารภแห่งรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕ มีความตอนท้ายว่า

“ขอให้พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการทั้งทหารพลเรือนทวยอาณาประชาราษฎร์ จงมีความสมัครสมานเป็นเอกฉันท์เป็นอันจะรักษาปฏิบัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามนี้ ให้ยืนยงอยู่คู่กับสยามรัฐราชสีมา ตราบเท่าที่กลบาวสาน สมดังพระบรมราชปณิธานทุกประการเทอญ”

พระยาพหลฯ กราบบังคมทูลว่า การทรงพิทักษ์รัฐธรรมนูญนั้น จะทรงทำอะไร พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ รับสั่งว่า ถ้ารัฐบาลเสนอเรื่องใดที่ขัดรัฐธรรมนูญ พระองค์จะส่งกลับคืนไปโดยไม่ทรงลงพระปรมาภิไธยให้พระยาพหลฯ กราบทูลต่อไปว่าคณะราษฎรเป็นห่วงว่า นายทหารที่ถูกปลดกองหนุนไปจะคิดล้มล้างรัฐบาลขึ้นมาแล้วจะทูลเกล้าถวายรัฐธรรมนูญใหม่ของเขาให้ทรงลงพระปรมาภิไธย จะโปรดเกล้าฯอย่างไร รับสั่งว่าพระองค์จะถือว่า พวกนั้นเป็นกบฏและในฐานะจอมทัพ พระองค์จะถือว่าพวกนั้นเป็นราชศัตรูที่ขัดพระบรมราชโองการ ถ้าพวกนั้นจะบังคับให้พระองค์ทรงพระปรมาภิไธย พระองค์ก็จะทรงสละราชสมบัติให้พวกเขาหาเจ้านายองค์อื่นลงพระปรมาภิไธยให้

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๖ นายทหารกองหนุนจำนวนหนึ่งภายใต้การนำของพระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอฯ ได้ยกกำลังทหารหัวเมืองบางส่วนเข้ามาประชิดกรุงเทพฯ เพื่อล้มรัฐบาล พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้มีพระบรมราชานุญาตให้รัฐบาลเรียกพวกนั้นว่า “กบฏ” และมีได้

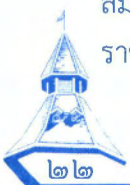
ทรงยอมลงพระปรมาภิไธยอย่างไร้แก่พวกกบฏนั้นเลย ทั้งนี้เป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงพิทักษ์รัฐธรรมนูญที่พระองค์ได้พระราชทานไว้และทรงพร้อมที่จะใช้พระราชอำนาจจอบทัณฑ์ ถ้าทหารฝ่ายรัฐบาลไม่อาจปราบกบฏได้

สำหรับผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น ต่างกับองค์พระมหากษัตริย์ที่ทรงสัจยาศิษฐานในพิธีราชาภิเษกดังกล่าวแล้ว ฉะนั้นผู้สำเร็จราชการจึงต้องปฏิญาณตนต่อรัฐสภาก่อนเข้ารับหน้าที่มีความว่า

“จะรักษาและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม (ไทย)”

ข้าพเจ้าเคยกล่าวไว้บ้างแล้วในบางบทความอีกกรณีทีระหว่างข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้คัดค้านรัฐบาลในการทำผิดรัฐธรรมนูญและได้ปฏิเสธการประกาศสงครามต่ออังกฤษ อเมริกาที่ข้าพเจ้ามิได้ลงนามด้วยเช่นกันนั้นว่า เป็นโมฆะ

รัฐธรรมนูญฉบับ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ นั้นมีได้ทำขึ้นโดยรัฐประหาร หากบัญญัติตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ ดังกล่าวแล้ว ในระหว่างที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลทรงพระเยาว์นั้น ผู้สำเร็จราชการที่ตั้งโดยรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๙ นี้ก็ได้ปฏิญาณตนต่อรัฐสภาว่า “จะรักษาและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” ดังนั้นถ้ากรมขุนชัยนาทฯ ได้ปฏิบัติตามที่ปฏิญาณและไม่ยอมลงพระนามแทนองค์พระมหากษัตริย์ในรัฐธรรมนูญฉบับได้ตุ้ม และปฏิบัติหน้าที่จอมทัพแทนองค์พระมหากษัตริย์ ขณะทรงพระเยาว์แล้ว ระบอบแห่งรัฐธรรมนูญได้ตุ้มอันเป็นบ่อเกิดให้ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญอีกต่อมาหลายฉบับจนมวลราษฎรจำกันไม่ได้ว่ามีกี่ฉบับก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ และจะพิทักษ์ระบอบที่ปวงชนชาวไทยมีประชาธิปไตยสมบูรณ์ตามพระราชประสงค์ของพระปกเกล้าฯ ไว้ได้

๕.๘ ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราว ฉบับ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ ซึ่งคณะราษฎรเป็นผู้ร่าง ขึ้นเองแล้ว นำไปถวายให้ทรงประกาศพระราชทานแก่ ปวงชนชาวไทยเป็นครั้งแรกนั้น ได้บัญญัติแต่เพียงว่า “กษัตริย์” เป็นประมุขสูงสุดของประเทศ มิได้มีบทให้พระราชอำนาจเป็นจอมทัพ

ต่อมาระหว่างร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ นั้น วันหนึ่ง มีรับสั่งให้ข้าพเจ้ากับพระยาพหลฯ ไปเฝ้าที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน มีพระราชกระแสว่า ที่เขียนว่า “กษัตริย์” นั้นยังไม่ถูกต้อง เพราะคำนั้น หมายถึง นักรบเท่านั้น ที่ถูกจะต้องเขียนว่า “พระมหากษัตริย์” คือนักรบที่ยิ่งใหญ่ผู้ถืออาวุธปกป้องบ้านเมือง อันเป็นราชประเพณีแต่โบราณกาล พระยาพหลฯ กับข้าพเจ้าเห็นชอบด้วยพระราชกระแสแล้วกราบบังคมทูลว่า มิเพียงแต่จะเขียนไว้ว่า ประมุขเป็นพระมหากษัตริย์เท่านั้น หากจะถวายให้ทรงเป็นจอมทัพทรงมีพระราชอำนาจเหนือบรรดาทหารทั้งหลายด้วย จึงรับสั่งว่า ถูกต้องแล้ว เพราะพระราชชาติของประเทศต่างๆ ก็ทรงเป็นผู้บังคับบัญชาเหนือทหารทั้งปวง ซึ่งเป็นสิ่งคู่พระราชอำนาจในการป้องกันประเทศและในการพิทักษ์รัฐธรรมนูญ เพราะพระองค์มีพระราชอำนาจบังคับบัญชากำลังทหารให้ปฏิบัติการได้ด้วย จะได้สั่งให้ทหารประพฤติในสิ่งควรประพฤติ ละเว้นในสิ่งควรละเว้น

รัฐธรรมนูญฉบับต่อๆ มาก็ได้บัญญัติพระราชอำนาจพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นประมุขสูงสุดของชาติ และเป็นจอมทัพไว้

แม้อำนาจเผด็จการปฏิกริยาจะตัดพระราชอำนาจพระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญปกครองราชอาณาจักรหลายประการก็ตาม แต่พวกเขาได้ยอมเขียนไว้ว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย อันเป็นพระราชอำนาจที่สืบทอดมาจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๗๕

บางคนตีความว่า คำว่า “สูงสุด” นั้นเป็นอันที่สุดแล้ว แต่ความในภาษาไทย นั้น “จอม” หมายถึง “ยอดเยี่ยม” จอมทัพคือ ยอดยิ่งเหนือผู้บัญชาการทหารสูงสุดอันเป็นตำแหน่งที่ไม่มีในรัฐธรรมนูญ หากตั้งขึ้นโดยพระบรมราชโองการจึงต้องอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของจอมทัพ

เรื่องความขัดแย้งระหว่างอำนาจจอมทัพกับผู้บัญชาการทหารสูงสุดนั้น ได้เคยมีขึ้นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง สมัยที่ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตามที่ข้าพเจ้าได้เขียนไว้ในหนังสือเล่มที่อ้างข้างต้น ข้าพเจ้าปฏิบัติกรแทนองค์พระมหากษัตริย์ในฐานะจอมทัพ สิ่งหลายเรื่องให้ผู้บัญชาการทหารสูงสุดสมัยนั้นปฏิบัติการและละเว้นกระทำในสิ่งที่ควรละเว้น เช่นการที่ผู้นั้นจะยกกองทหารมาปราบปรามผู้รักชาติที่ทำให้จอมพล ป.ต้องพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ข้าพเจ้าได้ขอร้องโดยตนเองและขอให้นายควง นายกรัฐมนตรีไปเจรจากับจอมพล ป.ที่ลพบุรี แต่จอมพล ป. ก็ไม่เชื่อ โดยเตรียมที่จะยกพลมาจากลพบุรี ข้าพเจ้าเห็นว่าถ้าไม่มีประกาศพระบรมราชโองการให้ประจักษ์แล้ว จอมพล ป. ก็จะถืออำนาจ ประหัตประหารราษฎรได้ ดังนั้นเพื่อเป็นหลักฐาน ข้าพเจ้าจึงได้ลงนามแทนพระมหากษัตริย์ในประกาศพระบรมราชโองการปลดตำแหน่งจอมพล ป. จากผู้บัญชาการทหารสูงสุดและยุบตำแหน่งนั้นโดยตั้งตำแหน่ง “แม่ทัพใหญ่” ตาม พ.ร.บ.กฏอัยการศึก และตั้งให้นายพลเอกพระยาพหลฯ ดำรงตำแหน่งแม่ทัพใหญ่ จอมพล ป. ที่มีกำลังทหารได้บังคับบัญชายามเมื่อเห็นว่ามีประกาศพระบรมราชโองการก็ไม่กล้าฝ่าฝืน

ตัวอย่างเทียบเคียงในประเทศที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขก็มีอยู่ที่พระองค์สั่งทหารทั้งปวงได้อาทิ

(ก) เมื่อ ค.ศ. ๑๙๓๖ คณะทหารหนุ่มญี่ปุ่นได้ก่อการกำเริบยึดพื้นที่บางส่วนในโตเกียว แล้วใช้อาวุธเช่นผ่านักการเมืองและผู้บริสุทธิ์ ฝ่ายผู้บังคับบัญชาทหารไม่

สามารถห้ามปรามคณะทหารหนุ่มได้พระจักรพรรดิฮิโรฮิโตะ จึงได้ใช้พระราชอำนาจสั่งให้คณะทหารที่ก่อการร้ายนั้นวางอาวุธและมอบตัวแก่ผู้บังคับบัญชา จัดการลงโทษให้เป็นตัวอย่าง ความสงบสุขของประชาชนญี่ปุ่นขณะนั้นก็บังเกิดขึ้น ไม่มีใครหาว่าพระองค์ผิดรัฐธรรมนูญ

(ข) เมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๕ นครฮิโรชิมา และนางาซากิถูกระเบิดปรมาณูของสัมพันธมิตร ผู้คนล้มตายบาดเจ็บย่อยยับ พระจักรพรรดิฮิโรฮิโตะ ทรงเห็นว่าการที่จะสู้สัมพันธมิตรต่อไปไม่มีทางชนะ แต่จะยิ่งทำให้ประชากรของพระองค์ล้มตายมากยิ่งขึ้น จึงทรงเห็นพ้องด้วยกับนักการเมืองส่วนหนึ่งที่จะยอมจำนนแก่สัมพันธมิตรเพื่อหาทางฟื้นฟูชาติญี่ปุ่นในโอกาสต่อไป ฝ่ายทหารหัวรุนแรงได้ใช้กำลังยึดอำนาจกรมทหารบางส่วนไว้ และขัดขวางมิให้พระจักรพรรดิประกาศพระบรมราชโองการทางวิทยุแก่ประชากรของพระองค์ พระจักรพรรดิฮิโรฮิโตะก็ได้ทรงใช้พระราชอำนาจเด็ดขาด ในการสั่งให้ปราบปรามทหารหัวรุนแรงเหล่านั้น และสถานีวิทยุญี่ปุ่น ก็สามารถประกาศพระบรมราชโองการตามพระราชประสงค์ได้ แม้ญี่ปุ่นจะถูกยึดครองจากสัมพันธมิตร แต่ไม่ช้าญี่ปุ่นก็พัฒนาก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ นำความไพบลูย์มาสู่กรรมกร ชาวนา และทุกชนชั้นวรรณะของญี่ปุ่น ถ้าหากพระจักรพรรดิไม่ยอมใช้พระราชอำนาจเด็ดขาดแก่ทหารญี่ปุ่นที่มีหัวรุนแรงแล้ว ชาติญี่ปุ่นก็จะย่อยยับและยากที่จะฟื้นฟูประเทศได้ ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นจึงสรรเสริญพระองค์ แทนที่จะประณามพระองค์ว่าทำผิดรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพราะพระองค์ถือว่า ชาติญี่ปุ่นอยู่เหนือพระองค์

(ค) ในยุโรปก็มีตัวอย่างของพระเจ้าวิกเตอร์เอมานูเอลที่ ๓ แห่งอิตาลี ซึ่งภายใต้รัฐธรรมนูญฟาสซิสต์ของมุสโสลินีจอมเผด็จการนั้น พระองค์ทรงเป็นแต่เพียงประมุขรัฐในนาม แต่ใน ค.ศ. ๑๙๔๓ เมื่อทรงเห็นว่ามุสโสลินีนำความล่มจมมาสู่ชาติอิตาลี พระองค์ก็ทรงใช้พระราชอำนาจเด็ดขาดในฐานะประมุขรัฐนั้น สั่งให้ผู้ภักดีต่อพระองค์จับมุสโสลินี แล้วประกาศพระบรมราชโองการปลดมุสโสลินีจากตำแหน่งต่างๆ พร้อมนายกรัฐมนตรีนี เพื่อ

ดำเนินการกอบกู้ชาติให้พ้นจากระบบฟาสซิสต์ เมื่อเสร็จสงครามโลกครั้งที่ ๒ แล้ว พระองค์จึงสละราชสมบัติให้แก่กษัตริษยามารอุมแบร์โต

๕.๙ ประวัติศาสตร์และปรากฏการณ์ปัจจุบันของหลายประเทศ ที่สถาปนาประมุขรัฐเพียงเสมือนเป็นรูปเทวราชที่ประดิษฐานไว้ในศาลพระภูมิ หรือศาลเจ้านั้นก็เพื่อบุคคลอื่นมีอำนาจเผด็จการ

ก. เมื่อศตวรรษที่ ๑๑ ในประเทศญี่ปุ่นได้มีผู้แสดงว่า เคารพพระจักรพรรดิเป็นที่ยิ่งแล้ว จึงเทิดทูนพระองค์ท่านเสมือนเทพารักษ์สืบสายจากเทพเจ้าดวงอาทิตย์ ให้พระองค์หมุดพระราชอำนาจและภารกิจแผ่นดิน โดยทรงบำเพ็ญกรรมในพิธีศาสนาและประทับพระราชลัญจกรตามผู้เผด็จการระบบ “โชกุน” ต้องการเท่านั้น พวกโชกุนได้รวบอำนาจการปกครองแผ่นดินดำเนินระบอบเผด็จการไว้เด็ดขาด และเป็นมรดกสืบต่อมายังทายาทของเหล่าโชกุนเป็นเวลา ๘๐๐ ปี ประเทศญี่ปุ่นต้องล่าหลังกว่าประเทศตะวันตกในระหว่างเวลานั้นต่อมาราวๆ กลางศตวรรษที่ ๑๙ ราษฎรญี่ปุ่นที่รักชาติปรารถนาความเจริญก้าวหน้าแห่งชาติของตน จึงได้ฟื้นฟูพระบรมเดชาภาพของพระจักรพรรดิที่พึงมี ตามระบบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยขึ้นมาอีก โดยล้มระบอบเผด็จการของโชกุน ต่อมาเมื่อพระจักรพรรดิเมจิสวรรคตแล้ว ชากทรศนะทาสตามระบบโชกุนได้ลดพระราชอำนาจพระจักรพรรดิในทางพฤตินัยจนทำให้ญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่ ๒ ปัจจุบันนี้พระจักรพรรดิทรงมีพระราชอำนาจและพระภารกิจที่พระองค์พึงมีตามระบบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ซึ่งทำให้ประเทศญี่ปุ่นมีความเจริญก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจยิ่งกว่าประเทศตะวันตกหลายประเทศ

ข. ประเทศภูฏาน (Bhutan) เมื่อก่อน ค.ศ. ๑๙๐๗ นั้น พระประมุขถูกเกิดขึ้นเป็น “ธรรมราชา” มีหน้าที่เพียงประกอบพิธีทางศาสนา และเป็นเสมือนพระราชลัญจกร อำนาจปกครองแผ่นดินตกอยู่ในมือของ

ผู้เผด็จการ ซึ่งดำรงตำแหน่ง “เทพราชา” ครอบงำให้คำปรึกษาจอมพลสฤษดิ์ในการร่างธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับ ๒๕๐๒ ซึ่งเป็นแบบของฉบับ ๒๕๑๕ นั้นด้วย จะได้กระเสี้ยนกระสาบจากซากของราชอาณาจักรอินโดจีนบริเวณภูเขาหิมาลัยมาบ้าง จึงกระทำทำนองเดียวกัน หากแต่ผู้เผด็จการเหล่านั้นของไทยไม่เรียกตัวเองว่า “เทพราชา” แต่ในการปฏิบัติก็เปรียบเสมือนเป็น “เทพราชา” ของภูฐานก่อน ค.ศ.๑๙๐๗ นั่นเอง

ค. ประเทศเนปาล (Nepal) เมื่อก่อน ค.ศ. ๑๙๕๑ พระประมุขถูกเทิดเป็น “มหाराชาธิราช” ซึ่งมีพระราชอำนาจเสมือนพระราชลัญจกรสำหรับประทับบนเอกสารแผ่นดินบางชนิดเท่านั้น ส่วนอำนาจปกครองเด็ดขาดอยู่ที่มหाराชาอีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีอันเป็นตำแหน่งสืบสันตติวงศ์แห่งตระกูล “รานา” พึงสังเกตว่าผู้เผด็จการไทยตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์เป็นต้นมานั้น แม้ผู้เผด็จการคนต่อมาจะมีใช้ลูกหลานของจอมพลคนนั้น แต่ก็ยังเป็นบุคคลในเครือเผด็จการเดียวกันที่เป็นทายาทสืบอำนาจเผด็จการ และเราก็รู้จักกันอยู่ว่า ถ้าจอมพลถนอมออกจากตำแหน่งโดยปกติแล้ว อำนาจเผด็จการก็จะตกทอดไปยังจอมพลประภาสและพันเอกณรงค์ ซึ่งเป็นบุตรของจอมพลถนอม

ง. ดังนั้นผู้ร่างและรัฐบาลอีกทั้งสภานิติบัญญัติที่จะลงมติในร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จะต้องร่วมกันรับผิดชอบ ถ้าหากรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เปิดทางให้มีผู้รวบรวม

อำนาจเผด็จการได้ตามตัวอย่างในประวัติศาสตร์ของหลายประเทศและตัวอย่างของประเทศไทยที่เป็นมาแล้ว โดยตัดพระบรมเดชานุภาพที่พระมหากษัตริย์พึงมีตามระบอบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย และเป็นแม่บทอันศักดิ์สิทธิ์ที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ในฐานะแทนระบอบสมบูรณาฯ ได้ออนพระราชอำนาจมาให้แก่ระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ซึ่งบุคคลใดไม่มีสิทธิละเมิดแม่บทศักดิ์สิทธิ์นั้น

๕.๑๐ มวลราษฎรย่อมต้องการตุลาการรัฐธรรมนูญที่ทรงไว้ซึ่งความเป็นธรรม ปัญหาสำคัญอยู่ที่การตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญนั้น จะใช้วิธีใดจึงจะได้ตุลาการที่ให้ความเป็นธรรมในการตีความรัฐธรรมนูญได้ รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๘๙ ให้อำนาจรัฐสภาตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญ เพราะสมาชิกวุฒิสภาและสภาผู้แทนเป็นผู้รับเลือกตั้งจากราษฎร แต่รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๙๒ นั้น วุฒิสมาชิกได้รับการแต่งตั้ง จึงขอให้วิญญูชนใช้พิจารณาว่าตุลาการที่ตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้คือใครบ้าง และการตีความของผู้ที่ตั้งขึ้นโดยตำแหน่งการเมือง จะมีอคติเข้าข้างรัฐบาลเพียงใดหรือไม่ ข้าพเจ้าขอเสนอว่าสมควรให้ผู้พิพากษาศาลฎีกาทุกคน ประกอบเป็นที่ประชุมใหญ่แห่งตุลาการรัฐธรรมนูญซึ่งไม่อยู่ใต้อิทธิพลของรัฐบาลมวลราษฎรก็จะได้รับประกันที่ดีในการตีความรัฐธรรมนูญ และเพื่อป้องกันมิให้รัฐบาลละเมิดรัฐธรรมนูญได้

ภาพรวม

๑. นิสิตนักศึกษาไทยในต่างประเทศหลายคน ได้ถามข้าพเจ้าว่า การแต่งตั้งวุฒิสมาชิกโดยประธานองคมนตรีรับสนองพระบรมราชโองการตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๕๒ นั้น ได้มีผลเป็นตัวตนอย่างไรบ้าง ข้าพเจ้าชี้แจงว่าบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับนั้น ได้ยกเอาวุฒิสมาชิกตามรัฐธรรมนูญฉบับได้ต่อมาเป็นวุฒิสมาชิกตามรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๒ นั้นด้วย แต่มีบทบัญญัติเป็นประจําไว้ว่าจำนวนกึ่งหนึ่งของวุฒิสมาชิกจะต้องเปลี่ยนตัวทุก ๓ ปี โดยวิธีจับฉลาก ผู้ที่ถูกสลากออกไปอาจได้รับแต่งตั้งใหม่ได้ ดังนั้น เมื่อวันที่ ๑๗ พ.ย. ๒๕๕๓ วุฒิสมาชิกจึงจับสลากออกกึ่งหนึ่งคือ ๕๐ คน ต่อมาในวันที่ ๑๘ พ.ย. ๒๕๕๓ ได้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งวุฒิสมาชิกแทนตำแหน่งว่าง ๕๐ คน โดยประธานองคมนตรีรับสนองพระบรมราชโองการ ตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๕๒ จำแนกตามฐานันดรศักดิ์ และตามยศดังต่อไปนี้

ก. ตามฐานันดรศักดิ์

หม่อมเจ้า ๖ องค์, หม่อมราชวงศ์ที่ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหม่อม (ก่อนเป็นพระยา) ๑ คน, พระยา ๑๔ คน, พระ ๑๑ คน, หลวง ๕ คน, ไม่มีบรรดาศักดิ์ ๘ คน

ข. จำแนกตามยศทหารและไม่มียศทหาร

ผู้มียศทหาร ตั้งแต่ชั้นพันตรีขึ้นไปจนถึงพลเอก ๒๑ คน, ไม่มียศทหาร ๒๙ คน

๒. รายชื่อวุฒิสมาชิก ที่ประธานองคมนตรีรับสนองพระบรมราชโองการเมื่อวันที่ ๑๘ พ.ย. ๒๕๕๓ คือ

(๑) พลโท พระยาอภัยสงคราม (๒) พันโท หลวงชัยอศวรรักษ์ (๓) พลตรี หม่อมสนิทวงศ์เสนี (๔) พระยาบริรักษ์เวชชการ (๕) พระยาอัครราชทรงศิริ (๖) พลเอก มังกร พรหมโยธี (๗) พระยาสาริกพงษ์ธรรม

พิลาส (๘) คุณหญิงเลขา อภัยวงศ์ (๙) พระยาสุริยานุวงศ์ประวัติ (๑๐) พลตรี พระยาอินทรวชิต (๑๑) นายบรรจง ศรีจรูญ (๑๒) พระนิตินัยประสาน (๑๓) หลวงประกอบนิติสาร (๑๔) พระอภัยนันทรา พาธพิศาล (๑๕) หลวงชลาณุสสร (๑๖) นาวาเอก หม่อมเจ้าพรปรีชา กมลาสน์ (๑๗) พันเอก พระรามณรงค์ (๑๘) พระยา กฤตราชทรงสวัสดิ์ (๑๙) หม่อมเจ้าสฤณีเดช ชยางกูร (๒๐) หม่อมเจ้า ชัชชวลิต เกษมสันต์ (๒๑) พระยาอนุমানราชธน (๒๒) พระเพ็ชรศิริ (๒๓) หม่อมเจ้า ดิศานูวัติ ดิศกุล (๒๔) พระยาเมธาธิบดี (๒๕) พลตรี พระยาพิไชยสงคราม (๒๖) พระชัยปัญญา (๒๗) หม่อมเจ้าอุบลีสถาณชุมพล (๒๘) พลตรี หม่อมเจ้าปรีดิเทพย์พงศ์ เทวกุล (๒๙) พลตรี พระอุดมโยธาธิยัติ (๓๐) นาวาเอก หลวงสำราจวิถีสุมทร (๓๑) พันโท ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม (๓๒) นายจรินทร์ กฤษณะภักดี (๓๓) พลโท พระยาศรีสรรราชภักดี (๓๔) พระมณูภาณวิมลศาสตร์ (๓๕) พระตีรณสารวิศวรรม (๓๖) นาวาเอก พระยาศรภักย์พิพัฒน์ (๓๗) พันโท พระอาสาสงคราม (๓๘) พันตรี หลวงสรสิทธิยานุกการ (๓๙) พระยาสังจาภิรมย์ (๔๐) นายจุลิน ลำซำ (๔๑) นาวาโท หลวงชำนาญการ (๔๒) พลเรือตรี เล็ก สุมิตร (๔๓) พระช่วงเกษตรศิลปการ (๔๔) พระยาประภิตกมลศาสตร์ (๔๕) พลตรี บัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา (๔๖) พลตรี น้อม เกตุญาติ (๔๗) พระสุขุมวินิจฉัย (๔๘) พลเรือตรี ถวัลย์ อ่างรนาวาสวัสดิ์ (๔๙) พระยาบริหารนิติธรรม (๕๐) นายจุลวัจนคุปต์

๓. ข้าพเจ้าให้ข้อสังเกตแก่นิสิตนักศึกษาเหล่านั้นไว้อีกว่า

ก. ปัจจุบันนี้เชื่อพระวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปมีจำนวนลดน้อยลง ดังนั้นผู้ที่ลดหลั่นลงไปคือ หม่อมราชวงศ์ ซึ่งมีโอกาสดี

ข. ปัจจุบันนี้จำนวนผู้มีบรรดาศักดิ์ลดลงน้อยกว่าก่อนมาก เพราะตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมาได้ตั้งบรรดาศักดิ์ให้แก่ผู้ใด ส่วนผู้ที่อยู่เก่าก็เว้นคืนบรรดาศักดิ์หลายคน ต่อมาได้มี พ.ร.บ.เลิกบรรดาศักดิ์ยกเว้นผู้ประสงค์สงวนบรรดาศักดิ์เดิมของตนไว้

รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ ได้เตรียมฟื้นบรรดาศักดิ์ไว้ในมาตรา ๑๒ ที่มีความว่า “พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะสถาปนาฐานันดรศักดิ์ และพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์” ทั้งนี้ต้องเข้าใจว่ารัฐบาลเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ฉะนั้นรัฐบาลเป็นผู้เสนอให้พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้อยู่เพียง ๓ ปีก็ถูกยกเลิก รัฐบาลสมัยนั้นจึงยังไม่ทันกราบบังคมทูล ให้ทรงแต่งตั้งบรรดาศักดิ์ขึ้นมาใหม่อย่างไรก็ตาม มีบางคนและบางพรรคเรียกร้องในจอมพล

สฤษดิ์ และต่อมาจนถึงปัจจุบันที่จะฟื้นบรรดาศักดิ์ขึ้นมาอีก ฉะนั้นถ้าหากรัฐธรรมนูญฉบับที่กำลังสร้างใหม่เจริญรอยตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ เราก็มีหวังที่จะได้เห็นผู้มีบรรดาศักดิ์รุ่นใหม่ตามจำนวนที่รัฐบาลต้องการทำนองเดียวกันกับขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่เห็นกันอยู่แพร่หลาย

ค. โดยที่รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ ได้ยกยอดเอาวุฒิสมาชิกแห่งรัฐธรรมนูญได้ต่อมาเป็นวุฒิสมาชิกเริ่มแรกของฉบับนั้น จึงมีปัญหาว่า ถ้าหากรัฐธรรมนูญที่กำลังร่างใหม่เจริญรอยตามฉบับ ๒๔๙๒ ไซ้วุฒิสมาชิกแห่งสภานิติบัญญัติปัจจุบันจะได้รับการยกยอดทั้งหมดหรือส่วนหนึ่งให้เป็นวุฒิสมาชิกเริ่มแรกของรัฐธรรมนูญใหม่หรือไม่

พิมพ์ครั้งแรก วารสาร อมธ.ฉบับวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๖, รวมปาฐกถา บทความ และข้อสังเกตของนายปรีดี พนมยงค์ (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์)
พิมพ์ครั้งที่สอง จัดพิมพ์โดย นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์นิติเวช, ๒๕๑๗)
พิมพ์ครั้งที่สาม จัดพิมพ์โดย นายสุพจน์ ตำนตระกุล (สำนักพิมพ์สันติธรรม, ๒๕๑๗)
พิมพ์ครั้งที่สี่ ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมนิยม (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดพิมพ์, ๒๕๒๖)

เบื้องหน้าและเบื้องหลังบทความเรื่อง

‘จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม’

อาจารย์วาณี พนมยงค์ - สายประดิษฐ์

ขณะที่เมื่อลี้ภัยการเมือง ณ สาธารณรัฐราชกุมารจีน นายปรีดี พนมยงค์ ได้ติดตามข่าวสารบ้านเมืองจาก หนังสือพิมพ์ไทย และสถานีวิทยุภาคภาษาไทย ทั้งในประเทศและต่างประเทศอย่างใกล้ชิด ความผันผวนทางการเมือง ระบอบประชาธิปไตยของไทยถูกทำลาย ตั้งแต่รัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ บ้านเมืองปกครองด้วยอำนาจเผด็จการทหาร สิ่งเหล่านี้อยู่ในความหวงวิตกของนายปรีดี มาโดยตลอด แต่ขณะนั้นประเทศจีนยังปิดประตูกับต่างประเทศ อีกทั้งรัฐบาลไทยห้ามมิให้คนไทยเดินทางไปประเทศจีนอย่างเสรี สองสิ่งนี้ทำให้นายปรีดี ไม่สามารถติดต่อสื่อสารกับคนไทยได้ด้วยความสะดวก จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๑๓ นายปรีดี พนมยงค์ ได้ย้ายถิ่นพำนักมายังประเทศฝรั่งเศส หนทางต่างๆ จึงได้คลี่คลายเปิดกว้างขึ้น

นายปรีดี ฝึมมองสถานการณ์บ้านเมืองด้วยความห่วงใย โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตยของนักเรียน นิสิตนักศึกษา และประชาชน ท่านได้เขียนคำขวัญ หรือเขียนบทความตามคำขอขององค์การนักเรียนนิสิตนักศึกษา ให้ความเห็นเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชน นอกจากนั้นยังเดินทางไปแสดงปาฐกถา ณ สหราชอาณาจักร (อังกฤษ) สหพันธรัฐเยอรมนี และในประเทศฝรั่งเศส ทั้งยังเขียนคำขวัญและบทความให้กลุ่มคนไทยในสหรัฐอเมริกา

วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ณ บ้านองโตนี ชานกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส นายปรีดีกับท่านผู้หญิงพูนศุข

เป็นประธานในพิธีมงคลสมรสระหว่างนายวรวิทย์ กนิษฐะเสน กับ นางสาวทิพย์วรรณ วณิชสร บรรยากาศแห่งความยินดีอบอวลทั่วบ้าน อีกมุมหนึ่งของห้องนอนประสงค์ นายปรีดีดูรายการโทรทัศน์และฟังวิทยุ รายงานเหตุการณ์สะเทือนโลกในเมืองไทยอย่างใจจดใจจ่อ ชัยชนะของเยาวชนชาย-หญิง ภายใต้การนำของนิสิต นักศึกษานักเรียนแห่งสถาบันการศึกษามากหลาย นำความชื่นชมยินดีแก่ท่านเป็นอย่างยิ่ง

“วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นวันสำคัญวันหนึ่งแห่งประวัติศาสตร์ของชาติไทย” นายปรีดีได้จรดปากกาแสดงความสักการะและสดุดีวีรชนทั้งปวงซึ่งท่านได้ให้คำขวัญผลงานสร้างสรรค์ชาวธรรมศาสตร์ในสหราชอาณาจักร(อังกฤษ) ประจำปี ๒๕๑๖ กล่าวคือ หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม เพียงเดือนเศษๆ ว่า

“จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม”

นอกจากนั้น นายปรีดี ยังได้เรียบเรียงบทความเป็นการอธิบายประกอบคำขวัญ ขอให้พึงสังวรณ์ว่าเป็นเพียงชัยชนะก้าวแรกของขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยสมบูรณ์ ท่านรู้สึกสลดใจว่า “กลิ่นคาวโลหิตของวีรชนยังไม่ทันหมดไป ก็มีบุคคลแห่งบางพรรคพยายามช่วงชิงชัยชนะก้าวแรกของวีรชนไป เพื่อประโยชน์ของพรรคพวกเขาโดยเฉพาะ อาทิ การถือเอารัฐธรรมนูญที่พวกเขาทำขึ้นเป็นแบบฉบับในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ

ใหม่ แทนวิธีร่างที่จะตั้งต้นจากเจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชนทุกชนชั้นวรรณะ ทุกชนชาติ ที่มีสัญชาติไทยเป็นแม่บท”

นายปรีดีเสนอให้ศึกษาความผิดพลาดบกพร่องของคณะราษฎรและคณะอื่นๆ ที่ปรากฏในทางประวัติศาสตร์ ท่านได้นำบทเรียนที่เป็นความแตกแยกและขัดแย้งในคณะราษฎร ๒๔๗๕ โดยเฉพาะความผิดพลาดของตัวเอง ที่เสนอคณะราษฎรให้เชิญพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นหัวหน้ารัฐบาล มาเป็นอุทธานรณ ท่านกล่าวไว้ว่า

“สิ่งที่จะช่วยทำให้พรรคหรือศูนย์ ดำรงอยู่ได้ แม้มีข้อขัดแย้งภายในอันเป็นตามกฎธรรมชาติ นั้น คือ การยึดมั่นในทัศนคติประชาธิปไตยสมบูรณ์ เป็นหลักนำในการบรรลุถึงเจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ อันเป็นสัมมาทิชฐิ และการหมั่นสำรวจตนเองอยู่เนืองนิตย์ เพื่อแก้ไขความผิดพลาดและหลงผิดของตนเอง และช่วยเพื่อนให้แก้ไข”

นายปรีดีได้แยกแยะบุคคลต่างๆ ในสังคมไทย โดยได้วิเคราะห์ว่า

“ปัญหาที่ได้อยู่ที่ว่า ผู้ใดเป็นทหารแล้วย่อมนิยมลัทธิเผด็จการ หรือผู้ใดเป็นพลเรือนแล้ว ย่อมสนับสนุนประชาธิปไตย ปัญหาอยู่ที่ชากทรศนะที่ตกค้างมาจากระบบทาส ยังคงฝังอยู่ที่บุคคลใด ไม่ว่าคนนั้นเป็นทหารหรือพลเรือนก็ทำให้บุคคลนั้นๆ ถือเป็นหลักนำดำเนินการปฏิบัติไปในแนวทางที่ต้องการหรือสนับสนุนให้มีระบอบเผด็จการที่ปกครองราษฎรอย่างระบบทาส”

นายปรีดี เคยได้รับการโจมตีว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการปลงพระชนม์รัชกาลที่ ๘ มีคนใส่ร้ายตะโกนในโรงภาพยนตร์ว่า “ปรีดีฆ่าในหลวง” จากบทเรียนที่เจ็บ

ปวด นายปรีดีได้ชี้ให้เห็นว่า เป็นกลอุบายเดิมๆ ที่ฝ่ายชากศักดิ์นาใช้ เป็นเครื่องมือโจมตีใส่ร้ายคู่ต่อสู้ทางการเมือง “ภายหลังที่นายเฉลียว ปทุมรส นายชิต สิงหเสนี นายบุศย์ ปัทมศริน ถูกประหารชีวิตฐานต้องหาปลงพระชนม์รัชกาลที่ ๘ แล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ข้อเท็จจริงใหม่หลายประการแสดงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาเหล่านี้ จึงส่งตัวแทนไปแจ้งกับข้าพเจ้า (ปรีดี) ที่อาศัยอยู่ในประเทศจีนว่า จะดำเนินการยุติธรรม โดยให้มีการพิจารณาคดีกรณีสวรรคตรัชกาลที่ ๘ ขึ้นใหม่ ตามวิธีพิจารณาของบางประเทศที่อารยะแล้ว” “ฝ่ายชากทรศนะระบบทาสได้โฆษณาใส่ร้ายจอมพล ป. ว่าไม่เคารพพระมหากษัตริย์ ทำให้คนรุ่นใหม่สมัยนั้นจำนวนหนึ่งหลงเชื่อ ครั้นแล้วพวกชากทรศนะทาสได้สนับสนุนให้จอมพลสฤษดิ์ทำรัฐบาลโค่นล้มจอมพล ป. และช่วยโฆษณาให้แก่จอมพลสฤษดิ์ ว่าเป็นผู้รักษาพระราชาบัลลังก์ไว้”

สิ่งที่นายปรีดีทบทวน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ยังคงเกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน อย่างที่มีการโจมตีใส่ร้ายกันว่า “ล้มเจ้า” อย่างง่าย ๆ

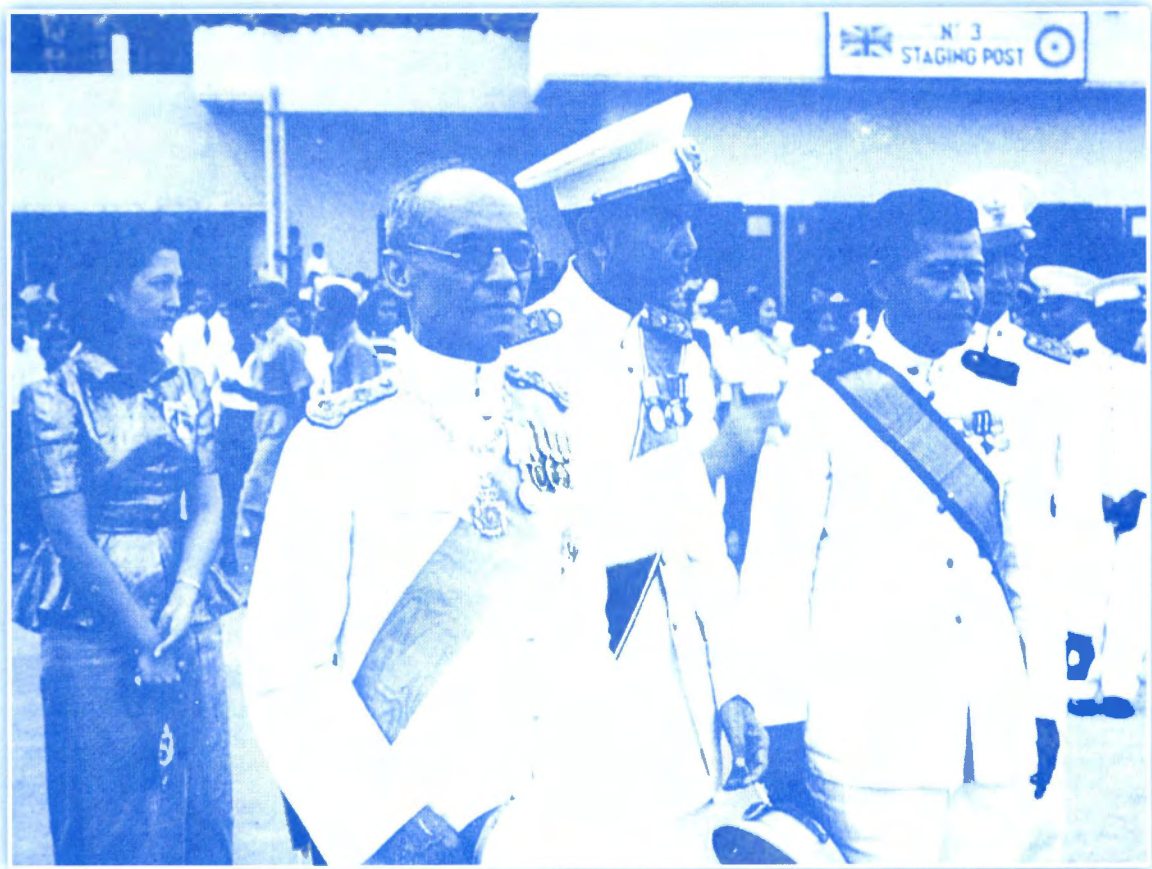
นอกจากนี้ บทความเรื่อง “จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม” ยังได้วิเคราะห์รัฐธรรมนูญฉบับต่างๆ โดยสังเขป เพื่อให้ นักศึกษาประกอบการพิจารณาในการร่างรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ที่สอดคล้องกับความต้องการทางเศรษฐกิจของสังคม

ภายหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม นายปรีดีในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส และราษฎรไทยคนหนึ่ง ได้เขียนจดหมายฉบับวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๑๖ ถึงนายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี และฉบับวันที่ ๑๕ ธันวาคม ปีเดียวกัน ถึงนายสุกิจ นิมมานเหมินท์ รองนายกรัฐมนตรี เสนอเรื่องส่งเสริมให้ราษฎรสนใจประชาธิปไตย โดยให้ราษฎรมีสหิ

ถอดถอนผู้แทน (Recall), ให้รัฐจ่ายค่าป่วยการแก่ราษฎร
ที่เดินทางมาลงคะแนนเสียง, วิธีเลือกตั้งที่ไม่ซับซ้อน, ไม่
บังคับให้ผู้สมัครสังกัดพรรค สภาเดียว

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๖ , พ.ศ. ๒๕๑๗ และ พ.ศ.
๒๕๑๘ ผลพวงจากการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์
การเมืองไทย นายปรีดีได้เขียนบทความเรื่อง “จะมีทาง

ได้ประชาธิปไตยโดยสันติวิธีหรือไม่” (๒๕๑๖) , “ เราจะ
ต่อต้านเผด็จการได้อย่างไร” (๒๕๑๗) , ประชาธิปไตยและ
รัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ” (๒๕๑๗) ,
ประชาธิปไตยเบื้องต้นสำหรับสามัญชน” (๒๕๑๗) , ผู้เกิน
กว่าราชา (Ultra Royalist)” (๒๕๑๗) , “รัฐธรรมนูญฉบับ
บังกะหล่า” (๒๕๑๘) ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่สืบเนื่องจากการร่าง
รัฐธรรมนูญประชาธิปไตยทั้งสิ้น

แนวคิดว่าด้วยประชาธิปไตยสมบูรณ์ของปรีดี พนมยงค์

ดร.ฐาปพันธ์ นิพิฏฐกุล

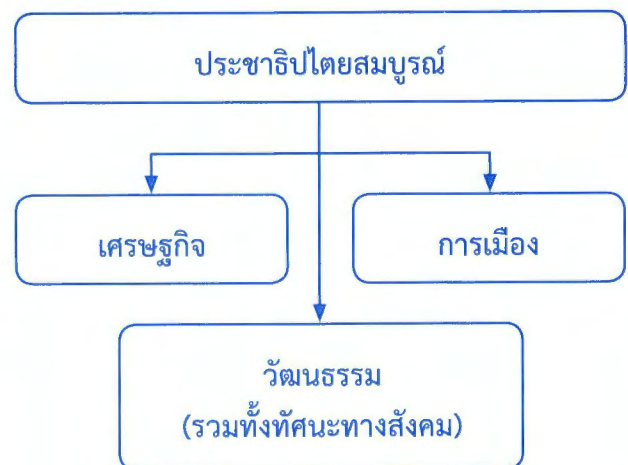
ความนำ

ในบรรดาผลงานของปรีดี พนมยงค์นั้น ภูมิปัญญาหรือความคิดที่ว่าด้วย “ประชาธิปไตยสมบูรณ์” นับว่ามีลักษณะโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ ดังนั้น หากเราจะลองสรุปภาพรวมทางความคิดในเรื่องนี้แล้วก็จะอาจให้คำอธิบายได้ดังนี้

ปรีดีฯ ได้เสนอแนวคิด “ประชาธิปไตยสมบูรณ์” ไว้ในข้อเขียนและบทสัมภาษณ์หลายชิ้นต่างกรรมต่างวาระกัน แต่อาจสรุปสาระสำคัญได้ว่า แนวคิดประชาธิปไตยสมบูรณ์ในทัศนะของปรีดีฯ นั้นเป็นการให้ความหมายและคุณค่าของประชาธิปไตยในลักษณะที่เป็นองค์รวม โดยไม่แยกแยะแบ่งส่วน อีกนัยหนึ่ง ปรีดีฯ มิได้มุ่งหรือระบุถึงแต่ประชาธิปไตยเฉพาะในมิติด้านการเมืองการปกครอง แต่เพียงด้านเดียวอย่างเช่นที่วิญญูชนโดยทั่วไปพูดถึงและเข้าใจกันอยู่ และที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ ปรีดีฯ ได้กำหนดเอาลักษณะความเป็นไปในทางเศรษฐกิจของสังคม หรือการมีประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจนั้นว่า เป็นรากฐานความสัมพันธ์ทางสังคมที่สำคัญซึ่งจะกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์เบื้องต้นของสังคม กล่าวคือ โครงสร้างทางการเมืองหรือสัมพันธ์ภาพทางอำนาจไปด้วยในขณะเดียวกัน อีกนัยหนึ่ง การมีประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจย่อมปูทางไปสู่การมีระบอบการเมืองการปกครองและกฎหมายที่เป็นประชาธิปไตย กรณีที่ปรากฏชัดก็ได้แก่ บทบัญญัติในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะบทกฎหมายรัฐธรรมนูญที่เป็นแม่บทของกฎหมายทั้งปวง

และที่น่าสนใจเป็นพิเศษอย่างยิ่งในที่นี้ ได้แก่ การกำหนดให้ประชาธิปไตยสมบูรณ์นั้นยังหมายความ

รวมถึง “ทัศนะทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตย” อีกด้วย ซึ่งในประเด็นนี้ ปรีดีฯ เคยขยายความเชิงถ้อยคำโดยใช้คำภาษาลาตินว่า *Animi Cultura* ให้เป็นที่เข้าใจได้ว่า หมายถึง การมีระบบประชาธิปไตยนั้นย่อมหมายความว่ารวมถึง “ประชาธิปไตยในทางวัฒนธรรม” อีกนัยหนึ่ง พลเมืองในสังคมการเมืองประชาธิปไตยจะต้องมีทัศนคติวิถีชีวิตและวัฒนธรรมทางสังคมที่สอดคล้องกับระบอบการเมืองประชาธิปไตยด้วย จึงจะเป็นพลังขับเคลื่อนให้ระบอบประชาธิปไตยสมบูรณ์นั้นเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง ดังนั้น หากจะแสดงความสัมพันธ์เชื่อมโยงความคิดประชาธิปไตยสมบูรณ์ให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ง่ายขึ้น เราอาจจะลองใช้แผนภาพแสดงได้ในลักษณะดังต่อไปนี้

ดังนั้น ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของปรีดีฯ จึงมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยแบบบูรณาการ ที่มีส่วนในการเชื่อมโยงวิถีชีวิตทางสังคมในมิติที่สำคัญ ๓ ด้านเข้าเป็นองค์รวมเดียวกันอยู่ในตัว กล่าวคือ ให้ความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจว่าเป็นพื้นฐานความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งในที่สุดแล้วจะไปกำหนดกลไกการขับเคลื่อนในด้าน

สัมพันธ์ภาพทางอำนาจที่พึงต้องยอมรับอำนาจของประชาชนว่า เป็นบ่อเกิดสูงสุดของความชอบธรรมทั้งปวง ในระบบการเมือง อีกทั้งพลเมืองหรือราษฎรเองนั้นยังจะต้องมีทัศนคติหรือวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับประชาธิปไตย กล่าวคือ มีลักษณะเป็นองค์ประกอบทางนามธรรมของสังคมเพื่อช่วยสนับสนุนกลไกทางการเมืองและระบบเศรษฐกิจของสังคมไปด้วยพร้อมๆ กัน

ด้วยการสร้างความเข้าใจต่อประชาธิปไตยในลักษณะที่เป็นองค์รวมหรือมีลักษณะบูรณาการมิติทางสังคมเข้าด้วยกันเช่นนี้เอง ที่ปรีดีฯ จะได้ใช้เป็นฐานในการทำความเข้าใจและวิพากษ์วิจารณ์พัฒนาการทั้งในอดีตและปัจจุบันของระบบการเมืองในประเทศต่างๆ รวมทั้งพัฒนาการทางการเมืองของไทยเองด้วย ซึ่งหากจะกล่าวลงในรายละเอียดแล้วก็มีประเด็นปลีกย่อยให้ศึกษาได้มีไม่น้อยเลยทีเดียว แต่ประเด็นที่น่าสนใจในวาระครบรอบ ๔๐ ปี เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ประกอบกับสถานการณ์ปัจจุบัน ผู้เขียนเห็นว่า เราควรให้ความสนใจในประเด็น “ทัศนะทางสังคมหรือวัฒนธรรมที่เป็นประชาธิปไตย” เป็นพิเศษในบทความชิ้นนี้

อย่างไรก็ดี การมุ่งเน้นความสำคัญของมิติทางวัฒนธรรมในแนวคิดประชาธิปไตยสมบูรณ์ของปรีดีฯ ในบทความนี้ หาได้เป็นการปฏิเสธมิติทางสังคมที่สำคัญอีก ๒ ด้าน กล่าวคือ ด้านเศรษฐกิจและด้านการเมืองการปกครองและกฎหมายแต่อย่างใด

ในด้านเศรษฐกิจนั้น เราจะเห็นได้ว่า ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำในโอกาสที่พลเมืองแต่ละกลุ่มจะเข้าถึงแหล่งและสามารถใช้ทรัพยากรอันมีจำกัดได้นั้น นับเป็นปัญหาที่สั่งสมมาตั้งแต่รัฐบาลเริ่มแนวทางการพัฒนาประเทศในราวปี ๒๕๐๐ เป็นต้นมา หรืออาจจะก่อตัวก่อนหน้านั้นขึ้นไปด้วยซ้ำ การแก้ปัญหาที่หมักหมมเช่นนี้จำเป็นต้องอาศัยแนวทางการพัฒนาและนโยบายของรัฐที่มีเป้าหมายชัดเจนและมุ่งมั่นในอันที่จะสร้างความเป็นธรรมในระบบเศรษฐกิจอย่าง

เป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งแน่นอนว่าย่อมจะต้องอาศัยระยะเวลาพอสมควรเลยทีเดียว ส่วนในด้านการเมืองการปกครองและกฎหมายที่ปรีดีฯ ถือว่าเป็นโครงสร้างเบื้องต้นนั้น เราก็คงจะได้ประจักษ์ชัดแก่สายตาในเวลานี้แล้วว่า แม้ประเทศไทยจะติดหล่มทางการเมือง (ที่นักรัฐศาสตร์มักเรียกกันว่า วงจรอุบาทว์) มายาวนาน แต่คงเห็นได้ชัดและเป็นที่ยอมรับร่วมกันว่า เราตกลงใจร่วมกันที่จะเดินไปบนเส้นทางสายนี้ กล่าวคือ การผลักดันและยอมรับนับถือในท้ายที่สุดว่า กฎหมายรัฐธรรมนูญจะต้องได้รับการสถาปนาให้เป็นบทกฎหมายอันสูงสุดที่ใช้ในการปกครอง การผลักดันให้หลักประชาธิปไตยและหลักนิติรัฐได้สถาปนาขึ้นอย่างมั่นคงและสถาพรในโครงสร้างทางการเมืองการปกครองที่เป็นอยู่ แม้จะยังมีอุปสรรคซึ่งได้แก่ กระแสได้อุดมการณ์อภิวัฒน์ ๒๔๗๕ ที่ยังคงหลงเหลืออยู่บ้างก็ตาม

แต่ในประเด็น “ทัศนะทางสังคมหรือวัฒนธรรมที่เป็นประชาธิปไตย” นั้น ดูเหมือนว่าจะยังมิได้มีการกล่าวถึงหรือให้ความสำคัญกันสักเท่าใดนัก ทั้งๆ ที่น่าจะเห็นได้ไม่มากนักน้อยในขณะนี้ว่า เป็นกรณีที่น่าจะทำความเข้าใจในช่วงความเคลื่อนไหวทางความคิดทางการเมืองของประชาชนอย่างขนานใหญ่ และมีแนวโน้มในอนาคตอันใกล้ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในระบอบการเมืองการปกครองที่เป็นอยู่ หรืออีกนัยหนึ่ง ควรที่จะเน้นย้ำในเรื่องทัศนคติหรือวัฒนธรรมที่เป็นประชาธิปไตยให้แน่นแฟ้นขึ้น ซึ่งไม่เพียงในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสถาบันทางสังคมต่างๆ เท่านั้น แต่รวมไปถึงหลักคิดและข้อพิจารณาที่จะนำไปสู่ “อนาคตที่มั่นคงของประชาธิปไตย” ยิ่งๆ ขึ้นไปด้วยอีกประการหนึ่ง

เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านเวลาเพื่อเตรียมต้นฉบับข้อเขียนของปรีดีฯ ที่ผู้เขียนใช้เป็นหลักพิจารณาในเรื่องนี้ (เรียงตามลำดับปีที่ตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก) จึงได้แก่ (ก) **ความเป็นอนิจจังของสังคม** (ที่มา : ปรีดี พนมยงค์, *ความเป็นอนิจจังของสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (๒๕๐๐), พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, จัดพิมพ์เนื่องในโอกาส ๑๐๐ ปี ชาตกาลรัฐบุรุษอาวุโสปรีดี พนมยงค์ พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๕๓,

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๕๒) (ข) **อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด** ซึ่งเป็นปาฐกถาในการชุมนุมสนทนาที่สามัคคีสมาคม (สมาคมนักเรียนไทย) ประเทศอังกฤษ วันเสาร์ที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๖ (ที่มา : โครงการ “ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย”, *ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย : รวมข้อเขียนของปรีดี พนมยงค์*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๖ : ๗๑-๗๙) และ (ค) **จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม** ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในวารสาร อมธ. ฉบับวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๖ (ที่มา : แหล่งเดียวกับ (ข) : ๔๑๓-๔๔๘) (ง) **เราจะต่อต้านเผด็จการได้อย่างไร** จัดพิมพ์ครั้งแรกโดยองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ตุลาคม ๒๕๑๗) (ที่มา : แหล่งเดียวกันกับ (ข) : ๔๔๙-๔๕๑) เนื่องจากเห็นว่า บทความข้างต้นนี้อาจเป็นตัวอย่างเพื่ออธิบายเชื่อมโยงความคิดระหว่างกันโดยเฉพาะในประเด็น “ทัศนะสังคมที่เป็นประชาธิปไตย” ของปรีดี ฯ

แนวคิดว่าด้วยทัศนะทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตยของปรีดี พนมยงค์

๑. คำนิยาม

ดังที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น คำว่า “ประชาธิปไตยสมบูรณ์” ในทัศนะของปรีดีฯ นั้นไม่เพียงหมายความถึง “ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ” และ “ประชาธิปไตยทางการเมือง” เท่านั้น ปรีดีฯ ยังหมายรวมถึง “ทัศนะทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตย” อีกด้วย ซึ่งต้องนับว่าเป็นลักษณะที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะเป็นการอธิบายให้คุณค่าแก่ประชาธิปไตยอย่างเต็มรูปแบบหรือเต็มทุกมิติทางสังคมนั่นเอง

ทั้งนี้ โดยปรีดีฯ ให้คำอธิบายโดยเริ่มจากลักษณะทางธรรมชาติของสังคมมนุษย์ ซึ่งโดยทั่วไปสังคมมนุษย์จะต้องประกอบด้วย ๓ ส่วนที่สำคัญคือ

(ก) ระบบเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์พื้นฐานที่สุดของสังคมมนุษย์ ถ้าเทียบสังคมมนุษย์ว่าเหมือนองคาคพพแห่งชีวิตซึ่งประกอบกันเข้าเป็นร่างกาย (รูปธรรมหรือส่วนวัตถุ) และจิตใจ (นามธรรมหรือส่วนจิต) ระบบเศรษฐกิจก็เป็นเสมือนเป็นรูปธรรมพื้นฐานที่สุดของชีวิตทางสังคม กล่าวคือ เป็นส่วนประกอบที่มีลักษณะทางวัตถุในองคาคพพของชีวิตสังคมนั่นเอง

(ข) ระบบการเมือง ซึ่งเป็นโครงร่างเบื้องต้นของระบบสังคม มีอิทธิพลกำกับความเป็นไปทางเศรษฐกิจหรืออีกนัยหนึ่ง ระบบการเมืองก็คือ สัมพันธภาพทางอำนาจที่ถักทอขึ้นมาจากระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและที่สำคัญที่สุดก็คือ จะต้องสอดคล้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นพื้นฐานของสังคมนั้นๆ เองด้วย สำหรับผู้เขียนเห็นว่า ถ้าเทียบกับองคาคพพของชีวิตทางสังคม ระบบการเมืองเสมือนเป็นสมองที่มีหน้าที่กำกับการทำงานขององคาคพพต่างๆ ของสังคม นั่นเอง

(ค) ทัศนะสังคม หรือที่อาจเข้าใจได้โดยนัยว่าคือ *ระบบความคิดหรือระบบวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในสังคม* ซึ่งเป็นหลักนำทางจิตใจแก่สมาชิกทั้งหลายทั้งปวงในสังคมนั้น ซึ่งแน่นอนว่า มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับทั้งระบบเศรษฐกิจและระบบการเมืองที่กล่าวแล้วอย่างแน่นแฟ้น เพราะเป็นทั้งมูลเหตุและผลลัพธ์ของระบบทั้งสองนั้น กล่าวคือ เป็น ”มูลเหตุ” เพราะทัศนะสังคมมีส่วนกำกับทิศทางทั้งในระบบเศรษฐกิจและระบบการเมืองที่เป็นอยู่และที่จะเป็นต่อไปในอนาคต และยังเป็น “ผลลัพธ์” ด้วย ทั้งนี้ เพราะมีรากฐานมาจากระบบเศรษฐกิจและระบบการเมืองของสังคมนั่นเอง และจะแยกขาดจากระบบทั้งสองนั้นมิได้เลย องค์ประกอบของสังคมทั้ง ๓ ส่วนจึงส่งอิทธิพลต่อกันเป็นวงกลม เป็นวัฏจักรเวียนวนไปไม่มีที่สิ้นสุด

สำหรับผู้เขียนเห็นว่า ทัศนะสังคมในแนวคิดของปรีดีฯ นั้น อาจเปรียบได้กับจิตใจหรือส่วนที่เป็นนามธรรม

ของชีวิตทางสังคม ซึ่งจะมีลักษณะประการสำคัญคือ ซับซ้อน หยั่งลึก และมักเปลี่ยนแปลงได้ยาก แต่ก็มิใช่ว่าจะเปลี่ยนแปลงมิได้เลย เพียงแต่การเปลี่ยนแปลงที่คนละสังคมจำเป็นต้องใช้เวลานานพอสมควร นอกจากนี้ ทักษะสังคมไม่เพียงเป็นสิ่งบ่งชี้ “ลักษณะร่วมกันของสมาชิกในสังคม (People’s Common Character)” หนึ่งๆ เท่านั้น แต่ปัจจัยเฉพาะตัวหรือส่วนบุคคลแต่ละคนยังเข้าผสมผสานกับทักษะสังคมที่ตนยึดถืออยู่อีกด้วย โดยเหตุที่มีลักษณะเป็นนามธรรม เป็นความเคยชินหรือนิสัยทางสังคมที่สังเกตเห็นได้ชัด อีกทั้งยังรวมถึงวิถีคิด วิธีการแสดงออกต่างๆ ที่สืบทอดกันมาในทางวัฒนธรรมซึ่งมีส่วนกำกับวิถีชีวิตในตัวเองด้วย

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง ปรีดีฯ จึงใช้คำว่า “ประชาธิปไตยสมบูรณ์” นั้นหมายความว่า สังคมหนึ่งๆ จะเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงได้ก็จะต้องเป็นแบบบูรณาการ กล่าวคือ เป็นประชาธิปไตยทั้งทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง และสมาชิกในสังคมนั้นมีทักษะสังคมที่เป็นประชาธิปไตยด้วย โดยนัยนี้ ทักษะสังคมที่เป็นประชาธิปไตยจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งของ “ประชาธิปไตยสมบูรณ์” นั่นเอง

เนื่องด้วยปรีดีฯ ได้เคยอธิบายไว้หลายครั้งเช่นกันว่า ในทักษะทางปรัชญาของตนนั้นถือหลักการว่า “สภาพความเป็นอยู่ย่อมกำหนดจิตสำนึกของบุคคล” แต่ในขณะที่เดียวกันก็ยอมรับด้วยว่า ลักษณะในทางกลับกัน (กล่าวคือ จิตสำนึกอาจกำหนดสภาพความเป็นอยู่ด้วยก็ได้) ก็มีใช้ว่าไม่อาจเกิดขึ้นได้ เพราะเมื่อบุคคลมีจิตสำนึกแบบใดแบบหนึ่งแล้ว ย่อมนำมาซึ่งการกระทำอันมีผลย้อนไปสู่การเข้าจัดการกับสภาพความเป็นอยู่ของตน ดังนั้น แท้จริงแล้ว หลักการข้างต้นจึงมีลักษณะสะท้อนกลับไปมาอยู่ในตัวบุคคลคนหนึ่งๆ อยู่เสมอ ทั้งปรีดีฯ เองก็ได้นำแนวคำอธิบายในเรื่องนี้มาใช้ในการประเมินจิตสำนึกของตนด้วย เมื่อต้องให้สัมภาษณ์ในประเด็นต่างๆ แก่ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและคณะ ดังนั้น เมื่อสรุปได้ในทำนองนี้จึงเห็นได้ว่า ในทักษะของปรีดีฯ นั้น แม้ปัจจัย

ทางวัตถุภายนอกจะมีส่วนกำหนดอยู่พอสมควร มนุษย์ก็ยังมีอิสระในระดับหนึ่งทั้งในแง่ความคิดและเจตจำนงในอันที่จะเลือกวิถีทางของตนเองได้เสมอ ซึ่งกรณีนี้ย่อมขึ้นอยู่กับตัวบุคคลคนนั้นเองเป็นสำคัญว่า จะเลือกคิดและตัดสินใจในเรื่องหนึ่งๆ อย่างไร

๓. บ่อเกิดแห่งทักษะสังคมที่เป็นประชาธิปไตย

เมื่อทักษะสังคมเป็นผลที่เกิดขึ้นจากระบบความสัมพันธ์พื้นฐานทางเศรษฐกิจอันยึดโยงกับสัมพันธ์สภาพทางอำนาจในระบบการเมืองซึ่งเป็นโครงร่างเบื้องต้นแล้ว การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจและการเมือง ย่อมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทักษะสังคมตามไปด้วยในที่สุด

ดังนั้น ทักษะสังคมที่เป็นประชาธิปไตยจึงอุบัติขึ้นพร้อมๆ กับหลักการพื้นฐานแห่งประชาธิปไตย ประสพการณ์การเรียกร้องและการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งระบอบประชาธิปไตยในโลกนั่นเอง ซึ่งในกรณีนี้จะเห็นได้ชัดเจนจากประวัติศาสตร์และพัฒนาการที่เกิดขึ้นในโลกตะวันตกจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และการอธิบายความเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจและการเมืองที่ส่งผลต่อทักษะสังคมที่เป็นประชาธิปไตยของปรีดีฯ นั้น จะกล่าวถึงรูปแบบและลำดับขั้นพัฒนาการของสังคมที่สืบเนื่องกันเป็นลำดับ โดยอิงจากประวัติศาสตร์ของโลกตะวันตก ได้แก่ ๑. ระบบปฐมสหการ ๒. ระบบทาส ๓. ระบบศักดินา ๓. ระบบทุนนิยม และ ๕. ระบบสังคมนิยม ซึ่งผู้เขียนขอละเว้นที่จะอธิบายรายละเอียดในที่นี้

ข้อที่น่าสังเกตได้แก่ การที่ปรีดีฯ ยืนยันว่า ทักษะทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตยนั้นเคยปรากฏขึ้นในสังคมมนุษย์ยุคเริ่มแรก (ที่ปรีดีฯ เรียกว่า ระบบปฐมสหการ) มาแต่ดั้งเดิมแล้ว ซึ่งมีลักษณะที่ควรเรียกได้ว่า เป็นทักษะสังคมที่เป็นประชาธิปไตยแบบปฐมสหการ แต่เมื่อมนุษยพัฒนาการเข้าสู่สังคมในขั้นหรือระยะต่อๆ มา ทักษะประชาธิปไตยดั้งเดิมจึงค่อยๆ ถูกแทนที่ด้วยระบบความ

สัมพันธ์และทัศนคติในรูปแบบอื่น (กล่าวคือ ทัศนคติในระบบทาส ในระบบศักดินา ก่อนการเกิดขึ้นของระบบทุนนิยม) จนกระทั่งปลายยุคกลางของยุโรป (ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ เป็นต้นมา) อีกนัยหนึ่งในระยะ ๒ ศตวรรษสุดท้ายของระบบศักดินาในยุโรป พลวัตแห่งพลังการผลิตทางเศรษฐกิจได้กลับฟื้นตัวขึ้นมาอีกครั้ง และได้นำโลกตะวันตกเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางของความเป็นประชาธิปไตยแผนใหม่ ซึ่งทิศทางการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เองที่โลกตะวันตกค่อยๆ ก่อร่างทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตยขึ้นจากหลักการพื้นฐานที่สำคัญต่างๆ เช่น การเคารพสิทธิของความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคเท่าเทียมกันตามธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการต่อสู้เรียกร้องเพื่อให้ได้มานับเป็นเวลายาวนานหลายศตวรรษดังที่ปรากฏในประเทศต่างๆ เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศส เป็นต้น และที่สำคัญก็คือ พัฒนาการของสังคมในรูปแบบทุนนิยมนั้นเอง ซึ่งเกื้อกูลให้เกิดทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตย และระบบสังคมก็จอันเป็นระยะสุดท้ายแห่งพัฒนาการทางสังคม ก็เป็นรูปแบบที่จะเข้ามาแก้ไขและปรับสัมพันธภาพของระบบทุนนิยมให้เกิดความสมดุลและเป็นธรรมยิ่งขึ้น

๓. ทัศนะสังคมที่เป็นประชาธิปไตยและการสร้างสรรค์ประชาธิปไตยสมบูรณ์

ในกรณีนี้ ปรีดีฯ อธิบายว่า

“สังคมมนุษย์จะดำเนินไปสู่รูปใดนั้นก็โดยความเคลื่อนไหวของมนุษย์ในสังคมนั้นๆ มนุษย์จะสามารถผลักดันให้สังคมก้าวหน้าไปสู่ระบบประชาธิปไตยทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมืองได้นั้น ก็จำเป็นต้องมีทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตยยึดถือเป็นหลักนำในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม ถ้าหากผู้ใดต้องการระบบประชาธิปไตยสมบูรณ์ หรือแม้แต่ต้องการเพียงระบบประชาธิปไตยทางการเมือง แต่ยึดถือทัศนคติทางสังคมที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยเป็นหลักนำแล้ว ก็ย่อมดำเนินกิจกรรมไปตามแนวทางที่ไม่อาจเข้าสู่ระบบประชาธิปไตยตามความต้องการนั้นได้ อดอะไรคือทัศนคติประชาธิปไตยทางสังคม ก็เป็นปัญหาที่

ต้องพิจารณาค้นคว้าทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ ซึ่งย่อมพิสูจน์จากผลแห่งการดำเนินทัศนคติที่ยึดถือ นั้น คือถ้าทัศนคตินั้นนำไปสู่การปฏิบัติที่บังเกิดผลให้สังคมมีระบบประชาธิปไตยสมบูรณ์ หรือแม้แต่ระบบประชาธิปไตยทางการเมืองเป็นเบื้องต้นแล้ว ทัศนคตินั้นก็อยู่ในจำพวกประชาธิปไตย ถ้าไม่บังเกิดผลดังกล่าว ก็สมควรวิเคราะห์พิจารณาว่า ทัศนคตินั้นขัดต่อความเป็นประชาธิปไตยและเป็นทัศนคติที่สนับสนุนให้ระบบที่มีไม่ประชาธิปไตยดำรงคงอยู่ได้ トラบเท่าที่ทัศนคติที่ยึดถืออยู่ในสังคม...”

จะเห็นว่า ปรีดีฯ ยกปัญหาขึ้นพิจารณาข้างต้นว่า ทัศนคติสังคมอย่างใดบ้างจึงจะถือว่าเป็นประชาธิปไตย ก็จะต้องพิจารณาพิสูจน์และทดสอบจากผลของการปฏิบัติเป็นสำคัญ กล่าวคือ ต้องตรวจสอบความเป็นภาวะวิสัย (Objective) ของผลการปฏิบัติได้ในตัว และแม้ปรีดีฯ เองจะยังมีคำอธิบายให้เห็นเด่นชัดให้ประเด็นนี้โดยตรง และผู้เขียนบทความก็ไม่ประสงค์จะอธิบายประเด็นให้ยืดเยื้อในที่นี้ แต่เราจะเห็นได้ในหัวข้อต่อไปว่า ปรีดีฯ ได้อธิบายในข้อเขียนของตนโดยยกตัวอย่าง “ในทางตรงกันข้าม” อยู่เสมอว่า ทัศนคติที่ไม่เป็นประชาธิปไตยนั้นมีลักษณะอย่างไรบ้าง ซึ่งเราจะได้พิจารณากันในหัวข้อต่อไป แต่ในที่นี้ ผู้เขียนขอจำแนกอธิบายข้อความที่ยกมาข้างต้นก่อน โดยพิจารณาประเด็นเป็นลำดับดังนี้

- การกิจที่จะต้องเข้าถึง “ปณมณณานประชาธิปไตย” ด้วยตนเอง

ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า สิ่งนี้หาใช่เรื่องราวอันสลับซับซ้อนแต่อย่างใดเลย กล่าวคือ เป็นภารกิจในการทำความเข้าใจใน “เป้าหมาย” “หลักการ” หรือ “เหตุผลที่ถูกต้อง” และสอดคล้องกับคุณค่าพื้นฐานประการต่างๆ อันเป็นที่ยอมรับกันในระบอบประชาธิปไตย สิ่งนี้นับเป็นภารกิจทางปัญญาของพลเมืองทุกคนในระบอบประชาธิปไตย ตัวอย่างเช่น การทำความเข้าใจหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน หลักนิติรัฐ หลักการแบ่งแยกอำนาจ ฯลฯ

ซึ่งล้วนแต่เป็นหลักการซึ่งผดุงรักษาไว้ซึ่งความเป็นธรรม
ทางการเมืองและทางกฎหมาย ซึ่งเป็นโครงร่างเบื้องต้น
ของสังคม ด้วยความเข้าใจและการตระหนักรู้ในคุณค่า
ของหลักการพื้นฐานทั้งหลายเหล่านี้จนประจักษ์แก่ใจ
ตนเองจะนำมาซึ่งการเคารพและยึดมั่นในระบบการเมือง
และระบบกฎหมาย และด้วยจิตสำนึกของพลเมืองใน
ลักษณะเช่นนี้เท่านั้นที่ระบบกฎหมายจะประกันความเป็น
ธรรม ความเสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายได้อย่าง
แท้จริง อีกนัยหนึ่ง การทำให้กฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์ทำ
ให้อยู่ที่การเขียนบทบัญญัติของกฎหมายขึ้นและสามารถ
บังคับใช้ได้เท่านั้น แต่อยู่ที่การตระหนักรู้ว่าบทบัญญัติของ
กฎหมายที่เขียนขึ้นนั้น เขียนขึ้นเพื่อปกป้องและพิทักษ์
คุณค่าหลายอย่างหลายประการในการอยู่ร่วมกันในสังคม
จึงพึงบังคับให้เป็นไปตามนั้น

- **ภารกิจที่จะต้องตรวจสอบ “จริยธรรม
ประชาธิปไตย” ของตนเอง**

เมื่อทัศนะสังคมที่เป็นประชาธิปไตยเพิ่งเริ่มจาก
การเข้าถึงปัญญาญาณประชาธิปไตย หรือกล่าวอีกทาง
หนึ่งก็คือ มองเห็นจุดหมายปลายทางที่จะเดินไปแล้ว ก็
นับได้ว่า เป็นทัศนะสังคมหรือหลักชักนำจิตใจให้เกิด
พฤติกรรมของสมาชิกหรือวิถีชีวิตทางสังคมที่สอดคล้อง
กับวิถีชีวิตหรือวิถีคิดแบบประชาธิปไตย ซึ่งแต่ละคนจะ
ต้องตรวจสอบอยู่เสมอว่า การกระทำที่เราทำแต่ละคน
แสดงออกนั้นเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องหรือส่งเสริม
ระบอบประชาธิปไตยตามหลักการและคุณค่าพื้นฐาน
ต่างๆ หรือไม่ กล่าวโดยย่อก็คือ เมื่อรู้แล้วว่าประชาธิปไตย
มีหลักการเช่นไร ก็ต้องลงมือกระทำการหรือปฏิบัติตน
ตามหลักการเช่นว่านั้นด้วย

ยกตัวอย่างเช่น หาก นาย ก. ยอมรับหรืออ้าง
ว่าการรัฐประหารซึ่งเป็นไปเพื่อโค่นล้มรัฐบาลที่ได้รับการ
เลือกตั้งจากประชาชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นสิ่งที่
สามารถกระทำได้ นี่คงเป็นตัวอย่างที่สำคัญที่แสดงให้เห็น
ถึงวิถีคิดของนาย ก. ที่ไม่สอดคล้องกับทัศนะสังคมที่เป็น

ประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี เพราะทัศนะที่เห็นชอบด้วย
กับการทำลายล้างระบบการเมืองโดยใช้วิธีการอื่นนอก
กฎหมายเช่นนี้ กล่าวให้ถึงที่สุดก็คือ การไม่เชื่อมั่นใน
ศักยภาพและสิทธิการมีส่วนร่วมของนาย ก. เองที่จะ
ตัดสินใจร่วมกับเพื่อนร่วมชาติคนอื่นๆ ในทางการเมือง
นั่นเอง หรืออีกนัยหนึ่ง ถ้า นาย ก. ยอมรับการรัฐประหาร
ก็ถือได้ว่า นาย ก. ยอมรับและอนุญาตให้เกิดการปล้นสิทธิ
ทางการเมืองของตนเองไปต่อหน้าต่อตาเลยทีเดียว จึง
ถือว่า นาย ก. ขาดปัญญาญาณประชาธิปไตยโดยสิ้นเชิง
นอกจากนี้แล้ว ถ้าการแสดงออกของนาย ก. นั้นเป็นไป
เพื่อสนับสนุนรัฐประหารไม่ว่าจะโดยเปิดเผยหรือไม่ก็ตาม
ก็ย่อมเป็นการล่วงละเมิดจริยธรรมประชาธิปไตยทั้งสิ้น
อีกนัยหนึ่ง นาย ก. ไม่เพียงการขาดปัญญาญาณ
ประชาธิปไตยเท่านั้น นาย ก. ยังล่วงละเมิดจริยธรรม
ประชาธิปไตยด้วยการลงมือกระทำการสนับสนุนและ
ทำลายล้างหลักการประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องด้วย

การล่วงละเมิดจริยธรรมประชาธิปไตยเช่นนี้อาจ
จะยากอยู่บ้างในการประเมินผลกระทบโดยตรงต่อนาย
ก. หรือบุคคลเป็นรายๆ ไป แต่เราจะประเมินผลกระทบ
โดยตรงได้เป็นอย่างดี เมื่อพิจารณาผลที่เกิดขึ้นในระดับ
สังคมโดยรวมทั้งหมด เช่น การประเมินจากคำถามที่ว่า
การยอมรับการรัฐประหารของนาย ก. ได้ทำลายคุณค่า
ในเรื่องอะไรบ้างสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมนี้ กรณีนี้
หากอธิบายในทัศนะของปรีดี ก็คือ นาย ก. นั่นคือทัศนะ
ที่ “ขัดต่อความเป็นประชาธิปไตยและเป็นทัศนะที่
สนับสนุนให้ระบบที่มีใช้ประชาธิปไตยดำรงคงอยู่ได้...”
นั่นเอง

หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง ขณะที่ผู้เขียนยังศึกษาอยู่
ในประเทศฝรั่งเศสนั้น ผู้เขียนมีข้อสงสัยอยู่เสมอว่า เหตุ
ใดสุนทรพจน์ของนักการเมืองของประเทศนั้น (ทั้งที่ได้
กล่าวในและนอกรัฐสภา) จึงเน้นย้ำอยู่เสมอในทำนองว่า
“ประเทศฝรั่งเศสอยู่ในระบอบประชาธิปไตย” เพราะสิ่ง
ที่กล่าวทุกคนเห็นได้ชัดอยู่แล้ว มีความจำเป็นอย่างไรเล่า
จึงต้องย้ำกันในเรื่องนี้อีก

เมื่อผู้เขียนตั้งคำถามเช่นนี้กับตัวเองและพยายามขบคิดแสวงหาคำตอบอยู่ระยะหนึ่งจึงทำให้ตระหนักถึงคำตอบที่น่าจะเป็นว่า ถ้าไม่พิจารณาประโยชน์เฉพาะหน้าทางการเมืองอื่นใดของนักการเมืองผู้กล่าวถ้อยคำเหล่านี้แล้ว ด้วยการเคารพต่อหลักการ เคารพต่อเหตุผลที่สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานที่ค้ำจุนความเป็นธรรมของระบอบนั้นๆ เช่น เคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ต่อกฎหมายของรัฐที่ออกมาโดยชอบนั้น ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่เพียงนักการเมืองและประชาชนจะกล่าวด้วยลมปากเท่านั้น แต่พลเมืองแต่ละคนกลับจะต้องตระหนักด้วยตนเองอยู่เสมอ อีกทั้งจะต้องปฏิบัติ บังคับใจตนให้แสดงออกทั้งทางกาย วาจาและความคิดให้สอดคล้องกับหลักการและคุณค่าพื้นฐานของระบอบนั้นด้วย เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ทัศนคติอันอื่นที่เป็นการทำลายล้างหลักการและคุณค่าของประชาธิปไตยสามารถเบียดแทรกเข้ามาสู่ความคิดและจิตใจของพลเมืองได้ เพราะฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ประชาธิปไตยในประเทศที่ถือกันว่าเป็นแม่แบบนั้น หากใช้ประชาธิปไตยในกระดาษหรือมีอยู่แต่ในหนังสือตำราเท่านั้น แต่ประชาธิปไตยนั้นเป็น “วิถีชีวิต” ที่แสดงออกและเห็นได้ชัดเจนอยู่ในท้องถนน ในร้านขายสินค้า ในสถานที่ทำงาน ในรัฐสภา แล้วจึงมีลายลักษณ์อักษรเขียนยืนยันอีกครั้งอยู่ในบทกฎหมาย

ดังนั้น ทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตยซึ่งจะเป็นพลังผลักดันการเปลี่ยนแปลงจะต้องเกิดจากการที่สมาชิกของสังคมตระหนักรู้ เข้าใจถึงคุณค่าของหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยอย่างจริงจังและแท้จริง กล่าวอีกทางหนึ่งก็คือ มีทั้งปัญญาญาณประชาธิปไตยและประพฤติกรรมตรงต่อจริยธรรมประชาธิปไตยด้วยนั่นเอง

๔. ลักษณะที่เรียกได้ว่า เป็น “ทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตย” ที่ปรากฏในข้อเขียนของปรีดีฯ

ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนจะพยายามเก็บความ สรุปลงและชี้ให้เห็นว่า แม้ปรีดีฯ จะมีได้ระบุโดยตรงว่า “อะไรคือทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตย” แต่ปรีดีฯ มัก

ยกตัวอย่างอยู่เสมอว่า อะไรบ้างคือทัศนคติที่ไม่เป็นประชาธิปไตย

ก่อนอื่น คงจะต้องขอทบทวนก่อนว่า ในความคิดของปรีดีฯ นั้น ทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตยจะปรากฏขึ้นในสังคมหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับขั้นตอนพัฒนาการของสังคมนั้นๆ เอง ซึ่งความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสัมพันธ์ภาพทางการเมืองในสังคมจะเป็นตัวกำหนดหรือกำกับทิศทางอยู่มีใช่น้อย และดังที่กล่าวมาในหัวข้อที่ ๒ แล้วว่า ทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตยกำเนิดขึ้นในสังคมมนุษย์ในยุคปฐมสหการ (ขั้นที่ ๑) มาแต่เดิม และเลือนหายไปนในสังคมทาส (ขั้นที่ ๒) และสังคมศักดินา (ขั้นที่ ๓) และกลับฟื้นตัวขึ้นใหม่อีกครั้งในสังคมทุนนิยม (ขั้นที่ ๔) แม้แต่ในระบบทุนนิยมเองก็อาจเกิดทัศนคติที่ไม่เป็นประชาธิปไตยได้เช่นกัน จะเห็นได้ชัดว่า ระบบสังคมทาสและศักดินา (และทุนนิยมด้วยในบางกรณี) จึงก่อกำเนิดความสัมพันธ์ในสังคมที่ลดคุณค่าความเป็นมนุษย์และก่อให้เกิดชนชั้นทางสังคมขึ้น กล่าวคือ เป็นสังคมที่คนส่วนน้อยเบียดเบียนคนส่วนใหญ่ ซึ่งแน่นอนว่า ในสังคมทาสและศักดินาย่อมมีทัศนคติที่ลดความสำคัญของคนส่วนใหญ่ลง และการลดความสำคัญของคนส่วนใหญ่ลงนี้เองจึงเป็นการลดความสำคัญของทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตยลงไปด้วยในตัว

ทัศนคติที่ไม่เป็นประชาธิปไตย เช่น ทัศนคติสังคมในระบบทาส ระบบศักดินา และในระบบทุนนิยม มีลักษณะสำคัญและอาจส่งผลกระทบต่อในหลายประการ ซึ่งผู้เขียนจะลองวิเคราะห์เป็นลำดับในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) การหล่อหลอมทางความคิดและปัญญา

การหล่อหลอมความคิดหรือการหล่อหลอมในทางปัญญาหรือความเคยชินซึ่งสนับสนุนการเบียดเบียนของคนกลุ่มน้อยต่อคนกลุ่มใหญ่ กล่าวคือ ความเคยชินของคนส่วนใหญ่ต่อการถูกเบียดเบียนมาช้านานจึงทำให้ดูเหมือนการเบียดเบียนเป็นเรื่องปกติ เพราะมีทัศนคติเช่นนี้กำกับวิถีชีวิตอยู่ แต่คนส่วนใหญ่ก็อาจเกิดจิตสำนึกหรือทัศนคติใหม่ขึ้นได้เช่นกัน

ในประเด็นนี้ หากพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วน โดยเฉพาะในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของไทยเรา ซึ่งมักจะไม่ส่งเสริมให้เกิด “กระบวนการคิดที่แท้จริงและการวิเคราะห์ความคิดอย่างลึกซึ้ง” แล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่า คนไทยโดยส่วนใหญ่อาจพอใจแต่เพียงได้รับการ “ป้อนให้จำและเข้าใจ” เท่าที่ผู้มีอำนาจในสังคมต้องการเท่านั้น อีกนัยหนึ่ง คนส่วนใหญ่ไม่จำเป็นต้องรู้และคิดให้มากกว่าที่สังคมได้บอกไว้แล้ว โดยตนเองก็ไม่ปรารถนาที่จะนำสิ่งนั้นมา “คิดและวิเคราะห์” ให้แตกย่อยและกว้างขวางออกไปแต่อย่างใด

เมื่อสิ่งที่รับรู้ปราศจาก “การขัดเกลา” ผ่านกระบวนการคิดของตนเองอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากสังคมมีกระบวนการกล่อมเกลาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอยู่เป็นเวลานาน สิ่งนั้นย่อมอาจกลายเป็น “สรวงที่มั่นคง” เป็นกำแพงที่ปิดกั้นศักยภาพทางปัญญาไปได้ในที่สุด แม้แต่ตนเองก็ไม่อาจตระหนักหรือสำนึกรู้ได้เลยก็เป็นได้ ในกรณีนี้เช่นนี้ หากนำหลักการและฐานความคิดของปรีดีฯ ช่างต้นมาริเคราะห์ก็ที่น่าจะเป็นว่า คนในสังคมไทยส่วนใหญ่ถูกกำหนดให้รู้และคิดเท่าที่ผู้มีอำนาจในสังคมต้องการ โดยปราศจากการทบทวนตรวจสอบและเลือกสรรด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิงว่า สิ่งซึ่งรับรู้และเข้าใจนั้น แท้จริงแล้วคืออะไรกันแน่ และหากจะกล่าวให้ถึงที่สุดตามทัศนะของปรีดีฯ ก็คือ การตั้งคำถามที่ว่า สิ่งแต่ละคนรับรู้และเข้าใจอยู่แล้วนั้นเป็นทัศนะที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมประชาธิปไตยหรือไม่นั่นเอง

ดังนั้น หากยอมรับว่า การสร้างทัศนะคติย่อมเกิดจากกระบวนการคิดและวิเคราะห์ เพื่อสร้างความเข้าใจผ่านความหมายและการใช้ภาษาของมนุษย์ในเรื่องต่างๆ แล้ว การย่ำคิดทบทวน การตรวจสอบซ้ำแล้วซ้ำเล่าถึงความเป็นไปได้และมุ่งเกาะเกาะไปยังแก่นสาระที่แท้จริงของสิ่งที่รับรู้และเข้าใจอยู่เดิมนั้น ย่อมเสมือนการชำระสิ่งสกปรกคราบโคลที่เคลือบผิววนออกออกไปจากแก่นสาระ และนี่เองที่อาจเรียกได้ว่า เป็นการใช้เสรีภาพทางความคิดอย่างเต็มตามความหมาย ซึ่งควรจะกล่าวในที่นี้ด้วย

ว่า การสร้างให้เกิดจิตใจวิเคราะห์วิจารณ์ อย่างที่ปรีดีฯ อธิบายถึงจิตใจวิทยาศาสตร์ (Scientific Spirit) รวมถึงการสร้างทัศนคติและเจตจำนงของบุคคล อีกทั้งการตัดสินใจของบุคคลแล้วลงมือกระทำการในเรื่องต่างๆ นั้น ในที่สุดแล้วล้วนมีพื้นฐานจากกระบวนการพื้นฐานด้านความคิดเช่นที่กล่าวมานี้ทั้งสิ้น ด้วยเหตุที่ว่า การใช้ความคิดเช่นนี้ก็คือ การใช้เสรีภาพ เป็นการใช้เสรีภาพเพื่อปลดเปลื้องตนเองออกจากมายาคติ ความหลงมกมาย และซากทัศนคติต่างๆ ที่ไม่พึงประสงค์ทั้งปวง เพื่อเข้าถึงสิ่งจริงแท้ที่เป็นแก่นและสาระที่แท้จริงอันทรงคุณค่าของสิ่งนั้น

ดังนั้น เราจึงควรเน้นย้ำในที่นี้อีกครั้งด้วยว่า การเข้าถึง “ทัศนะทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตย” ตามแนวคิดประชาธิปไตยสมบูรณ์ของปรีดีฯ จึงมิได้หมายความว่า ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อประชาธิปไตยที่ผ่านมาจากคำอธิบายอย่างละเอียดลออและรัดกุมรอบคอบของนักปราชญ์ ในตำราหรือจากชั้นเรียน หรือแม้แต่การลงมือกระทำการใดที่สังคมยกย่องว่า ช่วยสนับสนุนประชาธิปไตย แต่เพียงอย่างเดียวก็หาใช่ว่าจะมีประชาธิปไตยสำเร็จเสร็จแล้วก็ตาม

การเข้าถึง “ทัศนะทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตย” ยังหมายความลึกลงไปถึง การสร้างความตระหนักและสำนึกในคุณค่าของประชาธิปไตยที่มีต่อบุคคลและสังคมขึ้นจากภายในตนเอง โดยผ่านกระบวนการคิดอย่างแท้จริงและการวิเคราะห์ความคิดอย่างลึกซึ้งและรอบด้าน (เช่นที่ปรีดีฯ เองก็ได้ให้นิยามประชาธิปไตยไว้อย่างรอบด้านดังที่กล่าวแล้ว) ถึงขนาดเรียกได้ว่า ความคิดและการกระทำได้บรรจบเข้าด้วยกันอย่างเป็นเอกภาพในตัวบุคคลนั้นๆ นับเป็นการใช้เสรีภาพของความคิดและเสรีภาพในทำนองนี้ย่อมยืนยันศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้อย่างเต็มตามความหมาย และนี่เองที่อธิบายได้ว่า เหตุใดปรีดีฯ จึงได้ใช้ภาษาลาติน *Animi Cultura* อธิบายถึงทัศนะทางสังคมที่มีลักษณะเป็น “จิตใจที่เกิดขึ้นหรือเพาะขึ้น” จากปัจจัยภายนอก และบุคคลได้ใช้เป็นหลักนำในการปฏิบัติหรือตัดสินใจในเรื่องต่างๆ อีกนัยหนึ่ง เป็นกระบวนการ

การสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยขึ้นในทางสังคมให้สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยในทางการเมืองด้วยอีกโสดหนึ่ง

ทัศนคติทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตยที่ปรกติได้หยิบยกมาอธิบายหรือได้แสดงให้เห็นจากการกระทำของปรกติเองนั้น ยังต้องถือว่าเป็นเพียงตัวอย่างในบางกรณี ซึ่งปรกติ ก็ได้ฝากประเด็นในการศึกษาทำความเข้าใจไว้แล้ว (ด้วยอาจเล็งเห็นแล้วว่า ความเปลี่ยนแปลงของสังคมซึ่งมีอยู่เป็นนิจนั้นย่อมก่อให้เกิดสภาพการณ์ใหม่ขึ้นเสมอในการที่จะต้องวินิจฉัยโดยรอบคอบว่า อะไรคือทัศนคติทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตย) โดยเน้นย้ำทั้งในทางการแสวงหาความเข้าใจเชิงทฤษฎีและต้องพิสูจน์ผลที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติเป็นสำคัญ

(๒) ระบบหรือแนวคิดทางวัฒนธรรมบางประการที่ฝังรากลึกในสังคม

ในพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ แม้ระบบเศรษฐกิจและการเมืองในสังคมเก่าจะสิ้นสูญไปแล้วก็ดี แต่ทัศนคติในระบอบเก่าอาจยังแฝงตัวหรือยังมีได้สิ้นสุดตามระบบสังคมเก่านั้นไปด้วยก็อาจเป็นไปได้ กล่าวคือ ทัศนคติในระบอบเก่าอาจสืบทอดมาอย่างชนรุ่นใหม่ของสังคมใหม่ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมและความคิดของชนรุ่นใหม่นั้นไม่มากนักน้อย ซึ่งแน่นอนว่าในปัจจุบัน เราก็อาจหยิบยกคำนิยมหรือวัฒนธรรมของสังคมไทยบางประการมาพิจารณาได้เช่นกันว่า สอดคล้องกับทัศนคติทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตยหรือไม่

ยกตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมไทยที่ถือว่า “ผู้น้อยต้องเคารพผู้ใหญ่” นั้นก็น่าจะพึงตั้งคำถามกันได้แล้วว่าเป็นคำสอนทางวัฒนธรรมที่มีความเหมาะสมและถูกต้องในทุกสถานการณ์โดยไม่มีข้อยกเว้นเลยหรือไม่ เช่น กรณีปกติที่อาจเกิดขึ้นในห้องประชุม อาทิ ผู้น้อยได้แสดงความคิดเห็นที่มีเหตุผลเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับกันได้ แต่อาจขัดหรือแย้งกับความคิดของผู้ใหญ่บางท่าน ในกรณีนี้

ผู้น้อยและผู้ใหญ่พึงกระทำเช่นไรเพื่อเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมทางสังคมแบบประชาธิปไตย หรือการที่ผู้เข้าประชุมถกเถียงกันเกี่ยวกับ “งาน” ในบางประเด็นและนี้อาจตกลงกันได้เลย กรณีนี้พึงถือได้ด้วยหรือไม่ว่า คู่กรณีมีปัญหาขัดแย้งระหว่างกัน “เป็นการส่วนตัว” อยู่ด้วย เป็นต้น

(๓) ความยึดมั่นในผลประโยชน์ของตนและความพยายามฝืนกระแสความเปลี่ยนแปลง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดาบุคคลที่ยึดถือทัศนคติที่ตกค้างมากจากระบบเดิม (เช่น ระบบทาส เป็นต้น) โดยไม่เข้าใจการเปลี่ยนแปลงและถือเอาประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ ก็มักมีพฤติกรรมหรือดำเนินการฟื้นฟูทิศทางที่เอื้อให้เกิดระบบความสัมพันธ์ทางสังคมระบบเก่านั้นขึ้นมาอีก (เช่น ความสัมพันธ์เยี่ยงนายและทาสซึ่งมีลักษณะเผด็จการอยู่ในตัว)

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้เขียนเชื่อว่า “ทัศนคติทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตย” ของปรกติฯ นั้นปัจจุบันได้กลายมาเป็นประเด็นการต่อสู้ในท่ามกลางสถานการณ์ทางการเมืองอันแหลมคมอีกครั้ง นับแต่ภายหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นต้นมา อาจกล่าวได้ว่า ประชาธิปไตยสมบูรณ์ในทัศนคติของปรกติฯ นั้นย่อมไม่อาจบรรลุได้ หากปราศจากทัศนคติหรือวัฒนธรรมที่เป็นประชาธิปไตยในหมู่ราษฎรไปพร้อมๆ กัน กรณีนี้ เราย่อมจะเห็นได้ชัดว่า องค์ประกอบของประชาธิปไตยอันมีลักษณะที่เป็นนามธรรมเช่นนี้ย่อมมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการมีประชาธิปไตยในทางเศรษฐกิจและประชาธิปไตยในทางการเมืองการปกครองและกฎหมายแต่อย่างใดเลย และในท้ายที่สุด ผู้เขียนจึงหวังด้วยว่า บทความนี้น่าจะถูกใจให้มวลราษฎรเห็นถึงความสำคัญของ “การอภิวัฒน์วัฒนธรรมประชาธิปไตย” ในบ้านเมืองนี้ให้ยิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่จะมีขึ้นในอนาคตอันใกล้

แนวคิดที่ว่าประชาธิปไตยสมบูรณ์ของปรีดี พนมยงค์

กระบวนการขับเคลื่อน
(จำลองจากความเป็นจริง)

อุดมคติประชาธิปไตย
(เป้าหมายของกระบวนการ)

โครงสร้างทางการเมือง (เบื้องต้น) ที่เป็นทางการ

: บทบัญญัติรัฐธรรมนูญในฐานะกฎหมายแม่บท/กฎหมายพื้นฐาน

ระบบความสัมพันธ์ดั้งเดิม

สังคม

: บุคคลกับบุคคล

การเมือง

: รัฐกับพลเมือง

ระบบวัฒนธรรมในสังคม

: ทักษะทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตย

สังคม

: บุคคลกับบุคคล

การเมือง

: รัฐกับพลเมือง

ระบบเศรษฐกิจ

: เงื่อนไข/สภาพการณ์ทางวัตถุของระบบความสัมพันธ์ทางสังคม

ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ : มาตรฐานคุณภาพนิยม

การกลับไปหาความสัมพันธ์แบบประชาธิปไตยปฐมเสถียรภาพ
(สมาชิกของสังคมต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการผลิตชีวิตปัจจัย)

แนวคิดที่ว่าด้วยทัศนะทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตยของปรีดี พนมยงค์

ความสำคัญ
ที่มีต่อ
ระดับความเป็น
ประชาธิปไตย

สังคมมนุษย์จะดำเนินไปสู่รูปใดนั้น ก็โดยความเคลื่อนไหวของมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ
มนุษย์จะสามารถผลักดันให้สังคมก้าวหน้าไปสู่ระบบประชาธิปไตยทั้งในทางเศรษฐกิจ
และการเมืองได้นั้น ก็ต้องมีทัศนะสังคมที่เป็นประชาธิปไตยยึดถือเป็นหลักนำ
ในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม
ถ้าหากผู้ใดต้องการระบบประชาธิปไตยสมบูรณ์ หรือแม้แต่ต้องการเพียงระบบประชาธิปไตย
ทางการเมืองแต่ยึดถือทัศนะทางสังคมที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยเป็นหลักนำแล้ว
ก็ย่อมดำเนินกิจกรรมไปตามแนวทางที่ไม่อาจเข้าสู่ระบบประชาธิปไตยตามความต้องการนั้นได้ ...
(๑)

อะไรคือ
ทัศนะสังคม
ที่เป็น
ประชาธิปไตย

อะไรคือ ทัศนะประชาธิปไตยทางสังคม ก็เป็นปัญหาที่ต้องพิจารณาค้นคว้า
ทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ ...
ผมจึงขอมอบให้ท่านทั้งหลายค่อย ๆ หาเวลาไตร่ตรอง แล้ววินิจฉัยเพื่อแสวงหา
ทัศนะประชาธิปไตยทางสังคมเป็นหลักนำ ...
(๒)

ทรศนะทางสังคม เป็น “จิตใจที่เกิดขึ้นหรือเพาะขึ้น” (ภาษาละตินว่า “Animi Cultura”) จากระบบเศรษฐกิจที่เป็นรากฐานและจากระบบ
การเมืองที่เป็นโครงสร้างเบื้องต้นนั้น เป็นหลักนำจิตใจของมนุษย์ในสังคมให้ปฏิบัติ (*)

หลัก
การตรวจสอบ
ทัศนะสังคม ๆ
ดังกล่าว

... ย่อมพิสูจน์จากผลแห่งการดำเนินทัศนะที่ยึดถือ
คือถ้าทัศนะนั้นนำไปสู่การปฏิบัติที่บังเกิดผลให้สังคมมีระบบประชาธิปไตยสมบูรณ์
หรือแม้แต่ระบบประชาธิปไตยทางการเมืองเป็นเบื้องต้นแล้ว ทัศนะนั้นก็อยู่ในจำพวก
ประชาธิปไตยถ้าไม่บังเกิดผลดังกล่าว ก็สมควรวิเคราะห์พิจารณาว่า ทัศนะนั้นขัดต่อความ
เป็นประชาธิปไตยและเป็นทัศนะที่สนับสนุนให้ระบบที่มีใช่ประชาธิปไตยดำรงคงอยู่ได้ トラบ
เท่าที่ทัศนะนั้นยังมีอิทธิพลอยู่ในสังคม ...
(๓)

ที่มา : (๑) - (๓) จาก อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด ; (*) จาก พิศาระหัศพิ์ “สังคม” “มนุษย์สังคม” “ชาติ” “ประชาชาติ” “ปิฎกภูมิ”
“มาตุภูมิ” “รัฐ”

ตัวอย่างทัศนะทางสังคมซึ่งถูกหยิบยกขึ้นอธิบายหรือแสดงออกจากการกระทำของปรีดี พนมยงค์

มีลักษณะประชาธิปไตย	มีลักษณะขัดขวางประชาธิปไตย
<p>อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎร</p> <p style="text-align: center;">*</p> <p>ระบบของสังคมที่ทำให้มวลราษฎรมีพลังผลักดันให้สังคมก้าวหน้า ก็คือระบบประชาธิปไตย</p> <p style="text-align: center;">**</p> <p>ระบบประชาธิปไตยเกิดขึ้นตามธรรมชาติพร้อมกันกับ การมีมนุษยชาติในโลกนี้ ต่อมา ระบบประชาธิปไตยปฐมกาล ได้ถูกทำลายโดยระบบทาสและระบบศักดินา</p> <p style="text-align: center;">***</p> <p>ระบอบประชาธิปไตยนั้น เราหมายถึง ประชาธิปไตยอันมี ระเบียบตามกฎหมายและศีลธรรม และความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ใช่ ประชาธิปไตยอันไม่มีระเบียบ หรือประชาธิปไตยที่ไร้ศีลธรรม</p>	<p>[ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง และทัศนะ ทางสังคมที่เกิดขึ้นพร้อมกันกับ สังคมทาส สังคมศักดินา และสังคมทุนนิยม ซึ่งต่างก็เป็นระบบสังคมที่ปฏิเสธและไม่ใส่ใจต่อ ความทุกข์ยากและสิทธิมนุษยชนของพลเมือง ส่วนข้างมากในสังคม]</p>
<p>การใช้สิทธิโดยไม่มีขอบเขตภายใต้กฎหมายหรือศีลธรรม หรือใช้สิทธิโดยไม่สุจริต ไม่ใช่หลักของประชาธิปไตย</p> <p style="text-align: center;">*</p> <p>ในทางการเมือง การใช้สิทธิตามระบอบประชาธิปไตยต้องทำ โดยความบริสุทธิ์ใจ</p> <p>มุ่งหวังผลส่วนรวมจริง ๆ ไม่ใช่มุ่งหวังส่วนตัว หรือมีความอิจฉาริษยา อันเป็นมูลฐานเนื่องมาจากความเห็นแก่ตัว (เอโกอิสม์) ความสามัคคีธรรมหรือระบอบประชาธิปไตยอันแท้จริงจึงจะเป็นไปได้</p> <p style="text-align: center;">**</p> <p>เสรีภาพไม่ได้หมายความว่า มนุษย์จะทำอะไรได้ทุกอย่าง ตามความพอใจ</p> <p>ถ้าเช่นนั้นก็กลายเป็นอนาคิสต์ คือการไม่มีรัฐบาล เสรีภาพจึงต้องมี ระเบียบ เสรีภาพต้องอยู่ในวงเขตของกฎหมายและศีลธรรม มนุษย์เรามีเสรีภาพจะทำอะไรได้ แต่ต้องไม่เป็นการประทุษร้ายเสียหายแก่ผู้อื่น หรือไม่ทำให้เกิดความ ระส่ำระสายในบ้านเมือง</p>	
<p>ความเสมอภาคเท่าเทียมกันของบุคคล</p> <p>[จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้เสนอให้ยกเลิกบรรดาศักดิ์ของไทย ที่มีอยู่เดิม และให้สถาปนาฐานันดรเจ้าศักดินาตามแบบฝรั่งเศสขึ้นใหม่ โดยทายาทผู้นั้นสามารถสืบทอดฐานันดรต่อไปได้ ปรีดีซึ่งเป็นรัฐมนตรีได้คัดค้านนโยบายนั้น โดยเห็นว่า ขัดต่ออุดมคติของคณะราษฎร]</p>	

ตัวอย่างทัศนคติทางสังคมซึ่งถูกหยิบยกขึ้นอธิบายหรือแสดงออกจากการกระทำของปรีดี พนมยงค์

มีลักษณะประชาธิปไตย	มีลักษณะขัดขวางประชาธิปไตย
<p>เลื่อมใสและเคารพวิถีทางแก้ปัญหตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและระบอบรัฐสภา</p> <p style="text-align: center;">*</p> <p>ระบอบรัฐธรรมนูญไม่ใช่ระบอบลอร์ดโผน แต่เป็นระบอบที่ต้องการความมั่นคงถาวร และดำเนินการด้วยความสุขุมละเอียดลอองานบางอย่างอาจทำได้ช้า แต่สิ่งไรที่ทำไปแล้วย่อมเป็นแน่ใจว่าเราได้พินิจพิเคราะห์โดยรอบด้าน</p> <p style="text-align: center;">**</p> <p>แม้ในการต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งในการต่อต้านนั้นอาจจะมีคามจำเป็นที่จะต้องตั้งรัฐบาลชั่วคราวแต่ข้าพเจ้าก็เลือกเอาทางที่จะตั้งรัฐบาลตามระบอบรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ ข้าพเจ้าไม่มีเหตุผลอันใดที่จะกลายมาเป็นศัตรูของระบอบประชาธิปไตย</p>	<p>[ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง และทัศนคติทางสังคมที่เกิดขึ้นพร้อมกันกับสังคมทาส สังคมศักดินา และสังคมทุนนิยมซึ่งต่างก็เป็นระบบสังคมที่ปฏิเสธและไม่ใส่ใจต่อความทุกข์ยากและสิทธิมนุษยชนของพลเมืองส่วนข้างมากในสังคม]</p>
<p>สนับสนุนแนวทางกระจายอำนาจการปกครอง</p> <p>[เช่น ส่งเสริมการปกครองแบบเทศบาล กระจายอำนาจบังคับบัญชาฝ่ายทหารและตำรวจไปยังส่วนท้องถิ่น (ข้อเสนอของปรีดี ฯ ในการให้สัมภาษณ์คลอเดีย รอสส์ เมื่อวันที่ ๑๓ มกราคม ๑๕๑๗) เป็นต้น]</p>	
<p>ไม่ถือรั้นตั้งต้น เคารพต่อการตัดสินใจโดยมติเสียงข้างมาก</p> <p style="text-align: center;">*</p> <p>[ปรีดีในฐานะรัฐมนตรีผู้ได้รับมอบหมายให้ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจขอลาออกตามวิถีทางประชาธิปไตย เมื่อรัฐมนตรีเสียงข้างมากไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงฯ โดยแจ้งว่า หากมีโอกาสจะลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรและจะนำเค้าโครง ฯ เสนอต่อราษฎรในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่หากจะมีขึ้น]</p> <p style="text-align: center;">**</p> <p>[ปรีดีในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเสนอความเห็นให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยื่นบันทึกลับแก่รัฐบาลวิซี (ตั้งขึ้นภายหลังที่ฝรั่งเศสพ่ายแพ้แก่เยอรมันในสงครามโลกครั้งที่ 2) เพื่อคืนดินแดนที่ฝรั่งเศสได้ไปจากสยามตั้งแต่ ร.ศ.112 หรือให้ศาลโลกวินิจฉัยในกรณีนี้ เมื่อรัฐบาลวิซีไม่คืนให้รัฐบาลก็ใช้วิธีการทางทหารเพื่อเอาคืนดินแดนนั้น แม้จะไม่เห็นด้วยกับนโยบายดังกล่าว]</p> <p>“ในฐานะที่ผมเคารพเสียงข้างมากในรัฐบาล ก็ได้ปฏิบัติตามนโยบายส่วนรวม คือในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้จัดหาเงินเพื่อค่าใช้จ่ายในการทหารเป็นจำนวนมากให้อย่างสมบูรณ์รวดเร็ว โดยมีได้ขาดตกบกพร่องแต่อย่างใดในการทหารและไม่กระทบถึงเสถียรภาพของเงินตราไทยในสมัยนั้น”</p>	

ตัวอย่างทัศนคติทางสังคมซึ่งถูกหยิบยกขึ้นอธิบายหรือแสดงออกจากการกระทำของปรีดี พนมยงค์

มีลักษณะประชาธิปไตย	มีลักษณะขัดขวางประชาธิปไตย
<p>ความเห็นแก่ผู้อื่นเป็นส่วนรวม (Altruism) ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่กดขี่เบียดเบียนระหว่างกัน (โดยเฉพาะในสังคมปฐมสหกร) มีความต้องการระบบสังคม ที่จะช่วยให้พลเมืองส่วนข้างมากมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น</p>	<p>ความเห็นแก่ตัว (Egoism) ถือประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่กว่าส่วนรวม รวมถึงการทะนงตนว่า ยิ่งใหญ่หรือวิเศษกว่าคนอื่น เกิดขึ้นพร้อมๆ กับสังคมที่มีชนชั้น (สังคมทาส/ศักดินา/ทุนนิยม)</p>
<p>ความรักชาติ (Patriotism) คือรักทุกเชื้อชาติและชนชาติที่ประกอบเป็นชาติเดียวกัน</p>	<p>เชื้อชาตินิยม (Racism) คือรักเฉพาะคนชาติเดียวกันหรือคั้งชาติ จนเกิดขอบเขต</p>
<p>มีความคิดเป็นวิทยาศาสตร์ (Scientific Spirit) ปราศจาก ความคิดที่เจือ อกติต้องใช้ปัญญาประกอบด้วยสติ พัฒนาระบบปกครอง ของประเทศไทยให้บรรลุถึงซึ่งระบบประชาธิปไตยสมบูรณ์และ ป้องกันชาวไทยผู้รักชาติไทยแท้จริง มิใช่หลงเชื่อการโฆษณาที่จะดึง การปกครองของประเทศไทยให้ถอยหลังเข้าคลอง</p>	<p>หลงติด/ยึดถือไสยศาสตร์และความมงมายไร้ปัญญา รวมทั้งประเพณีโบราณล้าสมัย มีลักษณะ “จำต้องเชื่อฟังอย่างหลับหูหลับตา (Blind Obedience)” เป็นลักษณะของข้าไพร่ในระบบทาสและศักดินา จึงไม่อาจเกิดจิตใจแบบวิทยาศาสตร์ได้</p>

คณะราษฎรกับเศรษฐกิจไทย*

รองศาสตราจารย์ ดร.พจน์ อูยานนท์
สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี ๒๔๗๕ ท่ามกลางเศรษฐกิจตกต่ำในทศวรรษ ๒๔๗๐ ซึ่งนำโดยคณะทหารและพลเรือนนั้น มีความคาดหวังว่า “คณะราษฎร” จะนำอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะบทบาทของรัฐในการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งจะนำมาซึ่งการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ รวมทั้งสร้างความผาสุกให้แก่ประชาชนโดยทั่วไป แต่ปัจจัยหลายอย่างมีผลต่อข้อจำกัดต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของคณะราษฎรที่สำคัญคือ ข้อจำกัดจากสนธิสัญญาเบาริง แผนนโยบายอนุรักษ์ทางเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมและเสถียรภาพเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยเฉพาะก่อนปี ๒๔๘๔

เศรษฐกิจได้ตกต่ำทั่วโลก โดยเริ่มจากสหรัฐอเมริกาในปี ๒๔๗๒ เข้าสู่ยุโรปและประเทศอื่นๆ หลังจากนั้นภาวะเศรษฐกิจตกต่ำที่เกิดขึ้นทั่วโลกส่งผลให้ธุรกิจปิดตัวลงและล้มละลาย การว่างงานเพิ่มขึ้นระดับสูง ราคาสินค้าทั้งอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง หนี้สินต่างประเทศเพิ่มขึ้น หลายประเทศโดยเฉพาะประเทศชั้นนำทางอุตสาหกรรมได้ใช้นโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมโดยการตั้งกำแพงภาษีและโควตานำเข้าเพื่อปกป้องอุตสาหกรรม และบรรเทาการขาดดุลการค้าและดุลการชำระเงิน เศรษฐกิจตกต่ำในทศวรรษ ๒๔๗๐ ก็มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยเป็นอันมาก ที่สำคัญคือ ราคาข้าวได้ตกต่ำลงถึง ๒ ใน ๓ ชวนาสูญเสียที่ดิน และภาวะหนี้สินเพิ่มขึ้น โรงงานและธุรกิจทั้งกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดปิดตัวลง การว่างงานเพิ่มขึ้น^๖ เศรษฐกิจตกต่ำ ยังมีผลต่อการเพิ่มขึ้นของอำนาจทางการเมืองเพื่อแสวงหา

แนวทางเศรษฐกิจใหม่ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำทั้งประเทศอุตสาหกรรมและประเทศด้อยพัฒนาโดยทั่วไป เช่น สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา เยอรมนี และหลายประเทศในอเมริกาใต้

ที่สหราชอาณาจักร เศรษฐศาสตร์ของเคนส์ (Keynesian Economics) ได้ถือกำเนิดในปี ๒๔๗๘ หนังสือของ จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ (John Maynard Keynes) คือ The General Theory of Employment, Interest and Money (หรือภาษาไทยเรียกว่า ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการจ้างงาน, ดอกเบี้ย และเงินตรา) ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ครั้งสำคัญ โดยแกนกลางของเศรษฐศาสตร์เคนส์ คือ ได้ปฏิรูปทฤษฎีเงินตรา บทบาทของรัฐบาลในทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะนโยบายการคลังแบบขยายตัวหรือแบบขาดดุลเพื่อ

* ปรับปรุงและเรียบเรียงจากบทความชื่อเดียวกันซึ่งเสนอต่อที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “จาก ๑๐๐ ปี ร.ศ. ๑๓๐ ถึง ๘๐ ปี ประชาธิปไตย” ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๕ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้อง ๓๐๔ อาคารมหาจักรีสิรินธร

^๖ Wyatt (1984), Pasuk (1995).

กระตุ้นเศรษฐกิจ เศรษฐศาสตร์เคนส์ได้แผ่ขยายแนวคิดไปแทนที่ เศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกและสำนักนีโอคลาสสิกที่ใช้ “กลไกตลาด” หรือ “พลังตลาด” เป็นตัวแบบในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยฐานความคิดเชื่อว่า “เศรษฐกิจในระบอบทุนนิยมจะปรับตัวเข้าสู่สมดุลและมีการจ้างงานเต็มที่ในที่สุด” เศรษฐศาสตร์เคนส์เน้นการใช้นโยบายงบประมาณแบบขาดดุลและได้รับการยกย่องเปรียบเสมือนการปฏิวัติทางเศรษฐศาสตร์หรือที่เรียกว่า การปฏิวัติเคนส์ (Keynesian Revolution)

ในสหภาพโซเวียต ต้นทศวรรษ ๒๔๗๐ ใช้นโยบายวางแผนโดยรัฐบาลจากส่วนกลางและนโยบายเศรษฐกิจ ๕ ปี (Five-Year Plans) เร่งรัดการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เศรษฐกิจของรัสเซียแปรรูปจากเศรษฐกิจที่มีฐานการผลิตเป็นเกษตรสู่การเป็นประเทศมหาอำนาจทางอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของเศรษฐกิจขนาดใหญ่เป็นอันดับ ๒ ของโลก รองจากสหรัฐอเมริกาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒

ในเยอรมนี ในทศวรรษ ๒๔๗๐ ฮิตเลอร์ใช้นโยบายเศรษฐกิจวางแผนจากส่วนกลางอัดฉีดงบประมาณมหาศาลเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อผลิตอาวุธและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องในการเป็นแสนยานุภาพทางทหาร รวมทั้งจัดสรรงบประมาณจำนวนมหาศาลเพื่อการก่อสร้างกิจการสาธารณะของรัฐ โดยมีผลให้การว่างงานได้ลดลงเป็นจำนวนมาก

ที่สหรัฐอเมริกาแผนการนิวยอร์กของประธานาธิบดีรูเวลต์ (Roosevelt's New Deal) ในปี ๒๔๗๖ สนับสนุนให้มีการกระตุ้นการใช้งบประมาณเพื่อเพิ่มสวัสดิการของประชาชนโดยผ่านเงินโอนและเงินกู้ และเงินช่วยเหลือให้แก่ผู้ว่างงาน รวมทั้งกระตุ้นงบประมาณในกิจการสาธารณะของรัฐ เช่น การสร้างถนนหลวง เขื่อน กิจการ

สาธารณูปโภคต่างๆ ตลอดจนให้เงินชดเชยเกษตรกรเพื่อให้ลดเนื้อที่การเพาะปลูกสินค้าเกษตรกรรมเพื่อลดอุปทานของสินค้าเกษตรลง

สถานการณ์ทางเศรษฐกิจตกต่ำในทศวรรษ ๒๔๗๐ มีผลกระทบต่อสถานะการเงินของราชสำนักของไทยทั้งในสถานะส่วนบุคคลและกรมพระคลังข้างที่ซึ่งเป็นหน่วยงานบริหารพระราชทรัพย์ของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ แท้ที่จริงแล้ว ปัญหาวิกฤติการณ์ทางการเงินของราชสำนักได้ก่อตัวนับแต่ทศวรรษ ๒๔๖๐ ความยุ่งยากทางเศรษฐกิจภายในประเทศและของโลกในทศวรรษ ๒๔๖๐ คือ ความอ่อนแอของฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศการลดลงของรายรับของรัฐบาล การเพิ่มขึ้นการใช้จ่ายเกินตัวของราชสำนักในกิจการที่ไม่ก่อให้เกิดผลผลิตทางการผลิตผลของการล้มละลายของธนาคารเงินสยามและการขาดทุนอย่างมหาศาลของธุรกิจการเดินเรือและธุรกิจอื่นๆ (ตอนกลางทศวรรษ ๒๔๕๐) นอกจากจะมีหนี้สินเพิ่มขึ้นแล้วกรมพระคลังข้างที่ต้องประสบกับปัญหาการขาดแคลนเงินลงทุนในกิจการทางเศรษฐกิจต่างๆ ส่งผลให้การลงทุนได้ซบเซาลง เงินของกรมพระคลังข้างที่ในธนาคารฝรั่งเศสลดลงอย่างรวดเร็ว ช่วงปี ๒๔๕๓-๖๐ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ทรงเล่าว่า ในช่วงระหว่างปี ๒๔๖๖-๒๔๖๗ กรมพระคลังข้างที่ใช้เงินสูงถึง ๑๑.๕ ล้านบาท แต่ก็ยังไม่พอ และราชสำนักใช้เงินเกินงบประมาณตั้งแต่ปี ๒๔๖๖-๒๔๖๘ ในอัตราร้อยละ ๑๙ ๑๔ และ ๑๑๕ ตามลำดับ จากการใช้เงินเกินพระองค์มากเช่นนี้ ทำให้กรมพระคลังข้างที่ต้องประกาศขายที่ดิน ๒๙๓ แปลง^๓ หนี้ทั้งหมดของกรมพระคลังข้างที่ในปี ๒๔๖๘ มีเท่ากับ ๑๕ ล้านบาท^๔ และเมื่อรัชกาลที่ ๖ เสด็จสวรรคตในวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๖๘ หนี้สินส่วนพระองค์มีประมาณ ๕.๕ ล้านบาท ซึ่งนอกเหนือจาก ๔.๖ ล้านบาท ซึ่งท่านได้ยืมจากเงินคงคลัง^๕ สถานการณ์ความยุ่งยากทางเศรษฐกิจยังคงมีต่อไปโดยเฉพาะวิกฤติการณ์

^๓ ทวีศิลป์ (๒๕๒๘ : ๑๔๑).

^๔ กจช. ร.๗ คลัง ๑๙/๖ (๒๔๖๘/๖๙).

^๕ Greene (1999 : 169).

การเงินและการคลังของรัฐบาล เมื่อรัชกาลที่ ๗ เสด็จขึ้นครองราชย์ในปี ๒๔๖๘ ภาวะการเงินและการคลังของประเทศได้เริ่มตึงตัวอีกครั้งหนึ่ง ในปี ๒๔๖๙ มีการตัดทอนงบประมาณของราชสำนักหรืองบประมาณที่จัดสรรแก่กรมพระคลังข้างที่ลงร้อยละ ๓๗ รวมทั้งมีการลดข้าราชการและกำลังคนลง มีการตัดทอนงบประมาณของกระทรวงกลาโหมลงเท่ากับ ๑.๘๓ ล้านบาทและกระทรวงมหาดไทยลงเท่ากับ ๑.๔๕ ล้านบาท^๖ แม้ว่ารัฐบาลจะพยายามแก้ปัญหาวิกฤติการณ์ทางการคลัง โดยการเพิ่มภาษีโดยเฉพาะภาษีของผู้อาศัยอยู่ในเขตเมือง แต่ทว่าการเพิ่มขึ้นของภาษีไม่พอเพียงต่อการเพิ่มขึ้นของรายจ่าย รัฐบาลจึงต้องลดงบประมาณรายจ่าย ข้าราชการและลูกจ้างจำนวนมากได้ถูกปลดออก เช่น ในช่วงระหว่างเดือนเมษายน ๒๔๗๒ ถึงเดือนพฤศจิกายน ๒๔๗๒ มีจำนวนถึง ๑,๒๙๒ คน^๗ นโยบายการคลังที่เข้มงวดสร้างความไม่พอใจให้แก่ผู้คนเป็นจำนวนมาก และเมื่อภาวะเศรษฐกิจตกต่ำได้อุบัติขึ้นในตอนต้นทศวรรษ ๒๔๗๐ เหตุการณ์ดังกล่าวได้นำไปสู่การปฏิวัติการเปลี่ยนการปกครองในปี ๒๔๗๕

คณะราษฎรกับการพัฒนาเศรษฐกิจไทย

พ.ศ. ๒๔๗๕-๘๔

เจตจำนงของคณะราษฎรในการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ในทางเศรษฐกิจ (หนึ่งในหลัก ๖ ประการของคณะราษฎร) คือการนำพาประเทศไปสู่ความอุดมสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดย จะจัดหางานในราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก แม้ว่าคณะราษฎรจะยึดกุมอำนาจทางการเมือง แต่ก็**ขาดฐานอำนาจทางเศรษฐกิจ** จึงได้ขยายฐานอำนาจทางเศรษฐกิจของกลุ่มตนโดยแทรกแซงทางเศรษฐกิจในเบื้องต้น ช่วงปี ๒๔๗๕-๘๐ วิธีการที่สำคัญคือ การก่อตั้ง

รัฐวิสาหกิจ สนับสนุนคนไทยมีบทบาททางเศรษฐกิจโดยเฉพาะพ่อค้ารายย่อย สงวนอาชีพให้คนไทย กีดกันและต่อต้านชาวจีน มาตรการเพื่อจำกัดบทบาททางเศรษฐกิจคนจีนและสงวนอาชีพให้กับคนไทย เช่น ออกกฎหมายสงวนการให้สัมปทานรังนกแก่งค้ำการของรัฐบาลหรือตัวแทน ออกกฎหมายเพิ่มภาษีคนเข้าเมืองกับคนจีน ออกกฎหมายควบคุมอุตสาหกรรมฆ่าสัตว์ เพื่อให้อาชีพการขายเนื้อสัตว์นี้อยู่ในการดำเนินการของคนไทย ฯลฯ หลังจากนั้น ในทศวรรษ ๒๔๘๐ ขยายการก่อตั้งรัฐวิสาหกิจ การก่อตั้งและยึดกุมธนาคารพาณิชย์ การผูกขาดอุตสาหกรรมสีข้าว และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผูกขาดกิจการนำเข้า การกระจายและการขนส่งสินค้าบริโภค นำเข้า รวมทั้งสินค้าที่ผลิตได้ในประเทศ ตลอดจนไปถึงอำนาจทางการเมืองในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจโดยเฉพาะการเร่งรัดการพัฒนาอุตสาหกรรมโดยรัฐมีบทบาทนำเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและธนาคารพาณิชย์ขยายตัว^๘

ในช่วงปี ๒๔๗๕-๘๔ คณะราษฎรกลับเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาทางเศรษฐกิจน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ช่วงระยะเวลาดังกล่าวสังคมเศรษฐกิจไทยแทบไม่เปลี่ยนแปลงเลย เศรษฐกิจข้าวยังเป็นเศรษฐกิจหลักของประเทศ ทั้งการส่งออกและเป็นแหล่งการจ้างงานขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศสูงถึงมากกว่าร้อยละ ๘๐ ของกำลังแรงงานของประเทศ ภาคอุตสาหกรรมยังมีขนาดเล็กและแรงงานจีนก็ยังคงเป็นแรงงานสำคัญในการผลิต นอกจากโรงงานปูนซีเมนต์ โรงงานไม้ขีดไฟ โรงงานผลิตเบียร์แล้ว โรงงานเกือบทั้งหมดเป็นโรงงานขนาดเล็ก ผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศเป็นสำคัญ ในปี ๒๔๘๑ มีโรงงานในกรุงเทพฯ และธนบุรีมีทั้งสิ้น ๒๘๕ โรง โดยส่วนใหญ่เป็นโรงงานเครื่องหนัง ๓๒ โรง โรงสีข้าวและโรงเลื่อย ๒๗ โรง โรงงานทอผ้า ๒๖ โรง โรงงานผลิตขวดและกระป๋อง ๒๑ โรง และโรงงานทำเครื่องจักรกล (๑๒ โรง)^๙

^๖ Seksan (1989 : 480)

^๗ Seksan (1989).

^๘ ไปรตดู Suehiro (1996), Pasuk (1995).

^๙ อ้างใน Hewison (1989 : 402).

ปัจจัยสำคัญที่มีผลให้รัฐบาลโดยคณะราษฎรมีบทบาทค่อนข้างจำกัดในการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างปี ๒๔๗๕-๘๔ คือ

ประการแรก ข้อเสนอของ นายปรีดี พนมยงค์ ในปี ๒๔๗๖ แก่นำคนสำคัญของคณะราษฎร เรื่อง “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” ได้ถูกยับยั้ง โดยสาระสำคัญในเรื่องการเพิ่มพลังการผลิต โดยรัฐเป็นผู้วางแผนและบริหารจัดการทางเศรษฐกิจเสียเอง โดยมีการโอนทุนและโรงงานอุตสาหกรรมเป็นของรัฐ โดยให้ค่าตอบแทนแก่เจ้าของปัจจัยการผลิตในรูปพันธบัตรและหุ้นกู้สามัญ และควบคุมให้มีการลงทุนในกิจการที่เป็นประโยชน์ระยะยาวอย่างแท้จริง มีการเก็บภาษีมรดกและกระจายที่ดินถือครอง^{๑๐} รัชกาลที่ ๗ ก็คัดค้านเพราะเห็นว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจจะทำให้ลายเสีภาพของราษฎรบังคับกดขี่เหมือนทาส และจะนำประเทศไปสู่การปกครองแบบคอมมิวนิสต์ที่เกิดขึ้นในรัสเซีย แนวคิดของนายปรีดีได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีของฟรีดริช ลิสต์ (Friedrich List ค.ศ. ๑๗๘๙-๑๘๔๖) นักเศรษฐศาสตร์ชาวเยอรมัน ที่เห็นว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมรัฐควรมีบทบาทในทางเศรษฐกิจเพื่อให้ประเทศผลิตสินค้าเองทุกอย่าง ลิสต์สนับสนุนให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมทดแทนนำเข้าที่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐในรูปแบบต่างๆ เช่น กำแพงภาษี เมื่อโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดีถูกยับยั้งนายปรีดีได้ถูกบังคับให้ลี้ภัยไปต่างประเทศ และต่อมาได้เดินทางกลับเข้ามาในประเทศไทยโดยในปี ๒๔๗๖ หลังจากนั้นก็ไม่มีการฟื้นฟูเค้าโครงการเศรษฐกิจอีกเลย หากข้อเสนอของนายปรีดีประสบความสำเร็จ บทบาทรัฐในทางเศรษฐกิจทั้งการพัฒนาอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมย่อมมีมากขึ้น รวมทั้งมีการกระจายทรัพย์สินที่เป็นธรรมมากยิ่งขึ้น เพราะประชาชนได้มีส่วนร่วมและได้รับผลตอบแทนจากการผลิตอย่างเป็นธรรม

ประการที่ ๒ นโยบายการเงินและการคลังแบบอนุรักษณ์ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี ๒๔๗๕ การกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของไทยก็ยังคงเป็นแบบอนุรักษณ์นิยม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากที่ปรึกษาทางคลังชาวต่างประเทศ ส่วนใหญ่เป็นชาวอังกฤษ ซึ่งมีภูมิหลังแนวคิดแบบการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจมากกว่าจะเป็นการเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เน้นบทบาทของรัฐไปมีบทบาททางเศรษฐกิจ รัฐบาลไทยระมัดระวังพิเศษที่จะไม่อยู่ตรงกันข้ามกับสหราชอาณาจักรหรือประเทศยุโรปอื่นๆ เช่น ฝรั่งเศส เพราะกลัวอิทธิพลจากประเทศมหาอำนาจนั่นเอง โดยเฉพาะนโยบายที่ยกเลิกหรือไม่สนับสนุนการค้าเสรีซึ่งผลมาจากสนธิสัญญาเบาริ่งแนวนโยบายของอนุรักษณ์นิยมของที่ปรึกษาทางการคลังที่สำคัญ คือ ไม่สนับสนุนการค้าเสรีกับสาธารณรัฐ โดยเฉพาะหนี้ต่างประเทศดำเนินนโยบายแบบเมินเฉยหรือ passive ที่เน้นการรักษาเสถียรภาพ รักษาเศรษฐกิจระหว่างประเทศและในประเทศ คือ ดำรงไว้ซึ่งการรักษาค่าเงินเพื่อไม่ให้ก่อให้เกิดภาวะดุลบัญชีเดินสะพัด ดุลการชำระเงินขาดดุล ตลอดจนใช้นโยบายงบประมาณแบบสมดุล เพื่อไม่ให้มีผลกระทบต่อเงินเฟ้อและหนี้สาธารณะ เป็นต้น ที่ปรึกษาการคลังชาวอังกฤษที่สำคัญตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ คือ นาย ซี.ริเวตต์ คาร์แนค (C.Rivett Carnac) นาย ดับบลิว.เจ.เอฟ. วิลเลียมสัน (W.J.F. Williamson) และ เซอร์ เอ็ดเวิร์ด คุก (Sir Edward Cook) และนายฮอลล์-แพตช์ (Hall-Patch) ในช่วงปลายรัชกาลที่ ๖ ต่อช่วงรัชสมัยรัชกาลที่ ๗ ที่เศรษฐกิจเริ่มส่อเค้ากลางความยุ่งยากทางเศรษฐกิจและเข้าสู่เศรษฐกิจตกต่ำต่อมา ที่ปรึกษาทางการคลังได้เสนอให้ตัดรายจ่ายงบประมาณแผ่นดิน โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายด้านการป้องกันประเทศ และค่าใช้จ่ายของราชสำนักทั้งในส่วนที่เป็นของกรมพระคลังข้างที่และงบรายจ่ายเพื่อราชสำนักอื่นๆ เพราะเห็นว่าเป็นที่มาของการคลังขาดเสถียรภาพด้วย โดยเฉพาะงบของราชสำนัก ซึ่งในปี ๒๔๖๘ คิดเป็นสัดส่วนเท่ากับร้อยละ ๑๐.๗

^{๑๐} ฉัตรทิพย์ (๒๕๒๗ : ๕๕๔-๕๕๕).

ของงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งสูงกว่าญี่ปุ่น (ร้อยละ ๐.๒๕) เดนมาร์ก (ร้อยละ ๐.๙) เนเธอร์แลนด์ (๐.๑) สเปน (ร้อยละ ๐.๓) และนอร์เวย์ (๐.๑)^{๑๑} รัฐบาลในสมัยรัชกาลที่ ๗ ก็ได้ตัดทอนงบประมาณรายจ่ายลงเพื่อให้งบประมาณสมดุล

ประการที่ ๓ รัฐบาลไทยมีบทบาทค่อนข้างจำกัดในการพัฒนาอุตสาหกรรมส่วนหนึ่งเกิดจากการลงนามสนธิสัญญาเบาริ่ง ในปี ๒๓๙๘ ไทยไม่สามารถกำหนดอัตราภาษีนำเข้าได้เกินร้อยละ ๓ ไทยค่อยๆ ได้รับสิทธิหรืออำนาจในการกำหนดภาษีในปี ๒๔๖๙ และได้รับคืนอย่างสมบูรณ์ในปี ๒๔๗๕ แม้ว่าไทยจะเพิ่มอัตราภาษีนำเข้าหรือตั้งกำแพงภาษีเป็นการปกป้องอุตสาหกรรมและการแสวงหารายได้ แต่การเพิ่มอัตราภาษีนำเข้าก็เพิ่มเพียงเล็กน้อย และระดับอัตราภาษีนำเข้าที่ต่ำย่อมไม่**เป็นแรงจูงใจ**ในการสนับสนุนการขยายตัวของอุตสาหกรรมภายในประเทศ^{๑๒} นายอินแกรมได้แสดงทัศนะว่าจุดประสงค์ของการจัดเก็บภาษีอากรนำเข้าเหล่านี้เพื่อที่จะเพิ่มรายได้ของรัฐบาลมากกว่าจะเป็นเครื่องมือกระตุ้นการขยายตัวของอุตสาหกรรมท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การขึ้นภาษีอากรนำเข้าย่อมมีผลทางอ้อมต่ออุตสาหกรรมภายในประเทศขยายตัวได้เช่นกัน อาทิ อุตสาหกรรมบุหรี่ยสูบ และไม่ซีดไฟ^{๑๓} ไม่เพียงแต่อัตราภาษีอากรนำเข้าอยู่ในระดับต่ำ รัฐบาลไทย ณ ขณะนั้นไม่มีนโยบายและมาตรการใดในการกระตุ้นการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม นโยบายของรัฐต่อการสนับสนุนอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้ายังคงมีบทบาทจำกัด และเงินตราต่างประเทศของไทยยังคงใช้ระบบเทียบค่าในระบบมาตรฐานทองคำและยังคงผูกติดค่าเงินอยู่กับเงินปอนด์สเตอร์ลิงเป็นสำคัญ^{๑๔}

อัตราภาษีนำเข้าของไทยจึงค่อนข้างต่ำ และไม่สนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมเท่าที่ควรมีผลต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม เพราะภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกในทศวรรษ ๒๔๗๐ ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของไทยค่อนข้างจะไม่รุนแรงเท่าที่ควรเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ตลอดช่วงเวลาของทศวรรษ ๒๔๗๐ ประเทศพึ่งพารายได้จากส่งออกมีความจำเป็นต้องตั้งกำแพงภาษีนำเข้าอยู่ในระดับสูง เนื่องจากการส่งออกสินค้าและบริการตกต่ำลง บางประเทศได้ออกจากระบบการเงินระหว่างประเทศที่เทียบค่าเงินตราสกุลท้องถิ่นกับเงินตราสกุลหลัก ซึ่งมีผลต่อความไร้เสถียรภาพของการค้าระหว่างประเทศภายใต้สถานการณ์ดังกล่าวและผลจากการตั้งกำแพงภาษีในระดับสูงส่งผลให้หลายประเทศสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมในระยะเริ่มต้น (Nascent Industrialization) ในทศวรรษ ๒๔๗๐ นอกจากนี้รัฐบาลหลายประเทศได้ส่งเสริมให้มีการลดการนำเข้าซึ่งป้องกันการไหลออกของเงินตราต่างประเทศในที่สุด^{๑๕}

ในขณะที่หลายประเทศประสบกับปัญหาการขาดดุลการค้าและบริการ เศรษฐกิจไทยกลับไม่ประสบกับปัญหาดังกล่าว แม้ว่าราคาส่งออกข้าวจะลดต่ำลง แต่ระดับการลดต่ำลงของราคาข้าวของไทยยังลดลงไม่มากนักเมื่อเทียบกับสินค้าส่งออกเกษตรขั้นปฐมอื่นๆ อาทิ กาแฟ ยางพารา ข้าวสาลี รวมทั้งระดับราคาของข้าวยังลดลงไม่มากเมื่อเทียบกับราคาสินค้าอุตสาหกรรมนำเข้า ผลที่ตามมาก็คือสถานการณ์ของดุลการค้าและบริการของไทยไม่ประสบกับปัญหาเช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ รวมทั้งสามารถรักษาภาวะเกินดุลตลอดทศวรรษ ๒๔๗๐ ด้วย แรงกดดันที่จะเพิ่มอัตราภาษีนำเข้าหรือมาตรการอื่นๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมจึงยังไม่เกิดขึ้น

^{๑๑} พรเพ็ญ (๒๕๒๗ : ๔๘๘).

^{๑๒} Ingram (1971).

^{๑๓} ในประเด็นนี้ โปรดดูใน Ingram (1971 : 182 -184).

^{๑๔} Ingram (1971).

^{๑๕} Porphant (2012).

ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกในทศวรรษ ๒๔๗๐ ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีมากมาย ซึ่งไม่สามารถกล่าวได้ทั้งหมดในที่นี้ โดยผลกระทบที่สำคัญบางประการ

๑. ประเทศที่เศรษฐกิจพึ่งพาการส่งออกสินค้าขั้นปฐมจะถูกกระทบมากจากการถดถอยอย่างมากของการค้าระหว่างประเทศและของโลกโดยรวม รวมทั้งการลดลงของราคาสินค้าอย่างต่อเนื่อง (ซึ่งมีผลให้การลดลงของราคาและปริมาณสินค้าเกิดขึ้นพร้อมๆ กัน)

๒. ประเทศเหล่านี้มักจะพึ่งพาการนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมด้วย ระดับราคาของสินค้าอุตสาหกรรมมีแนวโน้มลดต่ำลงน้อยกว่าสินค้าขั้นปฐม

๓. ประเทศผู้ผลิตสินค้าขั้นปฐมดังกล่าวมักจะมีภาระเป็นหนี้ต่างประเทศในระดับสูงและเป็นการลำบากที่จะใช้หนี้ต่างประเทศคืนได้หมด หากรายได้จากการส่งออกได้ตกต่ำลง

๔. ประเทศผลิตสินค้าขั้นปฐมมักจะมีการพึ่งพาตลาดส่งออกเพียงไม่กี่แห่ง(ประเทศ) และหากประเทศคู่ค้าประสบกับความผันผวนทางเศรษฐกิจหรือล้มละลายย่อมมีผลให้ประเทศที่ผลิตสินค้าขั้นปฐมดังกล่าวมาแล้วประสบกับปัญหาอย่างมาก^{๑๖} เช่น ในปี ๒๔๗๒ มีจำนวน ๑๘ ประเทศได้ส่งออกสินค้าถึง ๑ ใน ๓ หรือมากกว่านั้นไปยังสหรัฐ (มาเลเซียส่งออกยางพารา ส่วนบราซิลส่งออกกาแฟเกือบทั้งหมดไปยังสหรัฐ) ราคาส่งออกได้ตกต่ำลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะราคายางพาราและกาแฟได้ลดลงถึงมากกว่าร้อยละ ๗๕ ประเทศผู้ส่งออกรายใหญ่สินค้าขั้นปฐม อันประกอบไปด้วย ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ กลุ่มประเทศดัตช์ อีสต์ อินเดีย (Dutch East Indies) อาร์เจนตินา บราซิล และมาเลเซีย ประสบกับปัญหา

ดุลการค้าและปัญหาการล้มละลายของการชำระหนี้ระหว่างประเทศในระยะต่อมา เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น ในหลายประเทศได้พยายามแก้ไขปัญหานี้ในทศวรรษ ๒๔๗๐ โดยใช้มาตรการที่สำคัญ อันประกอบด้วย การตั้งกำแพงภาษีนำเข้าในอัตราสูง การจำกัดการนำเข้า การลดค่าเงิน การสร้างการค้าระดับทวิภาคี และยกเลิกการชำระหนี้ระหว่างประเทศ เพื่อที่จะส่งผลให้ในการแก้ปัญหาดุลการค้าขาดดุล นโยบายและมาตรการดังกล่าวข้างต้นได้ส่งผลสนับสนุนการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมเป็นอันมาก ในงานของ Malcolm Falkus ได้กล่าวว่า “ในอาร์เจนตินา บราซิล แอฟริกาใต้ และประเทศอื่นๆ ได้จุดประกายของการพัฒนาอุตสาหกรรมและผลผลิตของภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ในอินเดีย ผลผลิตสินค้าอุตสาหกรรมได้เพิ่มขึ้น และในปี ๒๔๗๖ ผลผลิตได้ก้าวล้ำผลผลิต ในปี ๒๔๗๒ และได้เพิ่มขึ้นสูงกว่าเดิมถึงร้อยละ ๕๐ ประมาณ ปี ๒๔๘๑”^{๑๗}

ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การดำเนินนโยบายภาษีเพื่อจำกัดการนำเข้า รวมทั้งการปกป้องการไหลออกของเงินตราต่างประเทศ มีผลให้การบรรเทาผลกระทบของเศรษฐกิจตกต่ำและกระตุ้นการส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมของหลายประเทศ บูมการ์ต และบราวน์ชี้ให้เห็นว่าการกีดกันทางการค้า เช่น ตั้งกำแพงภาษีในระดับสูง และแรงงานราคาถูก มีผลต่อการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมในหลายประเทศ^{๑๘} เช่น ในกรณีของอินโดนีเซียหรือที่เรียกว่า เดอะ เนเธอร์แลนด์ อินดีส แคลเรนซ์-สมิธ ได้บันทึกว่า “หนึ่งในผลกระทบที่ชัดเจนที่สุดของเศรษฐกิจตกต่ำ [ในคริสต์ศตวรรษ ๑๙๓๐-ผู้เขียน] คือ การผลักดันให้เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ค่อยๆ ผลักดันให้มีกิจกรรมการสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งโดยได้มีการตั้งโรงงานทอผ้าสมัยใหม่เพื่อแข่งขันกับการนำเข้าสินค้าราคาถูกจากญี่ปุ่น”^{๑๙}

^{๑๖} Ibid.

^{๑๗} Falkus (1975 : 79).

^{๑๘} Boomgaard and Brown (2000 : 8).

^{๑๙} Clarence-Smith (2000 : 234).

อุดมการณ์ชาตินิยมทางเศรษฐกิจในทศวรรษ ๒๕๕๐

ทศวรรษ ๒๕๕๐ รัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม ใช้อุดมการณ์ชาตินิยมทางเศรษฐกิจ สนับสนุนมีบทบาท นำในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทั้งเข้าไปประกอบการผลิต และเข้าควบคุม และสนับสนุนภาคเอกชนเพิ่มขึ้น อุตสาหกรรมการผลิตที่สำคัญก็อยู่ในความดูแลของรัฐบาล (รัฐวิสาหกิจ) ตลอดจนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจมากขึ้น ลดบทบาท ขาวเงินทางเศรษฐกิจ โดยขยายการก่อตั้งรัฐวิสาหกิจเพิ่มขึ้น การก่อตั้งและยึดกุมธนาคารพาณิชย์ การผูกขาด อุตสาหกรรมสีข้าว และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง การผูกขาดกิจการนำเข้า การกระจายและการขนส่งสินค้า บริโภค นำเข้า รวมทั้งสินค้าที่ผลิตได้ในประเทศ ตลอดจนถึงอำนาจทางการเมืองในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้การพัฒนาเศรษฐกิจโดยเฉพาะการเร่งรัดการพัฒนาอุตสาหกรรมได้มีมากยิ่งขึ้น รัฐบาลเริ่มตระหนักถึงความจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่จะพึ่งพาตนเองในการผลิตเพราะสินค้าที่เคยสั่งนำเข้าจากต่างประเทศเพื่อใช้ภายในประเทศนั้นขาดแคลนเกิดความยากลำบาก ได้เร่งรัดการพัฒนาอุตสาหกรรมโดยรัฐบาลได้ชี้แจงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและเข้าไปประกอบกิจการต่างๆ ที่สำคัญ อาทิ ยาสูบ กระดาษ ทอผ้า น้ำตาล เชื้อเพลิง เหมืองแร่ อุตสาหกรรมหลายอย่าง รัฐบาลได้ดำเนินการยึดจากชาวต่างชาติ หรือ โอนมาจากเอกชนเพื่อดำเนินการต่อรวมทั้งมีการจัดตั้งกระทรวงอุตสาหกรรมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรม และตั้งธนาคารแห่งประเทศไทยเพื่อบริหารนโยบายเศรษฐกิจมหภาค

ในด้านการค้า รัฐบาลซึ่งทำหน้าที่ควบคุมการผูกขาดการค้าขาย ทั้งภายในและต่างประเทศ ในช่วงทศวรรษ ๒๕๕๐ รัฐบาลเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ คือ บริษัท จำกัด (๒๕๕๐) ผูกขาดสินค้าเกือบทุกประเภท

บริษัท ข้าวไทย จำกัด (๒๕๕๑) ผูกขาดการซื้อสีและส่งข้าวออกนอกประเทศ บริษัท ยางไทย จำกัด (๒๕๕๔) ผูกขาดการค้ายางพารา บริษัท เกลือไทย จำกัด (๒๕๕๔) ผูกขาดการซื้อเกลือให้ บริษัท จังหวัดจำกัด และส่งเกลือออกนอกประเทศ บริษัท ไทยนิคมพาณิชย์ จำกัด (๒๕๕๗) ผูกขาดสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตต่างๆ และเป็นตัวแทนจำหน่ายสุราของกรมสรรพสามิต

ส่วนการมีบทบาทของรัฐบาลในการพัฒนาธุรกิจ ธนาคารพาณิชย์ รัฐบาลได้เข้ายึดทรัพย์สินและกิจการที่เคยตกอยู่ในฐานะที่เป็นทรัพย์สินของชนชาติศัตรูชาวตะวันตกและส่งเสริมให้มีตั้งธนาคารพาณิชย์ของคนไทยขึ้นแทน เช่น ธนาคารมณฑล (๒๕๕๕) ธนาคารกรุงเทพฯ พาณิชยกรรม (๒๕๕๗) และธนาคารกรุงเทพ (๒๕๕๗) ธนาคารกสิกรไทย (๒๕๕๘) ตลอดจนมีการสนับสนุนให้มีการส่งเสริมร้านค้ารายย่อยของคนไทย หากประชาชนไม่สามารถรวบรวมทุนจัดตั้งร้านค้ารายย่อยได้ รัฐบาลจะเข้าช่วยเหลือโดยการมีหุ้นส่วนด้วย ส่วนในภาคเกษตรกรรมมีการประกาศใช้กฎหมายเพื่อจำกัดการค้าซื้อ-ขาย และครอบครองที่ดินของชาวต่างชาติ พัฒนาระบบสหกรณ์^{๒๐}

เศรษฐกิจชาตินิยมได้เปิดโอกาสให้มีการก่อตัวของนายทุนกลุ่มใหม่ซึ่งมีพื้นฐานมาจากการเป็นข้าราชการ โดยร่วมมือกับพ่อค่านายทุนชาวจีนเป็นสำคัญ หรือที่เรียกว่าเป็นการเติบโตทุนนิยมข้าราชการ ชนชั้นนายทุนใหม่เหล่านี้ได้เติบโตภายใต้การคุ้มครองของอำนาจข้าราชการและการเมือง และชนชั้นนี้ได้กลายเป็นพลังสำคัญของระบบเศรษฐกิจไทยในเวลาต่อมา ตัวอย่างของความร่วมมือของข้าราชการและนายทุนชาวจีน อาทิ การจัดตั้งบริษัทข้าวไทยต้องอาศัยพ่อค้าชาวจีน เช่น นายมา บูลกุล ซึ่งมีประสบการณ์ในด้านนี้มาช้านาน เช่นเดียวกับการจัดตั้งและการบริหารกิจการธนาคารพาณิชย์ รัฐบาลก็ต้องอาศัยพ่อค้าชาวจีนอย่าง นายจุลินทร์ ลำชา

^{๒๐} ในประเด็นนี้ โปรดดู ภาณี (๒๕๒๗ : ๖๕๐-๖๖๔).

นายโลวเตียกซอน บุลสุข และนายตันชีวเม้ง หวังหลี่ เป็นต้น ในขณะที่คณะราษฎรและรัฐบาลก็ได้ส่งคนของกลุ่มตนเข้าไปบริหารธุรกิจเป็นจำนวนมาก อาทิ นายจรูญรัตน์กุลเสรีเรงฤทธิ์ นายเล้ง ศรีสมวงศ์ ดร. เตือน บุนนาค และนายหลุย พนมยงค์^{๒๑}

เขัตินิยมทางเศรษฐกิจกับทุนอุตสาหกรรมก่อนปี ๒๔๘๘

จนกระทั่งปี ๒๔๘๘ พัฒนาการของกลุ่มทุนของไทยแสดงว่า ทุนหลักของไทยจะเป็น “ทุนการค้า” มากกว่าที่จะเป็น “ทุนอุตสาหกรรม” ทั้งๆ ที่รัฐสนับสนุนค่อนข้างมาก ภาคอุตสาหกรรมยังมีขนาดเล็กมาก และเกือบทั้งหมดเป็นอุตสาหกรรมเบาทำไม่การพัฒนา (ทุน) อุตสาหกรรมก่อน พ.ศ.๒๔๘๘ เป็นไปอย่างเชื่องช้า? **เหตุผลที่สำคัญคือ** บทบาทของรัฐกับการพัฒนาทุนอุตสาหกรรมเป็นอุปสรรคต่อการเจริญเติบโตของทุนพื้นเมืองหรือทุนท้องถิ่น หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี ๒๔๗๕ แม้ว่านโยบายชาตินิยมจะเน้นการสร้างฐานอำนาจทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยใช้นโยบายบีบบังคับธุรกิจชาวต่างประเทศโดยเฉพาะชาวจีนและสนับสนุนให้ “คนไทย” มีส่วนร่วมในทางเศรษฐกิจมากขึ้น และรัฐได้มีบทบาทในกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากขึ้น แต่ก็ต้องประสบปัญหาความขัดแย้งที่ว่า ทุนในประเทศหรือทุนท้องถิ่นที่ต้องการการส่งเสริมกลับมีแต่ทุนของกษัตริย์หรือขุนนาง ซึ่งรัฐบาลต้องการทำลายล้างอยู่ ดังนั้นการสนับสนุนภาคอุตสาหกรรม รัฐบาลจึงกลายเป็นผู้ลงทุนหรือดำเนินธุรกิจเสียเอง และการเข้าร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจของข้าราชการนั้น (คนไทย) ได้เข้าร่วมกับกลุ่มชาวต่างประเทศที่มีอิทธิพลมาก่อน^{๒๒} นโยบายดังกล่าวจึงมิได้สร้างผลประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจแก่ทุนท้องถิ่น

แต่กลับสนับสนุนผลประโยชน์ของเจ้าหน้าที่ รัฐบาลหรือข้าราชการใหม่ รวมทั้งนักธุรกิจชาวเงินภายใต้การสนับสนุนของผู้มีอิทธิพลทางการเมืองเป็นสำคัญ หรือที่เรียกว่า “การเกิดขึ้นของทุนนิยมข้าราชการ” กลุ่มทุนนิยมข้าราชการมิได้เป็นตัวแทนของทุนอุตสาหกรรมเพราะไม่มุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม เนื่องจากไม่สนใจการพัฒนากระบวนการผลิตและเทคโนโลยี หากแต่เน้นกิจการที่เป็นตลาดและผลตอบแทนเร็ว รวมทั้งเน้นการบริหารแบบครอบครัว ไม่มีการแยกออกกระหว่างการเป็นเจ้าของกับการควบคุมการบริหาร^{๒๓} นอกจากนี้ “นายทุนชาวจีน” ในฐานะกลุ่มทุนที่ทรงพลังกลับไม่ได้นำ “กำไร” จากการประกอบธุรกิจมาลงทุนในเศรษฐกิจไทย แต่ได้ส่งกลับไปยังเมืองแม่ของตนเอง สกินเนอร์ ประมาณว่า เงินที่ส่งออกที่โอนไปประเทศจีนเท่ากับ ๒๐ ล้านบาทต่อปี ช่วงปี ๒๔๗๐ / ๗๑ - ๒๔๘๐-๘๑ หรือเท่ากับ ๑ ใน ๖ ของมูลค่าการส่งออกในช่วงนั้น^{๒๔} การสะสมทุนในไทย ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาอุตสาหกรรมจึงมีน้อยกว่าที่ควรจะเป็น

นโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมนั้นแม้มิได้เกิดจากความต้องการที่จะอำนวยประโยชน์สุขแก่สังคมโดยรวม แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขยายงานและอำนาจทางเศรษฐกิจของชนชั้นปกครองใหม่ และนโยบายดังกล่าวยังมีผลผลักดันให้รัฐได้เห็นไปลงทุนในกิจการการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มผลิตภาพการผลิตของประเทศ ตัวอย่างเช่น การเข้าไปดำเนินกิจการผลิตในโรงงานน้ำตาล ทอผ้า กระดาษ รัฐมีบทบาทนำในการพัฒนาเศรษฐกิจมากขึ้นทั้งเข้าไปประกอบกิจการการผลิตรวมทั้งเข้าควบคุมและสนับสนุนภาคเอกชนเพิ่มขึ้น อุตสาหกรรมการผลิตที่สำคัญก็อยู่ในความดูแลของรัฐบาล (รัฐวิสาหกิจ) ตลอดจนมีแผนในการพัฒนาอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจด้วย

^{๒๑} แล (๒๕๓๕ : ๒๖๓).

^{๒๒} อาภิรา (๒๕๒๙ : ๗๕).

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๒๔} Skinner (1957 : 225 – 226).

ตรงข้ามก่อนจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ใน พ.ศ.๒๔๗๕ นั้น กิจการที่รัฐสนับสนุนมักจะเป็นเรื่อง การป้องกันประเทศและราชสำนัก มากกว่าจะเป็นพัฒนา เศรษฐกิจ สัดส่วนของค่าใช้จ่ายการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วง สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ส่วนใหญ่ไม่เกินร้อยละ

๒๐ ของงบประมาณรายจ่ายทั้งหมด แต่สมัยหลัง เปลี่ยนแปลงการปกครอง สัดส่วนของงบพัฒนาเศรษฐกิจ เพิ่มขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะในช่วงนโยบายชาตินิยมทาง เศรษฐกิจเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๓๓-๓๖ ในช่วงปี ๒๔๘๑-๘๕ (ดูตาราง)

สัดส่วนการจัดสรรงบประมาณด้านต่างๆ ของงบประมาณรายจ่ายประจำปี ๒๔๕๔-๘๕

(หน่วย : ร้อยละ)

ปี	งบบุคลากรความมั่นคง	งบเศรษฐกิจ	งบพระมหากษัตริย์
๒๔๕๔	๕๖.๘๘	๑๓.๒๗	๑๙.๙๕
๒๔๕๘	๕๒.๓๖	๑๘.๗๖	๑๔.๘๙
๒๔๖๒	๔๘.๓๙	๑๙.๗๘	๑๒.๔๙
๒๔๗๐	๓๐.๘๒	๑๖.๓๙	๕.๗๑
๒๔๗๘	๔๘.๙๔	๒๖.๓๕	๑.๕๒
๒๔๘๑	๔๕.๓๐	๓๕.๘๘	๑.๐๘
๒๔๘๔	๔๓.๘๖	๓๕.๖๐	๐.๓๐
๒๔๘๕	๕๐.๗๔	๓๓.๙๐	๐.๓๓

ที่มา: ช่อ (๒๕๒๗ : (๖๑๐-๖๑๑)

ก่อนปี ๒๔๗๕ แม้ในทางทฤษฎีจะแบ่งแยก พระราชทรัพย์ของพระมหากษัตริย์กับงบประมาณแผ่นดิน โดยทั่วไป โดยมีการจัดตั้งกรมพระคลังข้างที่ในปี ๒๔๔๓ มีฐานะเป็นกรมอิสระ เพื่อบริหารจัดการพระราชทรัพย์ และลงทุนของพระมหากษัตริย์ โดยได้รับเงินสนับสนุนจาก งบประมาณแผ่นดิน แต่ทว่าในทางปฏิบัติกลับไม่มีการแบ่ง แยกพระราชทรัพย์อย่างชัดเจน รายได้จากการลงทุนทาง เศรษฐกิจของพระมหากษัตริย์บางครั้งก็นำเข้ารัฐ บางครั้ง ก็ใช้เป็นพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เช่น เมื่อรัชกาลที่ ๖ เสด็จสวรรคตได้มีหนี้สินส่วนพระองค์สูงถึง ๕.๕ ล้านบาท

นอกเหนือจากหนี้สินของกรมพระคลังข้างที่อีก ๑.๕ ล้านบาท รัฐบาลในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไม่สนับสนุน การพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มผลผลิตการผลิตใน ระยะยาวข้อเสนอของเอกชนในการพัฒนาอุตสาหกรรม ท้องถิ่นได้รับการปฏิเสธ เช่น โรงงานปั่นด้าย^{๒๕} รวมทั้งการ ลงทุนโครงการสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ การสร้างทางหลวงได้รับการสนับสนุนน้อยมาก

นโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมยังมีผลต่อการมี ส่วนสั่นคลอนความสัมพันธ์ในรูปแบบเมืองแม่กับเมือง

^{๒๕} Chatthip (1981 : 7-8).

บริวาร (Periphery-Centre Relationship) ระหว่างไทยกับประเทศมหาอำนาจจักรวรรดินิยม โดยอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ การลงนามสนธิสัญญาเบาริ่งในปี ๒๓๙๘ และสนธิสัญญาอันไม่เท่าเทียมกันที่ไทยทำกับประเทศมหาอำนาจอื่นๆ ในระยะเวลาต่อมา มีผลให้เศรษฐกิจไทยเข้าไปผูกพันกับระบบทุนนิยมโลก โดยไทยเป็นผู้ผลิตสินค้าข้าวหรือสินค้าขั้นปฐมเพื่อส่งออก และนำเข้าสินค้าทุนและสินค้าอุตสาหกรรมต่างๆ ไทยต้องสูญเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตทั้งอธิปไตยทางการศาลและอธิปไตยทางเศรษฐกิจ ไทยไม่สามารถกำหนดอัตราภาษีนำเข้าได้เกินร้อยละ ๓ หรือไม่สามารถเลือกกลยุทธ์และการพัฒนาทางเศรษฐกิจด้วยตนเองได้ การพัฒนาเศรษฐกิจไทยจึงเป็นการพัฒนาที่มาจากปัจจัยภายนอกไม่เป็นตัวของตัวเอง อำนาจทางเศรษฐกิจและกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ตกไปอยู่ในมือของชาวต่างชาติ คือ ชาว

ตะวันตก และคนจีน ดังนั้นก่อนปี ๒๔๗๕ พัฒนาการเศรษฐกิจไทยไม่สามารถก่อเกิดชนชั้นพ่อค้าในหมู่คนไทย คนไทยไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากจะดำรงชีพด้วยการเป็นชาวนา หรือถ้ามีบุญหน่อยก็เป็นผู้นั่งกินนอนกิน หรือถ้ามีปัญญาหน่อยก็ทำอาชีพรับราชการหรือใช้สมองเท่านั้น^{๒๖}

ผลจากนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยมนำประเทศไปสู่ “การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ” และการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวของตัวเองมากยิ่งขึ้นและพยายามที่จะสร้างทุนภายในชาติ ไม่ว่าจะเป็นการก่อตั้งรัฐวิสาหกิจ การก่อตั้งธนาคารพาณิชย์ บทบาทของรัฐในการเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจและการผลิตสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นล้วนแล้วแต่ขัดแย้งกับนโยบายเศรษฐกิจความสัมพันธ์ระหว่างเมืองดาวบริวารกับเมืองแม่ทั้งสิ้น

^{๒๖} Suyama อังใน สุวินัย (๒๕๓๒ : ๑๘).

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ๒๕๒๗. “การแสวงหาระบบเศรษฐกิจใหม่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย,” ในฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ สมภพ มานะรังสรรค์ (บ.ก.). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. ๒๔๘๔*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชวลิต วายุกัตต์. ๒๕๒๗. “การปฏิรูปเศรษฐกิจในประเทศไทย,” ใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์ (บ.ก.). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. ๒๔๘๔*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ผาณิต ทรงประเสริฐ. ๒๕๒๗. “นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๘๑-๒๔๘๗,” ใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์ (บ.ก.). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. ๒๔๘๔*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรเพ็ญ ฮั่นตระกูล. ๒๕๒๗. “การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.๒๔๕๓-๒๔๖๘),” ใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์ (บ.ก.). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. ๒๔๘๔*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แล ดิลกวิทยรัตน์. ๒๕๓๕. “เศรษฐกิจไทยในช่วง พ.ศ.๒๔๗๕-๒๔๘๘”. ใน *เอกสารชุดวิชาเศรษฐกิจไทย*. สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุนัย ภรณ์วลีย์. ๒๕๓๒. “เศรษฐศาสตร์การเป็น NICS : ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทย,” ใน *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์*. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (มิถุนายน).
- อาภิรา ชูเอฮีโร. ๒๕๒๙. “การสะสมทุนและการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศไทย,” ใน *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์*. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มีนาคม).

ภาษาอังกฤษ

- Boomgaard, P. 2000. *Surviving the Slump : Developments in Real Income during the Depression of the 1930s in Indonesia, particularly Java*. In P. Boomgaard, and Ian Brown, eds. *Weathering the Storm : The Economies of Southeast Asia in the 1930s Depression*. Singapore : Institute of Southeast Asian Studies.
- Chatthip Nartsupha and Suthy Prasartset. 1981. *The Political Economy of Siam, 1851-1910*. Bangkok : Social Science Association of Thailand.

- Clarence-Smith, W.G. 2000. Hadhrami Arab entrepreneurs in Indonesia and Malaysia : facing the challenge of the 1930s recession. In P. Boomgaard, and Ian Brown, eds. *Weathering the Storm : The Economies of Southeast Asia in the 1930s Depression*. Singapore : Institute of Southeast Asian Studies.
- Falkus, M.E. 1975. *The World Depression. Unpublished Manuscript*.
- Greene, S.L.W. 1999. *Absolute Dreams Thai Government Under Rama VI, 1910-1925*. Bangkok : White Lotus.
- Hewison, Kewin 1989. "Industry Prior Industrialisation," in *Journal of Contemporary Asia*. 18 (4), pp. 389-411.
- Ingram, J.C. 1971. *Economic Change in Thailand, 1850-1970*. Standford : Standford University Press.
- Pasuk Phongpaichit and Baker, Chris. 1995. *Thailand : Economy and Politics*. Oxford : OUP.
- Porphant Ouyyanont. 2012 . "Underdevelopment and Industrialisation in Pre-War Thailand," in *Australian Economic History Review*. 52 (1), pp. 43-60.
- Seksan Prasertkul. 1989. "*The Formation of the Thai State and Economic Change, 1855-1945*". Ph.D. Thesis Cornell University.
- Skinner, G.W. 1957 .*Chinese Society in Thailand : An Analytical History*. Ithaca : Cornell University Press.
- Suehiro, Arira. 1996. *Capital Accumulation in Thailand*. Chiang Mai : Silkworm book.
- Wyatt, D. 1984. *Thailand : A Short History*. New Haven : Yale University Press.

สถาบันปรีดี พนมยงค์
มีความยินดีขอเชิญท่านร่วมงาน

การแสดงปาฐกถาปรีดี พนมยงค์ ประจำปี ๒๕๕๖
ครบรอบ ๘๑ ปี การอภิวัฒน์สยาม
๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๕
(๔๐ ปี ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖)
ครบรอบ ๑๘ ปี สถาบันปรีดี พนมยงค์

วันจันทร์ที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๖ ณ หอประชุมพูนสุข พนมยงค์
สถาบันปรีดี พนมยงค์ เลขที่ ๖๕/๑ ถนนสุขุมวิท ๕๕ (ทองหล่อ) แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ

เวลา ๑๓.๓๐ น. ลงทะเบียน

๑๔.๐๐ น. การแสดงปาฐกถาปรีดี พนมยงค์ ประจำปี ๒๕๕๖

หัวข้อ “ว่าด้วยเรื่องประชาธิปไตยสมบูรณ์”

โดย ดร.ณัฐพล ใจจริง อาจารย์ประจำสาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

๑๕.๐๐ น. การอภิปรายในวาระ ๘๐ ปี เค้าโครงการเศรษฐกิจ

วิทยากร : ดร.วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ กรรมการสถาบันปรีดี พนมยงค์
ศ.ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สันติสุข โสภณศิริ กรรมการมูลนิธิปรีดี พนมยงค์
ดร.อนุสรณ์ ธรรมใจ คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ และ
ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยเศรษฐกิจ
และธุรกิจเพื่อการปฏิรูป
อาจารย์ สฤณี อาชวานันทกุล นักเขียน นักวิชาการอิสระ ฯลฯ

สำนักงานสถาบันปรีดี พนมยงค์ โทรศัพท์ ๐-๒๓๘๑-๓๘๖๐-๑ โทรสาร ๐-๒๓๘๑-๓๘๕๙
อีเมลล์: pridiinst@yahoo.com / เว็บไซต์: www.pridiinstitute.com / www.pridi-phoonsuk.org /
www.facebook.com/pridibanomyong.inst

การเสวนาเรื่อง
“ปรีดี พนมยงค์ กับการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งภายในชาติ”
วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕
ณ ห้องประชุมสัญญา ธรรมศักดิ์ ตึกโดม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ดำเนินรายการ: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญา เทวานฤมิตรกุล

ผู้ร่วมสัมมนา: ศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์

รองอธิการบดีฝ่ายบริหารทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.อนุสรณ์ ธรรมใจ

คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต และกรรมการสถาบันปรีดี พนมยงค์

ผู้ดำเนินรายการกล่าวเปิดการอภิปราย โดยเชิญผู้ร่วมเสวนาดำเนินการอภิปรายและแสดงความคิดเห็นในหัวข้อเรื่อง “ปรีดี พนมยงค์ กับการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งภายในชาติ” ดังนี้

ดร.อนุสรณ์ ธรรมใจ

หัวข้อในวันนี้ถือว่ามีมาสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพราะเป็นที่ทราบดีว่าสังคมไทยในช่วง ๕-๖ ปีที่ผ่านมา มีความขัดแย้งค่อนข้างมาก

สำหรับในส่วนของอาจารย์ปรีดีฯ เองในช่วงที่มีชีวิตอยู่ก็ได้เผชิญกับความขัดแย้งในสังคมอยู่หลายครั้งซึ่งบางสถานการณ์อาจจะหนักหนาสาหัสกว่าปัจจุบันก็ได้

เวลาที่เรารู้ถึงความขัดแย้งอาจเป็นสิ่งที่ทำให้หลายคนไม่สบายใจ แต่จริงๆ แล้วความขัดแย้งคือสภาวะปกติของสรรพสิ่งและสังคม ทุกสังคมมีความขัดแย้งทั้งสิ้น ถ้าเรามองความขัดแย้งในทัศนะที่เป็นบวก ความขัดแย้งก็คือการนำมาซึ่งพัฒนาการ แต่พัฒนาการนี้จะเป็นพัฒนาการที่ดีขึ้น แย่ลง หรือเท่าเดิมก็จะขึ้นอยู่กับ

ลักษณะเฉพาะของความขัดแย้งนั้นๆ แต่เชื่อว่าในสังคมประชาธิปไตยที่แท้จริง (ที่ไม่ใช่เพียงแค่รูปแบบ) จะมีระบบ มีกลไก อย่างสร้างสรรค์และอย่างสันติ และนำมาสู่สังคมที่ดียิ่งขึ้น เศรษฐกิจที่เป็นธรรมขึ้น คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน (ราษฎรส่วนใหญ่) ที่ดีขึ้น

ในหลักการของระบอบประชาธิปไตย เราพูดถึงสิทธิเสรีภาพ เราพูดถึงหลักการมีส่วนร่วม เราพูดถึงที่มาของผู้นำที่จะต้องมาจากประชาชน แต่ที่มาของผู้นำที่จะต้องมาจากประชาชนเท่านั้นคงไม่เพียงพอเพราะผู้นำที่มาจากประชาชนเวลาได้อำนาจแล้วก็ต้องใช้เพื่อประชาชนด้วย

หลักสำคัญประการหนึ่งในระบอบประชาธิปไตยคือ หลักการตรวจตรา ความเป็นพี่น้อง ซึ่งถ้าดูตามหลักคิด

ของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ไม่ว่าจะผ่านผลงานหลายๆ ประการ ในทางการเมือง การบริหารเศรษฐกิจ ในทางการเมือง ร่างรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจการร่างเค้าโครงสมุดปกเหลืองก็สะท้อนความคิดของหลักภราดรภาพนิยมออกมาอย่างชัดเจน ซึ่งความคิดนี้จะทำให้สังคมมีความสงบสุข ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่เกิดประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่

ถ้าเราดูตัวอย่างเหตุการณ์ของการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในรอบหลายสิบปีที่ผ่านมา ก็จะขอยกเอาเหตุการณ์ความขัดแย้งที่เคยเกิดขึ้นในยุคสมัยของอาจารย์ปรีดีฯ มาพิจารณาว่าสามารถให้บทเรียน และแนวคิดในการแก้ปัญหของสังคมไทยในปัจจุบันและในอนาคตได้อย่างไร

การอภิวัฒน์ ๒๔๗๕ เป็นหลักหมุดสำคัญของประชาธิปไตยไทย และเป็นตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง สังคม เศรษฐกิจ ในระดับโครงสร้าง และมีปัญหาอยู่ในเชิงโครงสร้างในสังคมไทยที่จะต้องแก้ไขด้วยการอภิวัฒน์ไม่ใช่เพียงแค่การปฏิรูปหรือการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย

อาจารย์ปรีดีฯรวมทั้งแกนนำของคณะราษฎรได้แสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ไม่ว่าจากผลงาน จากบทบาท จากงานเขียน จากการแสดงจุดยืนทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ เราจะเห็นอย่างชัดเจนถึงความคิดที่เป็นตัวแทนของระบอบใหม่ แน่นอนที่สุดว่า อาจารย์ปรีดีฯ และแกนนำของคณะราษฎรก็เป็นผลผลิตของระบอบเก่า แต่เป็นระบอบเก่าที่พยายามปฏิรูปตนเองเพื่อให้ทันสมัย เพื่อให้สามารถที่จะเผชิญกับอำนาจจักรวรรดินิยมจากประเทศทางฝั่งตะวันตก และลัทธิล่าอาณานิคม

ในการปฏิรูปประเทศครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทำให้เกิดขุนนางรุ่นใหม่ ทำให้สามัญชนจำนวนหนึ่งได้มีโอกาสได้ไปศึกษาในต่างประเทศ แต่ก็ยังเป็นโอกาสที่ยังไม่เปิดกว้างเต็มที่จนกระทั่งเกิดการอภิวัฒน์ ๒๔๗๕ จึงเกิด

การเปิดกว้างมากขึ้นในหลายพื้นที่ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจและการศึกษา ซึ่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ถือเป็นผลงานหนึ่งที่อาจารย์ปรีดีฯ และคณะราษฎรส่วนหนึ่งเห็นว่าการที่จะทำให้ประชาธิปไตยมีความเข้มแข็ง บ้านเมืองมีความเจริญก้าวหน้า และชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ดีขึ้นก็ด้วยการศึกษา และจะต้องเปิดกว้างให้กับทุกคนชั้น ลูกหลานของราษฎรที่ยากจนต้องมีโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา ฉะนั้นการเปิดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จึงมุ่งเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อมวลชน เป็นตลาดวิชา ใครจะเรียนก็ได้ ทำงานด้วยเรียนด้วยก็ได้เพื่อให้คนยากคนจนได้มีโอกาสยกฐานะของตนเองโดยเฉพาะทางเศรษฐกิจ

เราจะเห็นได้ชัดว่ากรณีความขัดแย้งของระบอบเก่าและระบอบใหม่ ที่นำมาสู่การอภิวัฒน์ ๒๔๗๕ นี้ ผู้ก่อการหรือคณะราษฎรได้มีการคิดอย่างรอบคอบไม่ใช่เป็นอย่างไรที่ปลั่งอนุรักษ์นิยมได้พยายามให้คำจำกัดความหรือพยายามสร้างความเข้าใจที่ผิดว่าเป็นการชิงสุกก่อนห่าม เพราะถ้าเราพิจารณาบริบทของสังคมไทยหรือเหตุการณ์ภายนอกประเทศก็จะเห็นว่า สถานการณ์ในประเทศก็สุกงอมพอสมควร ไม่เช่นนั้นคงไม่เกิดขบวนการประชาธิปไตย รศ.๑๓๐ ก่อนหน้านั้น แต่คนเหล่านี้มีความรักชาติ รักประชาชน และมีความยึดมั่น เชื่อมมั่นในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งไม่ใช่แค่อาจารย์ปรีดีฯคนเดียว แต่มีผู้คนมากมายที่ร่วมอุดมการณ์อยู่ด้วย ซึ่งเห็นพ้องต้องกันว่าประเทศไทยสมควรที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

แน่อนที่สุดการเปลี่ยนแปลงย่อมทำให้เกิดความขัดแย้ง และความขัดแย้งก็ถือเป็นเรื่องปกติอย่างที่ได้เรียนไว้แล้วในตอนต้น แต่จะมีวิธีการใดที่เมื่อเกิดความขัดแย้งแล้วมีความสูญเสีย มีการปะทะ เกิดความรุนแรงน้อยที่สุด แกนนำของคณะราษฎร รวมทั้งอาจารย์ปรีดีฯ จึงใช้วิธียึดอำนาจโดยฉับพลัน ไม่ใช่วิธีการเคลื่อนไหวมวลชนจำนวนมากแล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากวิเคราะห์สถานการณ์แล้วถ้าใช้วิธีเคลื่อนไหวมวลชนเพื่อก่อการอภิวัฒน์จะเป็นจุดอ่อนที่มหาอำนาจ

จะเข้าแทรกแซงประเทศไทยได้ แม้วิธีการจะเป็นการยึดอำนาจแต่เนื้อหาคือการอภิวัฒน์

ประกอบกับชนชั้นเจ้านายของสยามประเทศเวลานั้นจำนวนหนึ่งก็มีความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงประเทศให้เป็นประชาธิปไตยอยู่บ้าง จึงทำให้การอภิวัฒน์ ๒๔๗๕ เป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เปลี่ยนระบบการปกครองที่มีความรุนแรงหรือการสูญเสียเลือดเนื้อน้อยที่สุดในประวัติศาสตร์เมื่อเทียบกับหลายประเทศ แต่ก็ไม่ใช่ว่าความขัดแย้งจะจบสิ้น ณ วันนั้น

หลังจากเหตุการณ์นั้นก็เกิดกบฏบวรเดช เกิดการดื้อรั้นรัฐธรรมนูญบางมาตราหรือที่เรียกว่ารัฐประหารเงียบ โดยนายกรัชมุนตรีคนแรกของไทย พระยามโนปกรณ์นิติธาดา ซึ่งคณะราษฎรก็หวังว่าจะเป็นคนที่ประนีประนอมระหว่างระบอบเก่าและระบอบใหม่ได้ เนื่องจากเป็นขุนนางที่เติบโตจากระบอบเก่า และเมื่อดูจากทิศทางทางการเมืองก็น่าจะอยู่ในฝ่ายประชาธิปไตย จึงถูกมองว่าน่าจะลงตัวที่สุด ในภายหลังกลับเกิดการทำรัฐประหารเงียบจึงเกิดการยึดอำนาจขึ้นอีก ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติเพราะการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เป็นเรื่องโครงสร้างจะไม่นิ่งอยู่แล้ว จะมีการขัดแย้งขับเคลื่อนกันไป จึงสรุปได้ว่าการอภิวัฒน์ ๒๔๗๕ เป็นพัฒนาการอย่างหนึ่งพัฒนาการที่ถูกทำให้เกิดภายใต้ระบอบประชาธิปไตยจะมีปัญหาน้อยลง

ความขัดแย้งกรณีสมุดปกเหลืองเป็นเรื่องมีความแหลมคมและเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ความขัดแย้งกรณีสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งจะได้พูดถึงบทเรียนและการมองไปในอนาคตในระยะ ๕-๑๐ ปี ข้างหน้า ซึ่งอาจจะเป็นระยะเปลี่ยนผ่านที่สำคัญว่าเราจะจัดการกันอย่างไรเพื่อไม่ให้มีความรุนแรง หรือมีความรุนแรงน้อยที่สุดและเกิดประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่มากที่สุด

เมื่อเราพูดถึงความขัดแย้งก็ต้องพูดถึงแนวคิดที่เราได้เอะใจจาก ท่านรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์บ้าง

แนวคิดหลักๆ ที่ผมได้ศึกษามาน่าจะสอดคล้องกับนักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์หลายท่าน เช่น อาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ หรือนักเศรษฐศาสตร์อย่าง ดร.วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์

๑. แนวคิดสังคมนิยมประชาธิปไตยผสมผสานกับเศรษฐกิจแบบชาตินิยม เพราะยุคนั้นแนวคิดชาตินิยมก็มีอิทธิพลแต่เราก็ต้องแยกแยะว่าเป็นชาตินิยมแบบใด เช่น ชาตินิยมที่มีแนวคิดแบบสังคมนิยมอ่อนๆ หรือชาตินิยมแบบขวา แต่ถ้าถามว่าแนวคิดเศรษฐกิจแบบนี้เหมาะสมกับยุคสมัยในปัจจุบันหรือไม่ แนวคิดบางอย่างก็สามารถประยุกต์ใช้ในปัจจุบันได้เต็มที่แล้วแนวคิดในการบริหารเศรษฐกิจหรือการเมืองนี้ก็จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยในแต่ละยุคสมัย ซึ่งอย่างล่าสุดจะเห็นว่าพรรคการเมืองที่มีแนวคิดสังคมนิยม ชนะการเลือกตั้งเกือบทั้งหมดในยุโรป ซึ่งเมื่อ ๑๐-๒๐ ปีที่แล้วพรรคการเมืองฝ่ายซ้ายกลับแพ้การเลือกตั้ง ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยในแต่ละช่วงเวลา ตอนนี้อยู่ยุโรปมีปัญหาทางเศรษฐกิจมาก การบริหารเศรษฐกิจโดยยึดกลไกตลาดหรือแนวความคิดแบบขวาเกินไปก็สร้างปัญหาให้กับผู้ใช้แรงงานและเกิดความยากลำบากทางเศรษฐกิจกับคนส่วนใหญ่คนจำนวนหนึ่งจึงหันมาสมาทานความคิดแบบสังคมนิยมมากขึ้น หรือแม้กระทั่งในประเทศไทยเราก็เห็นได้ชัดว่าแนวคิดเศรษฐกิจ มีความโน้มเอียงไปทางประชานิยมมากขึ้น (แต่ประชานิยมไม่เหมือนกับรัฐสวัสดิการ)

๒. แนวคิดลัทธิโซลิดารีสม์หรือภราดรภาพนิยม อันนี้โยงกับหลักพุทธศาสนาและมนุษยธรรม เนื่องจากอาจารย์ปรีดีเองก็เป็นผู้ที่ศึกษาระดมอย่างจริงจังคนหนึ่ง แนวความคิดนี้มีรากฐานทางความคิดที่มีอิทธิพลต่อจากความคิดแบบสังคมนิยมโดยรัฐอีกแบบหนึ่ง แต่ถ้าเราจะบอกว่ามันคือแนวคิดแบบรัฐสวัสดิการก็ได้เช่นกัน ความคิดแบบภราดรภาพในทางการเมืองจะช่วยให้การเผชิญหน้าและความขัดแย้งลดลงแต่ไม่ได้หมดไปเพราะความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติมากสำหรับสรรพสิ่งและสังคม แนวความคิดนี้ทุกคนจะมองว่าคนจากแต่ละแห่งเป็นที่

เป็นน้องกัน ไม่ว่าจะเสื้อเหลืองเสื้อแดง ก็เป็นพี่น้องกันในสังคมนี้ ภาวทรภาพเหนือกว่าการพยายามแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยการสร้างระบบกฎหมายหรือระบบยุติธรรม เพื่อให้ความเป็นธรรม เพราะเป็นเรื่องความคิดและจิตใจ ที่เห็นว่ามนุษย์คนอื่นเป็นพี่น้องกับตนเอง ถ้าเราสามารถรักคนอื่นได้เท่ากับสมาชิกในครอบครัวปัญหาจะน้อยลงมาก

หากถามว่าลัทธินี้ขัดแย้งอะไรกับเสรีนิยมหรือไม่ ตอบว่าไม่ เพราะมันกลับทำให้ระบบเสรีนิยมเป็นเสรีนิยมที่มีความเป็นธรรมมากขึ้น เพราะว่าภาวทรภาพปฏิเสธการแก่งแย่งแข่งขันอย่างไร้ขอบเขตทั้งในทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ซึ่งก่อให้เกิดความไม่สงบสุขในสังคม และหากถามว่าเราตีความแนวคิดนี้จากตรงไหนบ้าง สิ่งหนึ่งที่ปรากฏชัดที่สุดคือเนื้อหาที่อยู่ในหนังสือเค้าโครงเศรษฐกิจสมุดปกเหลือง (มีเนื้อหาเพิ่มเติมในจุลสารวันปรีดี ประจำปี ๒๕๕๕)

หากถามว่าหลักภาวทรภาพนิยมนำมาแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยในปัจจุบันและในอนาคตได้

ศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์

ปรีดี พนมยงค์ กับ การแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งภายในชาติ ปัญหาอยู่ที่ว่าเราจะนิยามความขัดแย้งภายในชาติอย่างไร ซึ่งต้องชี้แจงกันก่อน ความขัดแย้งในชาตินี้คงต้องมีคน ๒ ฝ่าย ๒ ฝ่าย เป็นอย่างน้อยที่มีความเห็นไม่ตรงกัน เมื่อเห็นไม่ตรงกันก็นำไปสู่การปะทะกัน ทั้งทางความคิด การกระทำ ความเคลื่อนไหว ซึ่งถือเป็นความขัดแย้งทั้งสิ้น เห็นด้วยกับอาจารย์ อนุสรณ์ฯ ที่ว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติ

ถ้ามองในกรอบนี้ คิดว่าในช่วงชีวิตของอาจารย์ปรีดีฯ ท่านได้เผชิญกับความขัดแย้งใหญ่ๆ ด้วยกัน ดังนี้

หรือไม่ ตอบว่าได้ เพราะสอดคล้องกับกฎของธรรมชาติ หรือกฎแห่งธรรม ที่มีอยู่ว่าการกระทำของแต่ละคนจะมีผลกระทบทั้งดีและร้ายต่อมนุษย์คนอื่นๆ ที่อยู่ร่วมในสังคมมนุษยชาติ เช่น เราใช้ทรัพยากรมาก ทำลายป่าไม้มาก ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดภาวะโลกร้อน เราผลิตสินค้าแบบไม่มีความรับผิดชอบ มนุษย์คนอื่นก็ได้รับผลกระทบไปด้วยแม้ว่าจะเป็นการผลิตสินค้าเพื่อสนองต่อความต้องการของมวลชนก็ตามแต่ผลของการกระทำที่มีด้านที่เป็นลบด้วย ฉะนั้นจึงต้องมีอะไรมากำกับ โดยกฎหมาย จิตสำนึกที่มีต่อส่วนรวม ภาวทรภาพนิยมจึงต้องเป็นประเด็นที่นำมาแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยที่เกิดขึ้นวันนี้โดยเป็นผลต่อเนื่องมาจากในอดีตและในอนาคต

แม้ว่าความขัดแย้งจะนำมาซึ่งพัฒนาการ แต่ประชาชนก็ต้องมีจุดยืน แต่ไม่ใช่จุดยืนโดยการเปลี่ยนแปลงตนเองไปตามสภาพแวดล้อม เพราะความขัดแย้งหลายกรณีเราต้องแสดงตัวชัดเจนว่าอยู่ฝ่ายใด เพราะบางเรื่องไม่สามารถประนีประนอมได้ ต้องปะทะแตกหัก แต่ต้องเป็นการปะทะแตกหักที่ไม่ให้เกิดความรุนแรง

๑. การประนีประนอม เรื่องปฐมเหตุของการคิดหรือร่วมก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ เพียงแค่คิดก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งแล้ว เพราะคนที่ไม่คิดจะทำก็มีมาก คนที่ไม่คิดจะทำก็มีน้อย และที่น่าสนใจคืออาจารย์ปรีดีฯ เป็นคนร่างประกาศคณะราษฎร (ซึ่งในภายหลังมีการเรียกว่า ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ ๑) อันนี้ก็เป็นเรื่องที่เกิดความขัดแย้ง เพราะเมื่อมีการพิมพ์แถลงการณ์ออกไปก็ก่อให้เกิดทั้งเสียงชื่นชมยินดี และเสียงดัดพ้อต่อว่า ซึ่งนี่ก็คือความขัดแย้ง เรื่องความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกันคือ ความขัดแย้งเกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ ถึง

รัชกาลที่ ๗ (ซึ่งเข้าถวายในวันที่ ๒๕) ซึ่งผมเองเข้าใจว่า มีการต่อรองว่ารัฐธรรมนูญฉบับแรกจะออกมาอย่างไร ซึ่ง ในที่สุดก็ได้มีการลงพระปรมาภิไธยออกมาให้เป็น รัฐธรรมนูญ ฉบับชั่วคราว

อาจารย์ปรีดีฯ ทาทงออกด้วยความประนีประนอม (อันนี้ไม่ใช่ความเห็นของผม แต่เป็นความคิดของท่านทูต ยาดาเบะ ซึ่งเป็นท่านทูตเพียงคนเดียวที่อยู่ในเหตุการณ์) อาจารย์ปรีดีฯ ยอมที่จะให้รัฐธรรมนูญออกมานั้น เพราะคิดว่าเรื่องใหญ่ยังรออยู่ข้างหน้า

๒. การปล่อยวาง ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากเค้าโครงเศรษฐกิจ (สมุดปกเหลือง) อาจารย์ปรีดีฯ ผลักดันเรื่องนี้อย่างมาก ทั้งการต่อสู้ในคณะกรรมการ พิจารณาและแพ้เข้า ครม. พิจารณา ซึ่ง ครม. ไม่เห็นชอบ กับเค้าโครงเศรษฐกิจ แต่อาจารย์ปรีดีฯ สู้โดยในที่สุดเอา เข้าสภา แต่ในที่สุดพระยามโนปกรณ์นิติธาดา ก็ช่วงชิงโดยการปิดสภาก่อนไม่ให้มีการประชุมสภา

หากถามว่า อาจารย์ปรีดีฯ ทำอย่างไรกับเค้าโครง เศรษฐกิจ ต้องตอบว่า อาจารย์ปรีดีฯ ปล่อยวาง เพราะ อาจารย์ไม่ได้ผลักดันเค้าโครงเศรษฐกิจอีกเลย

๓. การใช้กฎหมาย ความขัดแย้งเรื่องกฎ วรเดช เป็นความขัดแย้งใหญ่ ภายหลังเหตุการณ์มีคนถูก จับกุมเกือบ ๗๐๐ คน ซึ่งเป็นจำนวนที่มากและส่วนใหญ่ เป็นข้าราชการชั้นสูง

อาจารย์ปรีดีฯ อยู่ในครม. ในเหตุการณ์ครั้งนั้นมีการออก พ.ร.บ. ป้องกันรัฐธรรมนูญ และมีการออก พรบ. จัดตั้งศาลพิเศษ เป็นศาลการเมืองที่คณะราษฎรจัดตั้งขึ้น เป็นครั้งแรกในปี ๒๔๗๖ และหลังจากนั้นเราก็มียุทธศาสตร์ ตามมาอีก (ศาลพิเศษก็คือศาลฎีกานั้นเอง เพราะเป็นศาล ที่ไม่มีศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์) คนที่ติดคุกจริงมี ๒๐๐ กว่า คน และคนที่เกี่ยวข้องมีหมอมองถูกให้ออกจากราชการ

๔. การสละราชสมบัติของรัชกาลที่ ๗ เป็นไปตามรัฐธรรมนูญโดยการนำเข้ารัฐสภา โดยรัฐสภาเป็นผู้พิจารณาว่าใครเหมาะสมที่จะได้ขึ้นครองราชย์ต่อจากรัชกาลที่ ๗

๕. ความขัดแย้งเรื่องญี่ปุ่น เมื่อญี่ปุ่นบุกไทย ก่อให้เกิดความขัดแย้ง มีคนเชียร์ญี่ปุ่นจำนวนหนึ่ง ขัดแย้ง กับญี่ปุ่นจำนวนหนึ่ง เป็นเรื่องที่ทั้งสองฝ่ายเห็นไม่ตรงกัน อาจารย์ปรีดีฯ ทำอย่างไร บางเรื่องต้องปล่อยวาง แต่ สำหรับเรื่องนี้ อาจารย์ปรีดีฯ แก้ปัญหาด้วยการจัดตั้ง ขบวนการเสรีไทย การจัดตั้งขบวนการเสรีไทยนั้นนับ เป็นการเสียสละ เพราะต้องเผชิญหน้ากับหลายฝ่าย ทาง ญี่ปุ่นนั้นก็ทราบดีว่ามีคนทำงานเสรีไทยเรื่องนี้อยู่และ พอใจที่มีขบวนการเสรีไทยขึ้นมา เพราะญี่ปุ่นรู้สึกว่าจะ ทำงานร่วมกับทางรัฐบาลเสรีไทยได้ดีกว่าสมัยจอมพล ป. ในช่วงปลาย เพราะไม่มีการหักหลังกัน

๖. ความขัดแย้งกันในเรื่องความเป็นอิสระ ความเป็นเอกราชประเทศเพื่อนบ้าน หลังเหตุการณ์ สงครามโลกครั้งที่ ๒ หลายภูมิภาครวมทั้งประเทศไทย ภาคอีสาน ภาคใต้ ผมไม่แน่ใจว่าต้องการคงรัฐไทยที่เป็น รัฐรวมศูนย์ไว้หรือไม่ เพราะอาจารย์ปรีดีฯ ต้องการให้ทาง ภาคใต้ใช้กฎหมายอิสลามในการปกครองตนเอง การที่ ภาคใต้มีกฎหมายการปกครองตนเองในบางเรื่องนั้นเป็น เรื่องสำคัญ เช่น กฎหมายครอบครัว เป็นต้น ดังนั้น อาจารย์ปรีดีฯ จึงได้จัดตั้ง *Southeast Asian lead* เรื่อง นี้ นับเป็นเรื่องที่โดดเด่นของอาจารย์ปรีดีฯ เพราะได้มีการ ผลักดัน และเสียสละเป็นอย่างมาก เสียสละในการจัดการ เพื่อให้คนในภูมิภาคนี้มีอิสระภาพ มีเอกราชในการปกครอง ตนเอง แต่แล้วการเสียสละครั้งนี้ ก็นำไปสู่ข้อครหาในนาม มากมาย โดยคิดว่าอาจารย์ปรีดีฯ ไปช่วยพวกคอมมิวนิสต์

๗. ความขัดแย้งในกรณีของการสวรรคต ผมคิดว่าท่านอาจารย์ปรีดีฯ เป็นผู้เสียสละ เสียสละด้วย อะไรบางอย่างที่ท่านต้องเสียสละ และนับเป็นการเสียสละ ตลอดชีวิตของท่าน

๘. ความขัดแย้งในเรื่องรัฐธรรมนูญ ๒๕๘๙

จากรัฐธรรมนูญ ๒๕๗๕ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๗๕ จนถึงปี ๒๕๘๙ ใช้มาแล้ว ๑๔ ปี ท่านอาจารย์ไม่พอใจ เพราะท่านให้เหตุผลว่า รัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๗๕ เป็นแค่ครึ่งประชาธิปไตยเท่านั้น ไม่มีความเป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์ จากนั้นจึงได้มีการผลักดันให้รัฐสภา ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ คือรัฐธรรมนูญ ๒๕๘๙ ที่ท่านอาจารย์ปริตฯ กล่าวไว้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์

๙. เหตุการณ์กบฏวังหลวง กบฏวังหลวงเป็น

ความขัดแย้งอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบก็ตาม ในเมื่อมีคนที่ได้ประโยชน์ในเวลาเดียวกันก็มีคนที่เสียประโยชน์ มีคนที่ล้มตายเป็นจำนวนมาก ดังนั้นอาจารย์ปริตฯ จึงต้องเสียสละอีกครั้ง โดยการออกจากประเทศไทย

ไปและไม่กลับมาเลย ถึงแม้จะกลับมาได้แต่ท่านอาจารย์ก็ไม่สบายใจถ้ากลับมาแล้วต้องทำให้ลูกศิษย์ คนสนิท โกล้ซัด เพื่อนฝูง มิตรสหายเดือดร้อน

จากการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายในชาติของอาจารย์ปริตฯ มีอยู่ด้วยกันหลายสูตร ส่วนใหญ่มากกว่าครึ่งหนึ่ง คือการเสียสละ เสียสละตนเอง เสียสละชีวิต เสียสละร่างกาย เสียสละแรงงาน เสียสละสติปัญญา รวมทั้งเสียสละชีวิตด้านครอบครัวด้วย แต่อีกส่วนหนึ่งอาจารย์ก็ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ และใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง อีกส่วนหนึ่งเป็นการประนีประนอม เรื่องโดยยอมได้ก็ยอม แต่สุดท้ายคือ การปล่อยวาง อาจารย์ปริตฯ เป็นผู้ที่มีความคิดมากมาย เป็นนักคิดคนหนึ่งของประเทศไทย แต่เมื่อคิดแล้วไม่ได้ทำอย่างต่อเนื่อง เพราะอาจจะมีเรื่องอื่น ๆ มากกว่านั้น

พู่ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล

ในฐานะผู้ดำเนินรายการกล่าวว่า ตามที่ศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ได้กล่าวไว้ว่า การเป็นผู้นำไม่ว่าอยู่ฝ่ายใดต้องเสียสละ เช่นที่อาจารย์ปริตฯ ได้เสียสละ มีความรู้สึกประหลาดใจว่า มธ. ไม่เคยเชิญท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ ซึ่งเป็นทายาทและผู้สืบทอดความคิดของอาจารย์ปริตฯ โดยตรง มาพูดกับนักศึกษาใหม่ ตนเองจึงได้เชิญท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ มาพูดกับนักศึกษาใหม่ในปี ๒๕๕๙ เป็นปีแรก โดยท่านพูดสั้นๆ ว่า ขอให้นักศึกษาใหม่เอานายปริตฯ พนมยงค์ เป็นตัวอย่างทำงานอุทิศตัวให้บ้านเมืองมาชั่วชีวิต แต่ไม่เคยคิดหาประโยชน์ใส่ตัว ซึ่งความเสียสละเป็นเรื่องที่มาก่อนประเด็นที่สองเรื่องการประนีประนอม ซึ่งอาจารย์ปริตฯ ก็มีความโดดเด่นในเรื่องนี้ด้วย เช่น การแก้ปัญหาหลังเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง และอาจารย์ปริตฯ ได้ใช้กติกาในการแก้ปัญหา โดยการใช้อำนาจเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา สุดท้ายเมื่อทำเต็มที่แต่แก้ไขไม่ได้ก็ต้องปล่อยวาง ซึ่งเป็นหลักที่ศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ สรุป

อีกมุมหนึ่งอาจารย์ปริตฯ ได้เปิดพื้นที่ให้อิสระภาพกับคนรุ่นหลังในการศึกษาท่านจากความผิดพลาด และอาจารย์ปริตฯ ได้กล่าวไว้ประโยคหนึ่งว่า *เมื่อข้าพเจ้ามีอำนาจแต่ข้าพเจ้าไม่มีประสบการณ์ แต่เมื่อข้าพเจ้ามีประสบการณ์แต่ข้าพเจ้าก็ไม่มีอำนาจแล้ว* ตรงนี้เป็นการพื้นที่เรียนรู้ความผิดพลาดของท่าน

ดร.อนุสรณ์ ธรรมใจ กล่าวเพิ่มเติมว่า คงจะอธิบายการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในปัจจุบันและอนาคตในมิติด้านเศรษฐกิจมากขึ้น เพราะคิดว่าเป็นปัจจัยที่กำหนดเรื่องอื่นๆ ทั้งหมด ความขัดแย้งทางการเมืองหากไม่พิจารณาเฉพาะบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะเป็นเรื่องความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น ในช่วงที่ได้มีการทำสนธิสัญญาบาวริงเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญ เพราะทำให้เศรษฐกิจแบบศักดินา ถดถอยลงอย่างช้าๆ ซึ่งเกิดจากแรงกดดันจากภายนอกที่เป็นลัทธิล่าอาณานิคม การผูกขาดเศรษฐกิจโดยราชสำนัก

ถูกลดทอนลง ทำให้โครงสร้างเศรษฐกิจสังคมเปลี่ยน ฐานที่ใหญ่ที่สุดคือ ระบบเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญที่มีผลต่อโครงสร้างส่วนบน ไม่ว่าจะ เป็นระบบ การเมือง วิธีคิด วัฒนธรรม ระบบกฎหมาย ระบบสังคม เมื่อระบบเศรษฐกิจค่อย ๆ เปลี่ยน แต่ระบบการเมืองยังเป็นรัฐแบบรวมศูนย์อยู่ คือ ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งในขณะนั้นจำเป็นต้องทำแบบนี้ เพราะต้องเผชิญความท้าทายจากจักรวรรดินิยมตะวันตกที่ล่าอาณานิคม และรัชกาลที่ ๕ เป็นกษัตริย์นักปฏิรูป มีการเปลี่ยนระบบให้กระชับและทันสมัยขึ้นทำให้สยามรอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้น แต่หากไปดูแนวคิดของ อาจารย์ปรีดีฯ จะกล่าวไว้ว่า ประเทศไทยไม่ได้มีเอกราช สมบูรณ์ แต่เป็นประเทศมีเอกราชเพียงบางส่วนเท่านั้น ในอุดมการณ์ของคณะราษฎรเรื่องหลัก ๖ ประการ จึงกล่าวถึงเรื่องเอกราช การเล่าเรื่องอดีตเป็นการเล่าเพื่อดูว่าปัจจุบันและอนาคตจะเกิดอะไรขึ้นใน ๕-๑๐ ข้างหน้า เพราะปี ๒๕๕๘ จะเป็นประชาคมอาเซียน และหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะเข้าสู่ระบบโลกาภิวัตน์ พลังจากภายนอก ระบบเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนเป็นทุนนิยมมากขึ้น ขณะที่ระบบ การเมืองเป็นประชาธิปไตยที่อาจจะกล่าวว่าเป็น ประชาธิปไตยแบบไทย คือ มีการร่างรัฐธรรมนูญและการ ทำรัฐประหารบ่อยครั้งในระยะเวลา ๘๐ ปี การเมืองใน ลักษณะนี้คือ ประชาธิปไตยที่ยังไม่สมบูรณ์ ระบบ การเมืองในช่วงต่อไปต้องพัฒนาสู่การเป็นประชาธิปไตย ที่สมบูรณ์ขึ้น เพราะระบบเศรษฐกิจและความสำคัญ ทางการผลิตเปลี่ยนไป หากยังยึดติดกับผลประโยชน์เดิม ซึ่งเรียกว่า พลังอนุรักษ์นิยม จึงมีพลังที่ต้องการให้เกิด ความเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดการปะทะกันและแตกหักกัน จนเป็นเรื่องปกติ ทำให้ต้องมีผู้นำที่มีความเสียสละ ผู้นำ ชั่วความขัดแย้งแต่ละฝ่ายต้องเสียสละ และประนีประนอม ในเรื่องที่ทำได้ แต่บางอย่างเมื่อประนีประนอมไม่ได้ต้อง ยึดหลักประชาธิปไตย โดยเสียงประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้ตัดสิน ปัญหาที่จะจบ โดยเสียงส่วนใหญ่ต้องไม่ละเมิด เสียงข้างน้อย ซึ่งจะทำให้เกิดพลังที่ต้องการการเปลี่ยนแปลง และพลังที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นภาวะ ปกติ แต่การใช้การเปลี่ยนแปลงแบบ Directic มาอธิบาย

สังคมไทยหรือสังคมสยามอาจจะมีข้อจำกัด เพราะ Directic เป็นของสังคมตะวันตกที่มีความคิดแบบชาวค้า ต่อสู้กัน ในความเป็นจริงสังคมตะวันออกมีความคิดแบบ กลมกลืน มีลักษณะของการผสมผสานและประนีประนอม มากกว่าสังคมตะวันตก แต่ไม่ได้หมายความว่า สังคม สยามหรือสังคมไทยจะเหมือนกับเมื่อ ๒๐-๓๐ หรือ ๘๐ ปีที่แล้ว เพราะทุกอย่างมีพลวัตน์ ไม่หยุดนิ่ง การประเมิน ความขัดแย้งของเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมไทย ที่จะ เกิดขึ้นในอนาคตจึงต้องวิเคราะห์แบบมีพลวัตน์และ เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และเชื่อมั่นว่าสังคมไทยจะหา ทางออกในแง่ของความขัดแย้งได้ดีกว่าหลาย ๆ สังคม เพราะพื้นฐานของสังคมไทยเป็นชาวพุทธและยึดหลัก พุทธศาสนา เรื่อง ไตรลักษณ์ จะทำให้ปล่อยวางและเข้าใจ ความเป็นอนิจจังของสังคม และเศรษฐกิจ ทำให้ไม่ยึดมั่น ถิ่นมั่นก็สามารถหลีกเลี่ยงความรุนแรงในอนาคตได้ และ ประเทศไทยเป็นประเทศที่เปลี่ยนแปลงช้ากว่าประเทศ อื่นใน

หลาย ๆ เรื่อง จากบทเรียนของหลายประเทศ ในยุโรปหวังว่าชนชั้นนำจะตระหนักพอที่จะปฏิรูปก่อนที่ จะเกิดความรุนแรงโดยมวลชนที่ทนไม่ได้กับสภาพ การเมือง เศรษฐกิจและความเป็นธรรม หลายประเทศที่ มีการอภิวัตน์สังคมอย่างรุนแรง เช่น สหภาพโซเวียตหรือ การเปลี่ยนแปลงในประเทศฝรั่งเศส การเปลี่ยนแปลงใน ประเทศจีนที่ช้าเกินไป แต่ในประเทศที่มีการปฏิรูปอย่าง เป็นขั้นเป็นตอนความสูญเสียก็จะน้อยกว่า

ศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ กล่าว ทิ้งท้ายว่า ปัญหาความขัดแย้งส่วนใหญ่มากกว่าครึ่ง อาจารย์ปรีดีฯ แก้ปัญหาด้วยความเสียสละ ซึ่งเป็นวิธีการ ที่โดดเด่นที่สุด มีการประนีประนอม การปล่อยวาง การ ใช้กฎหมายแก้ไขปัญหา เพื่อลดความขัดแย้งให้ได้มาก ที่สุดเท่าที่จะทำได้

□□□

เสวนา เรื่อง “ปริดี พนมยงค์ กับการแก้ไขปัญหาค ความขัดแย้งภายในชาติ”

อันปรีดี พนมยงค์

๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Informational text on a plaque in the foreground, including a title and several paragraphs of text.